

26

ЖАУНАЌИ ГЕЊИЈА

319

ZIEMA 2024

JAUNĀ GAITA

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

ISSUE 319
WINTER 2024

Jaunā Gaita, published since 1955, is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-in-Chief – Juris Žagariņš

Phone: 413-732-3803; 413-519-8266
<juris.zagarins@gmail.com>

Art Editor – Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literature Editor –
Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>

Contributing Editors and Consultants –
Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Vladis Spāre,
Lilīta Zaļkalne

Business Manager – Tija Kārkle

1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG home page and archive

<jaunagaita.net>

Published by Jauna Gaita, Inc.
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821

Printed copies from *JG*287 (winter 2016) to *JG*311 (winter 2022) may be purchased for USD 10 apiece. This includes the cost of mailing.

Donations to support *Jaunā Gaita* are tax deductible in the USA.

ISSN 0448-9179

70. GADAGĀJUMS 319. NUMURS – ZIEMA S A T U R S

2. Valters Nollendorfs. Manam brālim
5. Jana Egle. In tempore belli
11. Elīna Līce. Dzeja un domas
14. Džena Andersone. Dzeja
18. Kristīne Jučkoviča Dzeja
22. Laima Ābele. Dzeja
25. Grēta Volkoviča. Dzeja
29. Edvīns Raups. Dzeja
31. Anta Skara. Dzeja un stāsts
40. Maija Migla Streiča. Krievi uzbrūk Somijai
43. Ilze Lāce. Juze un Čekas kāpurs
46. Inga Pizāne. Eksistenciāls apjukums
50. Mārtiņš Pommers. Divi stāsti
53. A T D Z E J A
Jānis Elsbergs: Maksims Krivcovs
58. A T M I Ņ A S
Dagnija Dreika: Egons Līvs
62. T E Ā T R I S
Atis Rozentāls, Sandra Bondarevskā
67. M Ā K S L A
Agnija Lesničenoka, Linda Treija
76. M Ū Z I K A
Andris Dzenītis. Eseja #19
Lāsma Gaitniece. Andrejs Lihtenbergs
80. G R Ā M A T A S.
Sanita Dāboliņa: Valts Kalniņš
Agija Ābiķe: Gunta Šnipke
Laimdota Ločmele: Rolanda Bula
Lāsma Gaitniece: Azerbaidžāna

Uz vāka: Vija Doks. *Truši*. Jaukta tehnika uz audekla. 55,9×66 cm / 22"×26". 2014

***JG* pateicas par labvēļu atbalstu!**

Arnolda Sildega grafikas oriģināls jauktā tehnikā, ar ziemas motīvu. 20. gs. 50. - 60. gadi

Avots: Latvijas Nacionālais arhīvs.

Skat Agnijas Lesničenokas rakstu 67. lpp

Valters Nollendorfs

Manam brālim Uldim

1936-2024

Mans brālis Uldis piedzima
piecus gadus, septiņus mēnešus
un divdesmit septiņas dienas
pēc manis, tāpat kā es,
žīdu, kā toreiz to sauca,
tagad ebreju slimnīcā
Bikur holim,
Maskavas forštatē.
Tur pirmoreiz satīku
savu jaunāko brāli.
„Piedzima vienpadsmitos,”
stāstīja māte slimnīcas gultā,
„kad lielgabali salūtu šāva.”

Mans brālis Uldis
piedzima
1936. gada
18. novembrī,
kad Latvija bija
18 gadus veca un
lielgabali divdesmit vienu
salvi šāva par godu jums abiem.

Par to
savu brāli
gan apbrīnoju,
gan apskaudu,
arī par īso, latvisko vārdu, par Uldi,
jo toreiz vēlējos saukties par Valdi.
Un kad vēlāk,
jau tālajā Amerikā,
atklājām – Uldim
vārda diena iekrita tieši
Amerikas dzimšanas dienā,
svinējām viņu ik gadu
ar krāsainu raķešu salvēm.

Manam brālim Uldim,
likās, viss bija godam.
Un tomēr ne gluži tā:
man viņš bija par jaunu,
es viņam – par vecu.
Otrais bērns ģimenē.
kam vecākais priekšā.
Viņam tika manas reiz valkātās drānas,
gan vecākā brāļa paraugs
visur nāca Tev līdzī.

Kad es beidzu skolu,
Tu tikai sāki.
Kad kāpām kuģī,
bēgļi uz Vāciju,
man trīspadsmit ar pusi,
Tev bija tikpat, kad kuģis mūs veda
uz Amerikas tālajiem krastiem.

Tevī jau agri
sacēlās protests.
Kāpēc gan man
jādara gluži tāpat,
jābūt kā brālim?
Kāpēc gan man
jāseko brālim?
Es gribu būt es,
gribu darīt pa savam,
kaut kur un kā
būt, ja ne pirmajam,
tad priekšā pa savam.
Mans brālis Uldis
no pirmās dienas,
lielgabaliem dunot,
dzima un palika –
revolucionārs.
„Pieskati brālīti!”
teica man māte.
Bet ne es gribēju būt gans,
ne mans brālis būt ganāmais.

„Uzmanies, ka neaizskrien mežā,”
kad gājām sēņot.
Liku roku brālim uz pleca,
aiz čupra turēju,
kad viņš gribēja
paskrieties sūnās.

Kad Vācijā mums abiem
piedzima jaunākais brālis,
Jaunsudrabiņa krustdēls Jānis,
Uldis jau bija desmit gadus,
četrus mēnešus, sešpadsmit dienas
vecāks un pēkšņi – vidējais brālis,
man gandrīz kā agrīni piedzimis dēls,
Uldim paaudzes pusi par jaunu –
pastarītis, vēlīnais, drīz gandrīz –
vienīgais dēls, kam nenāca līdzī
ne vecāko drēbes, ne arī piemērs,
laimīgs visjaunākais savu vecāku dēls.

Kādam tēvam
reiz bija trīs dēli:
visi gudri
neviena muļķa,
katrs pa savam,

katrs savs,
bet Uldis bija
vissavākais.
Reizēm iecirtīgs
un reizēm spītīgs
domāja savu,
darīja savu.

Brālim Uldim
apnika dzirdēt:
Tu Valtera brālis?
Aizbrauca vietās,
kur jautāja man:
Tu Ulža brālis?
un darīja visu pa savam.

„Uldis jau atkal,”
žēlojās māte.
Pēc senām paražām
Uldis līgavu zaga,
pa savam precēja Ilzi un
dzīvoja kopā veselu mūžu.
„bet vai nu tā vajadzēja?”

„Uldis jau atkal,”
sūdzējās māte.
Pa karjeras kāpnēm
Uldis necentās rāpties,
uzkāpa kalnos cirst namus
pa savam, pats savām rokām,
„Bet vai nu tā vajadzēja?”

„Un tad jau tu atkal,”
būtu teikusi māte,
kad Uldis paņēma Ilzi
Karību jūras saliņā līdzī,
garā kā desa ūdeņu vidū
betonā lietu *kasītu* nopirka,
mājiņu, no orkāniem drošu,
kur mūžīgā vasarā apstājies laiks.
Bet tas mātei būtu paticis gan.

Mans brālis Uldis,
bezglā devīgs un dāsns.
„Uldim atkal nav naudas,” tā māte.
Bet Uldim jūtas gāja pa priekšu,
Uldī nekad nebija aprēķina -
kas gan man no visa tā būs,
bet vienmēr atvērtas sirds labums,
pat tad, kad maks bija patukšs.

Bet sāpēja Uldim,
zem spīts sāpēja Uldim
otrā dēla nolemtā vieta.

Pēkšņi,
jau vecumā,
izlauzās sāpe,
kopš bērnības
krāta un slēpta,
kad Inčukalna
mežā es ieteicos:
„Atceries, kā gājām te sēņot?”

Klusums.

„Tu turēji mani aiz čupra,”
Tu noskaldīt skaldīji,
„un manas sēnes grozā liki kā savas.”

Klusums.

„Tu turēji mani aiz čupra,”

Beidzot viss bija pateikts.
Mēs beidzot bijām kļuvuši brāļi.

Tad kādā dienā gadus pēc tam
Tevi aiz čupra paņēma Melnā un
nelaida vaļā un nagus ielaida dziļi.
Tu zināji, tas ir uz visu.

un

Vecā spāņu cietokšņa stobri salūtu nešāva.

Ai, acis,

Tā teica Uldis, mans brālis:
„Ar tevi, Melnā, tikšu galā es pats
un pats saviem spēkiem pa savam.
Tu, Melnā, mirsi mirklī, brīnišķā
kad es kļūšu galīgi brīvs.
Aiz čupra mani neviens
nekad vairs neturēs.”

Un pats no sevis
pienāks Fausta
brīnišķīgais
acumirklis:
*verweile doch,
du bist so schön,*
jel pakavējies vēl
tu savā skaistumā,
ko gribēt var,
bet nevar apturēt,
mirklis, kam nav gala
telpā, kam nav malas,
kur viss būs viens
un viens būs viss,

kur visa viela
bezglīgi
viegla
klūs.

Mans brālis Uldis
nomira 2024. gada 8. februārī
savā mājīnā pie savas Ilzes
garajā Vieques saliņā,
Esperanzas mūžīgajā vasarā
pie Karību jūras liedagiem baltiem.

Vecā spāņu cietokšņa stobri klusēja
un debesīs nebija maņas no
raķešu sarkanās blāzmas.

Mans brālis bija 87 gadus, divus
mēnešus un divdesmit vienu dienu vecs.
Aiz sevis atstāja daudz
dāsna, laba un mīļa.

Cik gadu un dienu priekšā vēl man,
neviens ne zina, nedz pastāstīt var.
Ticu, ka man arī
Fausta brīnišķā brīdī,
ko gribēt gan var,
bet apturēt ne,
arī mana viela
klūs bezgala viegla
un ieplūdīs
telpā bez malas
laikā bez gala.

2024. gada 18. novembrī

Brāļi Nollendorfi 2021. gadā: Uldis, Jānis un Valters

Jana Egle (1963) – divu dzejas un četru stāstu krājumu autore, tikko klajā nākusi viņas pirmā grāmata bērniem. Dzīvo un raksta Liepājā. Pirmais prozas krājums *Gaismā* saņēmis Latvijas literatūras gada balvu. Dzeja un atsevišķi stāsti tulkoti un publicēti periodikā vai antoloģijās angļu, somu, čehu, spāņu, ungāru, vācu, lietuviešu un citās valodās.

Jana Egle

In tempore belli

Skaņu celiņš Džordžs Krambs (George Crumb) *Melnie eņģeli*

Trīspadsmit kara laika etīdes – neaptveramās informācijas drumslas, neprecīzi citāti no ziņām, sprediķiem, sarunām, uzmācīgas domas, skaitļi un minējumi.

piedzimšana

septiņās dienās
Dievs radīja pasauli

mākslīgais intelekts izlokās
no atbildes uz jautājumu
cik ilgā laikā
pasauli var iznīcināt

tas ir ļoti spekulatīvs jautājums
saka *chatGPT*

uguns

divas lielas uguns joslas apņem pilsētu
mezdamas jūdzēm tālu blāzmu

uguns debesīs

uguns mežā
uguns labības laukā
uguns lielveikalā
uguns blakus mājā
uguns aiz loga
uguns blakus istabā
uguns matos

uguns zem skārda bundžas
kūst sniegs tējai un zupai

fonā radio
kāds pacilātā balsī runā
šis karš ir skaudrs atgādinājums
cik trausla ir brīvības uguns

ķermenis

no ķīmijas viedokļa cilvēka ķermeni veido 65% skābekļa
19% oglekļa 10% ūdeņraža 3% slāpekļa un 3% citu vielu
visizplatītākais ķīmiskais savienojums cilvēka ķermenī ir ūdens

ja smadzenes uzskata ka karš ir tepat
to jūt arī ķermenis
sprādziena vilnis iesvārsta ūdeni

samaziniet savu pret sprādzienu vērsto laukumu
izstiepieties uz grīdas un paslēpiet
galvu un ķermeni aiz dīvāna aiz puķupoda aiz naktsskapīša aiz...

ķermenis taisni nostiepts
gurni atrauti no zemes
atrautas ķermeņa daļas
uz zemes

elpa

elpošana kā centrālais punkts
atrodams gan bioloģiskajā
gan psiholoģiskajā sistēmā

cilvēki kā suga ir zaudējuši spēju
pareizi elpot
un tam ir nopietnas sekas

elpas vilciens
skrien pa sliedēm cauri pārmijām gulšņi zvārojas
dun klauz dun klauz dun klauz
gārdz

jūs nekad vairs neelposiet tā kā iepriekš
jūs nekad vairs neelposiet

nāve

ir izpētīts ka viena nāve
smagi skar vidēji 5 - 6 cilvēkus

vidēji līdz trīs gadu vecumam
bērni nesaprot kas ir nāve

Latvijā gadā vidēji mirst
32 līdz 42 tūkstoši cilvēku

EuroMOMO nāvju statistikas centrs
ar nožēlu informē
ka iknedēļas dati
no Ukrainas
tuvākajā periodā netiks sniegti
pašreizējā
Ukrainā notiekošā
kara dēļ

sēras

brīvi no sērām ir tikai cilvēki
kas nekad nav mīlējuši

noliegtas sēras nodara vislielāko kaitējumu

stāvoklim ieilgstot noplok
gan trauksme gan dusmas gan cerība
paliek tikai laiks
ar Dievu uz pusēm
trīs ceturtdaļām piecām sestdaļām
jo garāks laiks
jo lielāka Dieva daļa

pieaugšana ir sērošana mūža garumā

piedzimšana II

kara laikā bērni pieaug ātrāk

jums tikko ir piedzimis bērniņš

piedzimšana ir galvenais priekšnoteikums
lai dzīvotu

dēla piedzimšana
17 x 25 cm
produkta kods: mi-104
pieejamība: atlikumā 1 gab

bailes

ar bailēm sekoju šausmīgajiem notikumiem
radio atzīstas vieda pētniece

briesmu sajūta nebeigsies līdz ar karu
briesmu sajūtu mantos vēl nedzimušie bērni
līdz otrai trešai paaudzei

es viņai ticu
es esmu otrā paaudze
ļoti ilgi baidījos kara un trūkuma

starp pārmantotajām un iegūtajām bailēm
tikai pāris gadu desmiti

dusmas

krāsas izplūst
sajaucas un pārklājas
līdz izzūd pavisam
atstājot skaidri iezīmētu robežu
starp melno un balto

dusmas sargā mūsu robežas
aiz dusmām mīt aizvainojums ciešanas sāpes

farmaceite iesaka
piparmētru, melisas lapas, baldriāna saknes, asinszāļu, māteres un
raudenes lakstus,
apiņa augļkopas, liepziedus, lavandas, vīgriezes un kumelītes ziedus
gadījumam kad esi gatavs uzsprāgt no dusmām

visapkārt sprāgst
Dievs kur tu esi
Dievs vai tu esi

cerība

Glosbe vārdnīca skaidro
cerēt nozīmē
dedzīgi gaidīt kaut ko labu

ceturtais jūnijs
divdesmit kalendārā neierakstīti vārdi
starp tiem Cerība

ir cerība
ka atgriezīsies puse no kara bēgušo
ka tuvākajā laikā
austrumu un dienvidu frontes stabilizēsies

cerības uz sabiedroto atbalstu lēni dziest

iemantot saglabāt un nepazaudēt cerību
nav vienkārši
ticība bez cerības ir slima
nav pat jākaunas cerēt pārmērīgi

nogurums

jau trešo rudeni gājputnu ceļi
no Latvijas uz siltajām zemēm
ved pāri karam

tādām lietām kā karš ir
trīs posmi
šoks pieradums un nogurums

56 % respondentu piekrituši
ka sabiedrība no ziņām par karu sāk
arvien vairāk nogurt

sabiedrībai ir tiesības nogurt
gājputni nenovirzās no maršruta

piedošana

Dievs piedod man ka es nepiedodu
Dievs piedod man ka es nepiedodu
Dievs piedod man ka es nepiedodu

velvēs atbalss
piedod sev ka tu nepiedodi

piedzimšana III

svēto apustuļu Pētera un Pāvila baznīcā
četri balti zārki
vīrs melnā
saskrāmbātu seju
tikko turas kājās

viņš zina
pasauli var iznīcināt
vienā sekundē

Vija Doks. *Aspazija. Eļļa uz audekla. 45,7×45,7cm / 18"×18"*

Elīna Līce (1979.), dzejniece, mūziķe, LRS biedre. Iznākuši divi dzejas krājumi *Tik tuvu pie...*, 2008. (kopā ar Andu Līci) un *Redzu*, 2018. (nominēts Dzejas dienu balvai). Publicējusies dažādos izdevumos, tostarp interneta izdevumos *satori*, *punctum*; *Domuzīmē* un *Jaunajā Gaitā* u.c. Viena no grāmatas *Dzejas detektīvi* (2024.) autoriem. Lasāma arī kopkrājumos. Koncertdarbībā īpašu vietu ieņem autormūzika un dažādu tautu etniskās noskaņas. Etnogrupas Ogas dalībniece. Dzejas un mūzikas kompozīcijas *Māsai sievietei* autore un izpildītāja (Latvijas Radioteātris 2021, rež. Dzintars Tilaks). Darbojas autoru grupā Tekstūra.

Elīna Līce

dzeja un domas

*

lēni rit laiks
kā brūce
no kuras
plūst
zieda smaržpilnā asins

ik lāses galā
briest jauna vasa

lēni rit laiks
kamolo
un neiztinas ---

apokalipses

I

asinslauki dievību traukos –
palūk čakmola* profils
sastindzis vērigās gaidās

zeltspārnu mušiņas – tūristu pūji
trizuļo maldās
Piektās Saules* slīpenam galdam
plakstiņš jau raustās

II

kurjers vārdā sieviete
iznēsā dzīvi
nokalpojušo atdod
deviņām mocībām

III

šī pilsēta smaržo
pēc nedzēšamām skumjām
asinis izkropļo
ielu vaibstus

šī pilsēta atsedz
mežonības iekšas

es nezinu par kuru pilsētu tu runā
–to ir daudzas

*rituāla figūra

*pēdējais laikmets maiju mitoloģijā

*

es dzirdu nākam dzīvi
dzejoļos
izglāstu jūtas no čaulām
dzejoļos
iegrimstu sevībā –
dzejoļos
uznirstu ar atziņas zivi
dzejoļos

ja kāds mani atvērs
tad dzejoļos
ikdienības jātulko prozā
un to es nevēlos

ja kāds vēl mani mīlēs
tad dzejolī
šai Dieva noliktajā olī
pasaules dārza
malējā stūrī

*

Mēs noskūpstām sakāvi,
tās lūpas aukstas–
ciļņi nodomu pieminekļiem,
ar reibumu apvilciet plencis.

Noskūpstām sakāvi,
neuzdrošinoties izteikt
tās (briesmīgo) vārdu...

*

mana dzīve
zem diviem virsrakstiem
"kā piejaucēt nāvi"
"kā piejaucēt bailes"

*

Sasiluša žoga smarža,
tauriņš, kas atgriežas uz kājas,
bīstos, ka nejauši
tam/ nolauzīsī spārnu,

sasiluša koka smarža,
tas ievilcis skabargas sevī,

pagaidām.

*

ja nu rūsa
viss kas no tevis
ja nu tur lejāk
vēl tikai rūda
un negribas vēlreiz
ārdēties

atņemt no sevis
dienu staipekņus, duļķes
atšķelt nebīstoties
no saindēšanās

vai tad asins
nav jēla un atklāta
vai tad asinis
nav sārts

*

viss kas par mani pateikts
vien norādes

ceļš met ādu
sulodams

ceļš vēro sevi
ar uzasinātu liksmi

kā tauriņu ķeramais
vai laso

kā tie mākoņi
pamanās noskūpstīt
šo putnu
ar sakļautajiem spārniem

Domas

Paldies Tev, Dievs, ka Tu man esi!
Paldies Tev, Dievs, ka Tu ar mani esi!
Paldies Tev, Dievs, ka Tu Esi!

*

Mīlēt ir
sirdsveidīgi izplesties.

*

Dzeja ir izbēgšanas un iebēgšanas
mēģinājums.

*

Ieredzu sevi par tevis redzēšanu labā
gaismā.

*

Maigums ir pilnīgs bezļaunīgums.

*

Jūtas ir mani iemīļotie pedāļi.

*

Es tik ļoti gribēju redzēt to, kā nav, ka arī
saņēmu to, kā nav...

*
Sapņa āda ziedlapas trauslumā.

*
Viss, kas manī dzīvo, ir Dzīve.

*
Notikumu zīmes manā sejā –
arī nenotikušais.

*
Mana dabiskā smarža ir mīlestība.

*
Skaties, ka tev pašai savam laimnesim nav
jāpienes laime!

*
Puika stāv, izbolījis muti.

*
Pārdzīvojumi lieliski uzasina spalvu.

*
Mani dienas ienākumi ir daži dzejoļi.

*
Mēs nākam atpakaļ uz savu gūstu – gandrīz
vienmēr.

*
Es mācos tev pielikt punktu.
Pēc daudzkārtējām daudzpunktēm tas ir
sasodīti grūti.

*
Mēs atstarojam
viens otra piesardzību.

*
Pat, ja tevi nesaista nekas,
esi Kaut Kas.

*
Kārdinājuma būtība –
atkārtoties.

*
Viss, kas ar mani notiek, mani rada...

*
Ļoti izplatīta parādība – mīlestībiņošanās
mīlestības vietā.

*
Aizņēmumi klejo no viena autora pie otra.
Bet vai tādēļ kāds būtu kļuvis nabagāks?

*
Mirklim piestāv
viegluma švīksts.

*
Sacietējis maigums
izpaužas kā ievainotība.

*
Gaistošas mežģīnes debesīs –
ceļš uz kādu no romām.

*
Uz atkal uz ceļa
atkalas izbāztā mēle.

*
Vai dzejolis pagaidīs,
kamēr runājos
ar ikdienas dzīvi?

*
Kūp jūras mute.
Vai vakar bijušas dzīres?

*
Vai domāt par dzīvi
ir to piedomāt?

Džena Andersone divus gadus mācījiesies Literārajā Akadēmijā prozas meistardarbnīcā pie Ievas Melgalves, Ronalda Brieža un Ilzes Jansones. 2021. gada nogalē izdots pirmais stāstu krājums *Dadži*, kas bija nominēts Latvijas Literatūras gada balvai kategorijā „Spilgtākā debija”, un rakstnieka Egonā Līva piemiņas balvas „Krusta ļaudis 2022” pasniegšanas ietvaros saņēma speciālbilvu par ieguldījumu latviešu literatūrā. 2022. gada nogalē izdots stāstu krājums *Sainis*; 2023. gadā – stāstu krājums *Krīta aplī*.

Džena Andersone

tu neesi saticis tēvu piecpadsmit gadus
tad saņem ielūgumu uz bērēm
neaizbrauc
autobusi kursē turp reizi dienā
uz labu laimi atšķir Bībeli
mīli savu tuvāko kā sevi pašu
gribot negribot aizdomājies
vai pietiekami stipri mīli savu tuvāko
atbildes nav un šī diena pagaist
kopā ar tūkstošiem citu
tad saulgriežu naktī redzi sapni
pie tevis atnācis tēvs
pirmo reizi dzīvē
viņš – pirmo reizi nāvē
saruna ris viegli un savādi
atmostoties tu jūti tu zini
ka mīli savu tuvāko pirmo reizi dzīvē
un pirmo reizi nāvē
sajūti sevī to daļu, kas mīl savu tuvāko sevī
mēģini apgūt neesamības mācību
kurā mīlēt savu tuvāko ar visu viņa prombūtni
svešo laiku telpu klusumu tajā
tu apjaut ka savs tuvākais ir savējais
vispārākajā pakāpē
nezinot vai jēkad esi bijis viņējais
vispārākajā pakāpē
taču tagad jūs abi pirmo reizi
tu dzīvē viņš nāvē mīlat savus tuvākos sevī
bet darāt to paralēli viens otram
nesaskaroties

* * *

pieraudāju pilnu vannu
vannas istabu virtuvi
tad vēl gaiteni istabu
tad jau es raudāju lejā pa kāpnēm
piecstāvu mājas pagalmā
koki pazuda skatam
vien galotnes liesmoja zaļām lāpām
uz palodzes bažīgi raudzījās putns
pārpeldēt pāri vai pagaidīt žūstam

* * *

viss kas atlicis pāri no vasaras tās
ir mūsu brauciens ar riteni
tu vedi mani uz velosipēda rāmja
pie katras sarkanās gaismas
skūpstīdams pakausi
maigi
neskarot lūpām
lija augusta sudrabs
vasara iztvaikoja reizē ar laiku
tikai luksofori punktēja
vienvirziena trajektoriju
pilsētas kartē
aizmirstot iezīmēt zaļās gaismas
tās izdzisa kopā ar smiekliem
pirmajos saules staros pēc lietūs

* * *

tīra veļa pie tīras miesas
pie tīras, nesūrstošas virsmas
pie gludas, neskartas ādas
tīras plaukstas ar siltu, sausu dvieli
tīrs krekls uz mitriem pleciem
tīri mati, slapji un neklausīgi
baltas kamejas ziepes
uz baltas izlietnes malas,
kur spuldze pārraksta tumsu
par gaismu, baltu un tīru,
kā glancētu krītpapīru,
caurspīdīgu un plānu
kā kristāla medūza Klusajā okeānā
mirdz vientulība tīra, auksta un stipra
kā slapjā rozetē ieslēgta elektrība

* * *

mana trauksme ir
proporcionāla
attālumam līdz mājām

manas bailes ir
proporcionālas
atslēgai durvju slēdzenē

manas dusmas ir
proporcionālas
naktī nogāztam kokam

manas skumjas ir
proporcionālas
tavai slimības vēsturei

mana vientulība ir
proporcionāla
kontakta sarakstam tālrunī

tikai mana asimetriskā pasaule
nav proporcionāla nekam

* * *

vajadzētu saņemties
nesēdēt trešo stundu darbā tik nekustīgi
maksā taču ne slikti
vajadzētu saņemties
aizbraukt pēc teātrī aizmirstā termosā
kurš vispār ņem līdzi uz teātri termosu?
(turklāt nozaudē to izrādes laikā)
vajadzētu saņemties

aizvilkties uz parku
kur atstāju saulesbrilles uz soliņa vai zem soliņa,
kāpēc vispār oktobrī jāsēž lietū uz soliņa?
(turklāt saulenēs melnās kā Gantenbeinam)
vajadzētu saņemties
pārrāpot pāri šai dienai kā gliemezis pārceļo
ceļmallapu tik noputējušu augusta smiltīs
kā nūbiešu piramīdu
vajadzētu saņemties
nopirkt kalendāru nākamam gadam
varbūt, ka noder
vajadzētu saņemties nenovecot tik strauji
neslimot, neīdēt, neīņoties, un pats galvenais – neskumt
(turklāt grūtsirdība taču ir grēks)
vajadzētu saņemties
aizmirst, nu vismaz pārstāt domāt par vecākiem un bērnības traumām,
jo bērnība, it īpaši bērnība, ir visīstākā kalmāra spēle
vajadzētu saņemties
nečakarēt prātu, visvairāk sev pašai
vajadzētu saņemties
nebaidīties no augstuma, kukaiņiem, kaimiņiem, cilvēkiem
nebaidīties no tumsas un ātruma
vai tumsai arī ir ātrums?
vajadzētu saņemties
neuzdot stulbus jautājumus,
nelamāt katru, kurš jautā,
vajadzētu saņemties
pārstāt izlikties,
pārstāt gaidīt
rītu, nakti un vakaru
atgriešanos, savu augšāmcelšanos,
jaunos gadus ar ananāsu uz paplātes,
draugus, mīļākos, saprašanu,
atklāsmi par saņemtu piedošanu
vajadzētu saņemties
vismaz nokāpt no palodzes,
tad piekļauties zemei ar vaigu
un nostāties rindā aiz skudras
pēc lietus pilienu ūdens

* * *

vajadzētu vēlēties tādu košu, sarkanu kleitu
kā parkā sēdošai sievietei,
vajadzētu vēlēties būt tādai sievietei,
sēdošai parkā bez steigas,
nu vismaz gribēt tādus matus kā šampūna reklāmā,
mazu somiņu un to mikroskopisko sunīti,
nē, sunīti tomēr labāk nevajag,
sunītis – tā uzreiz ir atbildība,
bet es vairs negribu nekādus pienākumus,
nekādas rūpes, dalīšanos,
trauciņš izžuvis sauss, ceļinieks, piedod
netieku gudra,

vai serdenis manī pārlūzis vai tikai izrakstījies
tukšs, tukšs, tukšs, tik tukšs,
ka mana balss pazūd starp nullēm
nez, cik liels ir tas izsistais caurums man krūtīs
vai to maz izdotos paslēpt zem tās sarkanās kleitas

* * *

Ainiem – Japānas pirmiedzīvotājiem ziemeļu salā Hokaido

ainas aiz loga statiskas neelpo nemainās
ventilators aplaudē neatvainojas
precīzs esošo ainu skaits nenosakāms
lēsts līdz diviem simt tūkstošiem
ainu valodu zina vien simts ainu
aizlaiku sakuras ainas ainu sapņos
vītala zari izliecas jautājumburtos
asahi-dake virsotnē trīs īsi trīs gari
trīs īsi signāli smiltīs bez pauzēm
yezo ziemeļu zemei atņemtie vārdi
birzguļo vulkāna pakājes kristālu
melnzemes smiltīs dzindzindzinnn
ainas airis nogrimis zvejojot baļķus
išikari līcī kas neizsīkst ziemā
guļus uz elkoņiem pūķis dzer upi
spāres ar plīvuriem kustina gaisu
jūras tuvums tik sāļš zemmes ostā
izšķīļas boja no čaumalas sprosta
izdīdzis rambutāns sakustas mostas
lukturi sadžinkst saklindzsaskand
saklīdzas ainas kā ziemeļu sniedzes
spindz spindzeles džinkst džinksteles
svilpj lodes ložmetējos spriedze
ainas aiz loga statiskas neelpo lāči
rūsas apgrauztas apglaustas plaukostas
sensenajam ventilatoram hokaido

Kristīne Jučkoviča literāri izglītojusies gan rakstniecības maģistrantūrā Liepājā, gan literārajās akadēmijās; raksta dzeju un prozu. 2024. gadā izdevniecībā „Latvijas Mediji” iznācis viņas pirmais romāns *Nesaki ne jā, ne nē*.

Šī dzejas kopa tapusi Ivara Šteinberga un Ronalda Brieža vadītajās darbnīcās.

Kristīne Jučkoviča

bērnības mīlākā grāmata

varones autobiogrāfiskā poēma varētu vēstīt par kapakmeni
no kura aizlienēts viņas vārds
bērnunamu, kurā izkalpināšana, nostrādināšana un izsmieklis
plaukst kopā ar rūtainiem galdautiem un priekšautiem

viņas laimīgā stunda būtu apvīta efejām un aizdomām par pedofiliju
jo mācības apmaksājis kāds inkognito cukurtētiņš
taču viņa iztēlojas, iedomājas, sapņo
un vienīgais, pēc kā patiesi izsalkusi, ir piederēt, un pavisam nedaudz – kļavu sīrupa uz tikko
ceptām pankūkām

tad viltvārdis ielaužas viņas dzīvē
un iegūst tīru mīlestību
visur neziņa, apmāns, noklusēšana
līdz pat īsti, neapstrīdami un patiesi laimīgajām beigām

es raudu
visi raud

P.S. ā, starp citu, viņa grib būt rakstniece

* * *

sviestainiem pirkstiem nopleķotas
Kaspara Zalāna telegrammas
brēc uz mani:
es esmu tava iedvesma
TAVA IEDVESMA
liec nost Štelmaheri
es rakstu franciski, redzi?

visas iespējamās zāļu formas ir norītas
izšķīdinātas kuņģī
apskaidrota rītdiena
bez sāpēm
neklībo
neklībo vairs

nenolasīta telegramma uz slimnīcu
mosties
mīļā
mosties
vai tu esi dzīva?
bez atbildes

mūsdienu telegrammas ir whatsapp ziņas
izlasītas
tāpat – bez atbildes

Marta spēlē

kad 1941. gada 5. jūnijā Argentīnā piedzima pianiste Marta Argeriha
tava māte vēl nebija dzimusi, tēvam bija seši gadi
viņš tikko bija sācis pīpēt kareivju pamestos cigarešu galus
tiešām nezini šo pianisti? viņa ir pasauleslavena
brīnumbērns, sākusi spēlēt trīs gadu vecumā
tad Otrais Pasaules karš vēl nebija beidzies
tomēr tava māte bija piedzimusi un izdzīvojusi
netieši nodrošinot, ka pēc trīsdesmit gadiem ieradīsies tu
Argerihu ģimene pēckara Eiropā atgriezās 1955. gadā
kad tavas mātes ģimeni pameta tēvs – dzērājs un kauslis
nedaudz vēlāk sešpadsmit gadus vecā Marta
uzvarēja klavierspēles konkursos Šveicē un Itālijā
bet tavu tēvu pirmoreiz izmeta no tehnikuma kā valsts ienaidnieka dēlu
lai gan bija jau Hruščova atkušņa laiks
sešdesmito gadu sākumā pianistei bija mākslinieciskā krīze –
viņa gandrīz pameta klavierspēli un kļuva par ārsti
jo nenonāca skolā pie Vladimira Horovica Ņujorkā
tava māte toties aizbrauca uz profskolu, kur deva ēst un ģērbties
bet tēvs pirmoreiz apprecējās, un viņam bija studentu kāzas
tomēr pasaulei paveicās, un Marta turpināja spēlēt Listu, Čaikovski un Rahmaninovu
tava māte satika tavu tēvu, un padomju valstij par prieku neplānoti radies tu
Martai piedzima trīs meitas no trīs dažādiem tēviem
bet viņa tikai spēlēja, spēlēja un spēlēja, kļūstot par pasaulē labāko pianisti
saņēma Grammy, ordeņus un gada mākslinieka titulus
kamēr tu kāpi, kāpi un kāpi hruščovkas piektajā stāvā
kur deviņdesmitajos jums bija divistabu dzīvoklis kā visiem kārtīgiem latviešiem
un tad pienāca tava kārta bērniem un nebeidzamam darbam
tavs tēvs par Martu un viņas spēlētprasmi uzzināja tikai sava mūža pēdējā gadā
kad viņa kopā ar Gidonu Krēmeru ieradās Cēsu koncertzālē
Bēthovena 2.klavierkoncertā izspēlēt savu un arī tavu dzīvi

* * *

pāri siena zārdiem
purpursārtām atblāzmām pāri
svešā dārzā kazbārdis
sārtbaltiemi ziediem
goda vārtus kā kārtis debesīs izstiepis
izčukstējis buramvārdus
vakara mieru pārpārēm baudījis
nu pāri Bārtai baisu
saulrietu sadimkina

nāc manā dārzā
gaišmati bezvārdi
es tev nepārmetīšu
par Pērkondārdi saukšu
asinssārti kāvi
pārpeldēs debessjumam –
tavi ceļavārdi
sakārti vārtu staba galiņā
vēl nenoskārsti manu dvēseli
ar vienu vienīgu pusvārdi izārdījuši

Velgas Kriles motīvs

I

pa vienu stariņu, pa zilu dzīslīņu
es aiziešu projām.
mani pavadot snigs ceriņziedu sniegs
lauzdam ozolzarus vēl neplaukušus, nedomušos
būs nakts, un mēnesnīcā liesmos mana ēna
zili sprēgās ledi, zila bezgalība līs
maigumā trīsēs cerību putni uz baltā lielceļa
un lietus mīlas skūpstu un baltu, pelnu ieskautu puķi man sniegs
es aiziešu, paliekot upuru bīzē, strazda dziesmā es būšu
nemeklējiet
mīglā un kūpošā rudens pavardā, katra koka ēnā un zvēra sirdī
tur es būšu radusi mieru
ja tāds vispār ir

II

ļauj saplūst ar zemi šo
zeme ir laba
tā ņem klēpī un ieskauj
manu kaistošo miesu
nemierīgo prātu
paglābj un pasargā
vai tas beidzot ir
ilgi gaidītais miers?
vai dosi man ziņu, Dievs
par to, cik bezgalīga
un mūžīga
ir vientulība?
starp piedzimšanu un nāvi
garantēts ir tikai zaudējums

III

neziedēja ābele
tūces neplīsa
vālodze sauca
pamirdama
asinis izlija
no mātes klēpja
ieskrēja vējš
nolieca zemē
– nelauz, vējiņ
ziedēšu citgad –
ieskrēja melnais vīrs
nodraudēdams
– nekauj, vīriņ
dzemdēšu citgad –
citgad ābele
ziedos līks
citgad māmiņu
neatradīsi

IV

zilzili ceriņi
maigi kā jūra
cerību rītā
rasas pilienā viz piedošana

Vija Doks. *Kolibri. Eļļa un krīts uz audekla. 27,9×35,6 cm / 11”×14”.* 2018

Skat. Lindas Treijas rakstu 72. lpp

Laima Ābele

kultūrslānis

1.

manas bērnības pagalmā
mēms lamuvārds
pēdotu soļu mazums
pārlieku pieskatīts laiks

aiz ēnas neaizslēpties
savās šaubās pakarāties
kā čīkstošu parka šūpoļu rūsošā rāmī
kā sašķiebtos futbola laukuma vārtos
aizsist garām
lai asfalts pa seju notek
iztek caur acīm
starp laika brūcēm
ieeja izejā

2.

neredzamo dievnamu baro biokomposts
pilsēta rok bet negrib izrakt
atkal aizrok savas ēnas
sliežu ceļus nepaceļ
dēju šuvju puve
pelējis laiks
smilškastē
zem apraktām dzeltenām zvaigznēm
audzē manī kultūrslāni

Esmu mācījusies Literārās akadēmijas dzejas meistarklasēs pie Ronalda Brieža un Ingmāras Balodes. 2020. gadā ieguvu galveno balvu Dzejnieces Velgas Kriles vārdam veltītajā dzejas autoru – iesācēju konkursā. Esmu socioloģijas un vadības zinību maģistre, ikdienā strādāju Latvijas Nacionālajā Rakstniecības un mūzikas muzejā. Līdz šim mana dzeja publicēta izdevumos Punctum, Domuzīme un Avīzes nosaukums. Darbojos dzejas grupā Sintakses stupors.

Manā dzejas/dzīves interešu lokā šobrīd ir kolektīvo traumu apzinātās un neapzinātās izpausmes caur manu individuālo esību un manas dzimtas prizmu.

fotopalielinājums asaro

1.

vecas fotogrāfijas noskrāpētas ar laiku
starp gaisa molekulām
mazu dienu nepareizie griezumi ar apziņas plūsmu
bezpalīdzīgs tuvums
fotopalielinājums asaro
aizspogulijā

2.

parasta vakardiena
bez kaisles
bez kauna
par klaunu klīst
bez noilguma svilpes
nosprauž varbūtības robežas
bez dībenī

putnēn?

1.

viens pieturas punkts
pietur berlīnes centrālstacijā
kavē
maina platformas
un augstpapēžu kurpju pasitnišus
atsitas pret dubultstikla logu
kas rāda radības kroņa sakaplētu līdzsvaru

2.

aptumšotajā skatlogā spēlējas pilsētas sejas
bieži mēdzu te piestāt
sapņot nodoma sapņus
izdomāt nereālus dialogus ar reāliem cilvēkiem
kurus nekad neesmu satikusi
arī ar tevi
mēs tikāmies ielas pretējā pusē
kafejnīcā kas sen jau slēgta
sēžu un gaidu
esmu atbraukusi par agru

3.

pirms nokaut gaili
pirms nospiegt gaili
pirms dziedās debesu karapulku kori
pirms cilvēkbērnus ziedos uzvaras mielastam
tos ziedos sistēmai

4.

trīs tūkstoš reižu un vēl tūkstoš reižu un trīs un trīcoši
es tevi noliegšu
pirms
vēl reizi noliegšu
kā noliegt protu
tikai sevi

5.

pusēnās tik ļoti viens
džīnkst mūžīgais pasaku vērdiņš
puslēnām rūtainos sienēnu gleznojumos izgaist shematisks dzīves uzmetums
vienmuļš acu skatiena pieskāriens
vientuļā ceļā uz patiesības dzemdībām no maldmelu medainām mēlēm

6.

vai tagad tu zini kas ir mīlestība
putnēn

es drīkstu tev ticēt
neticēt

visuma acis

1.

kūko mana dzeguzīt
lūko kur dēsi nākošo svešumu
kur spēsi aizlidot
brīvību reizinot
savus bārus nezinot

2.

aviobumbu izsista izeja uz debesīm
visums summmm
zummmm
drebbbb
izdreb
izlok pelnu putru
atloka zvaigžņu segu
un pārklāj ar bālganām plēksnēm

3.

viņai bija zilas neaizmirstulīšu acis
viņam bija dziļi brūnas nakts acis kas neskatījās tavējās
viņam bija pelēkzilas acis kas skatījās tumsā bet neredzēja
viņai bija tumši pelēkas tīras ticības pilnas nolemtībai ieķīlātas acis
viņai bija gandrīz sūnzaļas acis kas nekad vairs neieraudzīja mežu
visuma acis

4.

laika lodes trajektorija
pārplēš skaņu uz pusēm
piezemējas zempasaules bunkurā
tieši mums blakus
vai tīci
ka acis kliez arī pēc nāves?

neizrunāt galotnes

vēsturei beidzoties vēsturiskās vērtības zaudē vērtību
manas nenosūkātās ledenes pielīp pie vaiga pie grīdas pie laika
vārdi pielīp pie lūpām
tukšām
straumēm liets klusums
uz ilgu ceļa
nāk putekļi izgaismot ēnas starp dienām
ar sagrieztu mēli
nemaņā aizejot
paliek
tiesības neizrunāt galotnes

Mācos Rīgas Valsts 1. ģimnāzijā. Brīvajā laikā interesējos par laikmetīgo mākslu un literatūru. Gleznoju, fotografēju, kricelēju burtnīcu stūros. Eju vidusceļu starp valodu un matemātiku, cenšamies nepaklupt aiz kādas sinusoīdas. Kopš 2023. gada esmu „Aicinājuma” dalībiece.

Grēta Volkoviča

* * *

mēs esam mazie mokpilnie mērgļi
kuriem tā vien gribas pačikstēt
par lielo bēdu
sāpi kas karājas kaklā
kā masveidā ražota bižutērija
izsmalcināta gaume piemīt vien snobiem
vai dinozauriem kuri viens otram kāpj uz galvas
bet mēs esam autentiski
savos selfijos un ķīniešu krellēs

daži iemesli kāpēc manī būtu vērts ieklausīties:

- 1) visi mani sapņi ir politkorekti
- 2) vietniekvārdam „es” tikai reizēm ir primāra loma manā leksikā
- 3) vēl nevaru balsot, bet es izsvītrotu, kas jāizsvītrot

astoņi mēneši pie psihoterapeites nemainīja neko
taču mana nacionālā un etniskā identitāte
dzimums vecums orientācija
sociālekonomiskais stāvoklis
nagu lakas tonis un personas kods
šajā individualitātes monolitā
tomēr ierakstās pārāk glīti lai ietu zudībā

tāpēc piedzīvošu savas 15 sekundes slavas
iedošu visiem deģenerātiem homofobiem pa ķobi
ar savu pseidointelektuālo pārspēku
un pasaule kļūs par labāku vietu
tauriņi lidos ielās
ledāji pārstās kust
un katram bērnam Āfrikā būs 5G internets

mēs jūs izglābsim ar īsziņām

* * *

šonakt plāni uzcelt katedrāli
mūsu *in memoriam* vēl ir tāli
kā karpām maksimas akvārijā

dzīves saldinātājs
krāna ūdens
vannā ššš
murgi pludo kā traipi biksītēs sārti
pigmenti atmazgāti
ar realitātes šalti
un tagad mēs gandrīz balti
uz pusstundu vien
sekrētu kolāža kļūst
par smuku fotomontāžu
ko drukāt preču katalogos

* * *

virš jumtiem kā izliets piens
tumsa atspiesta ar vēl vienu
dueta dziesmu
nokavētu autobusu
kura šoferim maksāsim desmito tiesu
par klusēšanu

purngali spiež
puiciskās patikšanas rezultē
stopzīmēs uz krāgas
pusstundu pāri pusnaktij
uzsauca tostū karstošām kāpņutelpām
un slīmestu slānim kam piederam mēs
nakts patrioti
podjezdu filozofi
aušas tūļas
pusaugu diletanti
kuri koncertu balss lūzumos
piemirsuši aizvērt žalūzijas
pirms tajās jau žilbina rīts
pirms ievas un ausmas
duļķainās burkā izsmaržo
lai odu priekam un baudai atskaņo
glāžu šķindoņa

* * *

dūmeņu mutes un elektrociņas atverot čakras
taču mūsu
austurnieku
likstas
pasaule tāpat nesaprot

nevaram atļauties jaunākās kedas
draudzīgus kaimiņus
pabeigtus būvprojektus
augstāku vietu labklājības indeksā
turpinām bakstīt zemi
ar lāpstām

mums pjevestāla vietā siena kaudze
mēs kovboju cepures nominam
ierāmējam smaržas un Celsija grādus
kā absolventi parādu kvadrātus
uz priekšdienām
ieraujam rīkles atvarā
uz godiem uz cerībām
ka tuvojas labāki gadi

varbūt
kad nolīs pār pierēm mikroplastmasu sviedri
kad Lienīte iepirks mākslinieciski augstvērtīgu
ģīmi
kad visi gulbji pret vējstikliem nositušies būs
un ceriņi atplauks vien odekolonos

tad sadosimies rokās
un griezīsim atpakaļ
pastardienas pulksteni
piemirstot pasaules galu
vēl piecās minūtēs pacifista snaudas

* * *

dzērves lido bez turbulences draudiem
nokrišņi valsē ar meteorologiem
aiz divpakešu logiem
pāri kalniem

kāsējam pie radiatoriem
dirnam, lasām starp rindstarpām
es ieķīlāju platekrānu
pret kalendāra rindu
krauju altāri vārdam uz „m”
pustukšām karstvēna pakām
un neliekos ne zinīs
kad pufaikas izdilst
kad korķus izsit pagrabā

mēs saaugam kā divi viedi rīki
pie pagarinātāja

* * *

firmas lupatās un vara gredzenos
celofāna apvalkos
mango dūmos
sēž apzelētās mamzeles
skaistas
slaidas
tikai mazliet atkarīgas no nikotīna

viņas lūko pasauli caur papīra salmiņu
dzer no pārpilnības raga
ir priekšplānā nonākušas
savā uzstādījumā
kofīšopa terasē

viņām ir draugi kādus rāda lubenēs
humora izjūta
puiši ar ilgvīļņiem un platajām biksēm
vecāki kuri paslavēs
apmaksās studijas
atstās mantojumā privātmāju
kurā nodzerta puse jaunības

viņām glāze
vienmēr ir pilna
un kultūrvietas
nav slēgtas nekad

viņām aizlienēju
savas šķiltavas

* * *

raņķa dambī izkārtne
„prieks izģērbties”

augusts un peldkostīms striķi uz balkona
šķiltavu liesmās svīst margas
vēcini spārnus
pirms uzmetas zosāda
vēcini spārnus
pirms kaimiņi klauvē pie durvīm

Rīcības plāns drēgnai pēcpusdienai:

1. Apbruņoties ar siltinājumu.
 - 1.1. Nerūsējošā tērauda termoss ir pustukšs vai puspilns.
 - 1.2. Vieni saulgrieži bija, otri būs.
2. Atsveicināties, tā ka viens asaras čiekurs nokrīt un iekārtojas uz palikšanu.
3. Ritmiski cilāt krūškurvi. Kad izpūtīsi, tavā elpā vēl ziedēs pelašķi, jo tev pakrūtē pļava. Pļava, kas ieaugusi starp ribām un pieņēmusi tumsu. Smilgas un sarkanie āboliņi, kurus izkaltošus nemet ugunskurā, bet gan nēsā mūsu ekskursijās. Kuriem nepielaidīšu kūlas dedzinātājus, vismaz ne līdz pavasarim.
4. Pārziemot.

Vija Doks. *Anna Brigadere. Eļļa uz audekla. 45,7×45,7 cm / 18"×18". 2015*

Skat. Lindas Treijas rakstu 72. lpp

Edvīns Raups (1962) ir latviešu dzejnieks un tulkotājs, dzimis un audzis Siguldā. Līdz šim izdevis septiņus dzejoļu krājumus, kas visi saņēmuši dažādas balvas un pagodinājumus. Tulko daiļliterāturu no spāņu un portugāļu valodas. Dzejas kritiķi Raupu dēvē par vienu no nozīmīgākajiem 20. gadsimta 90. gados debitējušajiem dzejniekiem. Šajā publikācijā iekļauti septiņi dzejoļi no viņa jaunākās grāmatas, kas vēl gaida izdošanu.

Edvīns Raups

VISA ACĪMREDZAMĀ KĀRDINĀJUMS

..iznācis uz
lieveņa skaļi lasu
priekšā savu
miesu

pilnība galvā
kā adata Ūdenszāles
maigi glāsta pieredzes taktilos
sānus

un acis
skatās kā smadzenes
saprot

(guļ
krūkā labi
norūdzis vēss
cilvēka
mūžs)..

..ap to vietu
kur beidzas ķermenis
un sākas krekls

neziņa
pacietīgi velk vienu
vertikāli pēc otras līdz viss
ir galā

(kuslas kustības
sapnī šī cāļa centība
atrast olā kaktu
kur patverties)..

..es esmu
visskaistākā nakts Viņa
čukst locīdama no elpas
ikdienā vajadzīgas
lietas

ar tausti spēdama
uztvert domu no domas
neuztveramās
puses

kamēr
papīra ērglis
pamana medījumu
tālu lejā Kur
nekā nav

(divas nejauši
saprātīgas būtnes nejauši
saskatās)..

..plaukstošā ābeļdārzā
pulcējas vārdi pašnāvnieki

vāri vāri skan klusuma
apdraudēta balss kamēr asins
šķēpele skaļi iecērtas
miesā

un mēs
vērodami viens otra ādas pirmatnību
no jauna pārtopam
mālā..

..pēc ass salkdams
ēju kādam pa stumbru
augšup kā sula
kas pārvarējusi
apvārsni

ja uz brīdi apstājas
var samanīt ka sakāmais
sastingst lūdzēja
pozā

tikmēr
prāts izsprūk
cauri sietam ar kuru
kāds ķer un tvarsta dzīvas
radības

un pie noteiktas
domu summas es
dealfabetizējos..

..mijkrēšļa
večuks pamirkšķina
ar aci – un tevis
vairs nav

tumsa
kapilāru zilgajos
silos stutē kājās pār miesu
paklupušu
prātu –

kur
tu esi mīļā
matērija?

un piepeši
nākotne nočūkst kā šķidr
metāls laimes
trauciņā..

..melns
krauklis uztupies uz
tumsas zara īsi
ieķērcas

jā, es atbildu

un vilkdams
ar pirkstu sabrukušu zvaigžņu
būvgružos vēl dažus
cilvēciskus
vaibstus

esmu
visa acīmredzamā
kārdinājums..

Skat Lindas Treijas rakstu 72. lpp

Vija Doka. *Sveiciens Dorai Mārai (Frīda Kalo) / Shout-out to Dora Maar (Frida Kahlo)*. Eļļa uz audekla.
182,9×91,4×3,8 cm / 72×36×1½". 2021

Anta Skara ir beigusi Literāro Akadēmiju prozā (2023). Piedalījies „Matris Lingua” (2023) un Jauno un iesācēju autoru semināra recenzēšanās (2024). Pašlaik Literārajā Akadēmijā apgūst dzeju. Iepriekš publicējusies mēnešrakstā *Avīzes Nosaukums*. Ieguvusi bakalaura grādu bibliotēkzinātnē (LU) un maģistra grādu karjeras konsultēšanā (LBTU). Kopš 2021. gada ikdienu aizrit Mozambikā.

Anta Skara

es ar sevi

* * *

jau kādu laiku neklausījos Mocarta rekviēmu
pēc tam kad esmu atsākusi ēst auzu pārslu putru
un kaža mīzelus tīrīt ar hloru tāpat kā agrāk
pēc tam kad no aizplauktes esmu izvilksusi
savas līdz nelabumam sterilos koridoros nobradātās zeķes
pēc tam kad cipars pieci man vairs neliek atcerēties
baltās neaizslēdzamās durvis
un visas tās divdesmit piecu sieviešu sejas
kas paguva nomainīties kamēr manējā palika tā pati
gluži tāpat kā mana numurētā gultasveļa
pēc tam kad neviena no manām rokassprādzēm
man vairs neatgādina novazāto papīra aproci
uz kuras vairs nebija iespējams salasīt manu vārdu
es atkal klausos Mocarta rekviēmu
es rakstu rekviēmu sev

kas? ar ko? kad? kur? ko darīja? kāpēc?

es
ar aifonu
pirms piecām minūtēm
savas mājas gultā
iečeķojos pie Eifeļa torņa
lai būtu ko atcerēties

* * *

uzmanību
mīklainos apstākļos pazudis cimd

izgājis no savas dzīvesvietas Divdurvju skapī atvilktnē Nr. 2
1997. gada 10. decembrī sniegpuतेņa laikā
pēdējo reizi manīts pie Tinūžu pamatskolas
un līdz šim brīdim viņa atrašanās vieta nav zināma

20 cm garš dūraiņu miesasbūves
raibiem pieneņkrāsas un kastaņbrūniem rombu rakstiem
valnīša daļā skujiņas (sūnu zaļas un rūsas sarkanas)

pēc cimda ilgojas viņa pārinieks un tā saimnieks
kuram pēc lielajām piku kaujām ir nosalusi kreisā roka un
kuram dūrainis ir dārga piemiņa no vecmāmiņas
kuram viņa to bija atsūtījusi no laukiem kopā ar ābolu
ievārījuma burciņām

dūrainis labi nedzird tāpēc neatsaucas
silda bet kož jo ir no tīras vilnas

atradēju lūdzu to atgādāt no 1997. gada

* * *

mana āda ir kā sakaltušas vīģes čaula
acis kā melanholiskā valša notis
mājas kā pēdējās instances patversme
es pati esmu kā lauru lapa kas
savu darbu padarījusi izskalota uz šķīvja malas
vai kā atiris diegs kura iztrūkumu nepamana uzreiz
bet tikai tad kad jau ir aizgājis pa vīli
vai kā iesprūdis rāvējslēdzējs
kas netiek tālāk par stāvvietu
jo priekšā ir mans pieaugušais bērns
bet atpakaļceļu ir aizsprostojušas atmiņas
par nomoda naktīm un mazuli
ka tikai viņš neizveļas laukā no šūpuļa

* * *

tas ir kā tad kad atstumj
kumodes atvilktni bēniņos un izvelk veco
laiku skaitikli (to koka ar metāla stieplēm)
pabīda kauliņus noputējušās baltās kaklasaitēs
kuri no svarīguma uzpūtušies
cītīgi rēķina simtus un tūkstošus
bet stieples galā ir kauliņš
kas palicis viens

tas ir kā tad kad atstumj
ķerru pilnu ar malku un izgāž kaudzē
bet ķerrā ir pagale

*

es ar saviem draugiem minimālistiem
viesistabā bez starpsienām
un ar daudziem lieliem logiem
skatījāmieš betona griestos vai uz
nedaudzajām mēbelēm
un saldūdens akvāriju
mēs dzērām kafiju bez cukura
melnu no baltām tasēm
vien Ludvigs Mīss van der Roe
nevarēja ierasties
viņš bija miris
vieglas smiltis viņam
mazāk ir vairāk
kāds no viesiem
novērtēja namatēva interjeru
mēs vai nu klusējām
vai ierunājāmieš
ar vienkārši paplašinātiem
vai nepaplašinātiem teikumiem
man bija tik patīkami atrasties
savu vienkāršo draugu lokā
kuri neļāva ar krāmu putekļiem
apaudzēt būtisko
viņu vienkāršībā nebija
neizprotamu estētikas prasību
vēl jo mazāk neaizsniedzamu ideālu
arī akvārijā viņi nemeklēja
zemūdens akmeņus
būdami it visā bagāti
viņi necentās izrādīties
un nepārspilēja
jo vienmēr bija harmonijā
ar savu domu krāsām
vārdu līnijām un darbu tekstūru
maniem iedomu draugiem
nebija nevajadzīgu aksesuāru
arī es gribēju līdzināties viņiem
lai man nebūtu jāceļ starpsienas
un lai savu māju ko saucu par dzīvi
es spētu iekārtot
pēc Skandināvu minimālisma

* * *

esmu aizbultējis noslēpumu
ļāuju tam tupēt tumsas dobumā
līdz izjūk pirmā mulsuma putas
manā plaukstā gulst domu pulsts
tik daudz kanālu
bet slēdzu viennozīmīgi uz tevi
no mūsu lūpām kūp draiski dūmi
divus pavasarus un ziemu

līdz ir izkūsis sākuma cukurs
maiguma apmetums drūp
un nu mēs braucam uz māju
katrs ar savu pārmetumu kulbu
noguris ledus lūzt un pirmo reizi
mēs paskatāmieš uz savu jūtu nobraukumu
manā plaukstā gulst domu pulsts

* * *

zeltnesis bagātīgi leknās ganībās
laimīgs kā līdz mēnesim un atpakaļ
palicis par lēzenu nogāzi ar
līdz melnzemei noplicinātu kailumu
pat ne balandas
zem melniem cimdiem bālgana
līdz minimālismam nemēbelēta delna
mēs esam Milānas nepabeigtā glezna
negantas bezdelīgas skandina benzīna glāzes
un gaida līdz iespers zibens
acu dobumos no ilgām plīstošas mellenes
līdz bēdu mēsumam pilnas
lāse skumju nopil Visumā
līdz Labestības Bezgalībai ar Kuru
caur bezvārdu nopūtām sarunājos
tik tuvu kā nekad tik tuvu
kā līdz savai elpai
un man paliek vieglāk

* * *

mēs kādreiz svilpojām vieglumu
nemērijām nerēķinājām neatlicinājām
mīlestības pirmpienu nebaltaī dienai
es vairs neatceros
vai tas bija toreiz kad izvadīju nevainību
vai vēlāk kad vieduma pievedums kavējās
es ļāvos sarūgtinājuma valdzinājumam
lai arī zināju par postu
ko bija izraisījis aizvainojuma nogruvums
lai arī redzēju kā tas bija apracis simtiem māju
lai arī biju dzirdējusi vaidus
no veco pārestību gruvešiem
tur patiešām nobeidzās
lieveņa vēsums acīs
piesmietie solījumi
un visi tie asie vārdi kas kā raupji papēži
skrāpēja pieskaroties
tagad tur nobeidzāmieš arī mēs

* * *

laika un telpas taisnei
var būt daudz punktu

laimīga zole ceļmalā

kas pasper grūtsirdības kukurzni
un aizsoļo

viesmīlīga nojume
kurā patverties
no lietus

grūsnas rūpes
kas apsēdušās parkā uz soliņa
nespēj pieliekties
lai atšņorētu savas skumjas

es varu būt viss

* * *

kritikas sejai ir daudz vaibstu
tie ir skarbi bet pamācoši
tie iemāca piezemēties
tam kurš sevi ir iztēlojis
par mūsdienu Šekspīru piemēram
lai arī vairumā man pazīstamo
jauno autoru pašapziņu
ir grūti nokasīt no zemes
ne tāda ir klusuma seja
arī tai ir daudz vaibstu
bet tie visi ir noslēpumaini
joprojām tos cenšos izdibināt
tie var būt aizņemta darbīga izklaidīga klusuma vaibsti
tas var būt augstprātīgs nicinošs noraidošs klusums
iejūtīgs saudzējošs nogaidošs
klusums kā nopūtu salūts
klusums kā tūkstoš „nē” kvadrātā
klusums kā smalkjūtīga rīcība „es tev aiztaupu kaunu”
„tavi skricelējumi nekam neder” „raksti atvilktni vecmāmiņai utt.”
klusums kā „pagaidi” „pacieties”
„pienāc vēlāk kad kļūsi par rakstnieku ar vārdu”
klusums „ej pamācies uzraksti kaut ko
ģeniālu”
klusums kā depresija un narkomānu abstinences sindroms
klusums kā mācību stunda kā bezmaksas terapijas cikls
kā nomācoša bezvārdu afirmācija talanta trūkumam
kā meditatīva un relaksējoša telpa prātam un dvēselei
klusums kā snaudoša ģēnija provokācija
kā cēls žests un cieņpilns brīdis lai vienotos
nedzīvi dzimušā dzejnieka piemiņai
klusums kā visvairāk interpretētā atbilde
es joprojām mācos klusuma vaibstus

no atmiņu klades

1. Zane
2. Bērziņa
3. Tikpat cik tev
4. Zaņuks Zābaks
5. Blakus Gerkenam
6. Jūrascūciņa papagailis
7. Bruņurupuči nindzjas
8. Rozes un kriz antenas
9. Karbonāde ar sieru rosols
10. Fanta
11. Britnija Spīrsa
12. Lauris Reiniks
13. A-EiropaRozā šķipsnas
14. Augstāk par zemi
15. Dziedāt
16. Par to kas lasa ziņas vai par frizieri
17. Liene un Karīna
18. Neteikšu
19. Nezinu
20. Neko. Tu esi normāla
21. 2001. g.
22. ZB
23. Paliec tāda kāda esi

* * *

mēs apliesim zilajā termosīnā tēju
un aiziesim uz parku
atgulsimies zālē
burtosim debesīs mākoņus
minēsim putnu balsis un
vērosim apskaujamies koku galotnes
kamēr spožākais debesu ķermenis
nebūs mums aizvēris acis
pēc tam ļausimies
viņa karstajiem glāstiem
tad notiesāsim līdzpaņemtās maizītes
un uzdzersim aveņu tēju
tad sadosimies rokās
un dosimies mājup
pa ceļam iegriezīsimies tirgū
pēc svaigām zivīm un akniņām
mūsu vecajam un no vientulības
neko nejēdzošajam kaķim
kurš sēž pie loga un mūs jau gaida
svaigās zivis un akniņas
kamēr es ar sevi –
mēs aiziesim uz virtuvi
kur no paliekām
izskalosim zilo termosīņu

Anta Skara

NEBAIBA

Pavērusi acis, nometu mīksto zilonīšu segu un steidzīgi izraušos no gultas. Biju aizmigusi ar visām drēbēm, tādēļ gērbšanās izpaliek. Ar mutes mazgāšanu un zobu tīrīšanu lai nodarbojas pieaugušie. Arī mati, lai arī virs pieres mazliet izspūruši, joprojām turas biezā lapsas krāsas bizē. Miegš nav dzeltenīgie un lipīgie graudiņi acu kaktiņos, kas ir saķepinājuši manas baltās skropstas. Miegš ir apdulums, kas mani velk atpakaļ uz gultu pie maniem pūkainajiem zilonīšiem, bet šorīt esmu nolēmusi tam pretoties. Basām kājām no-

skrējusi lejā pa vecajām koka trepēm, apsēžos uz betona lieveņa un noskurinos. Manās ciskās sekundes laikā ir ieplūdis nemīlīgs vēsums. Kas to būtu domājis, ka arī aukstums var būt lipīgs. Acīmredzot saule vēl nav paspējusi lieveni iesildīt. Laikam nav līdz galam pamodusies, tāpat kā es.

Žāvājoties pagriežu galvu uz labo pusi un pārļaižu skatienu savas kaimiņienes – Mazās Baibas dārzam. Mēs dzīvojam vienā mājā – vecā kara laika ēkā ar sūnām apaugušu jumtu. Viņa pirmajā, bet es otrajā stāvā, vienīgi pagalmi mums ir katrai savi. Mūsu ģimenes savā starpā nesatiek, un man ir noteikts, ka es nedrīkstu spēlēties Mazās Baibas pagalmā. Ja viņa grib, tad var nākt pie mums, taču Mazā Baiba pie manis nenāk. Ar viņu mēs tiekamies pļavā pāri ceļam vai arī turpat uz mājas kopīgā lieveņa reizēs, kad Mazā

Baiba nav aizgājusi pie Lielās Baibas. Vienmēr esmu domājusi, ka mēs ar Mazo Baibu savā starpā esam lielākas kaimiņienes nekā viņa ar Lielo Baibu kaut vai tā iemesla dēļ, ka mēs abas taču dzīvojam vienā mājā. Reiz es mammai pajautāju, kāpēc viņa mani nenosauca par Baibu. Viņa uz mani tā jocīgi paskatījās, bet neko neatbildēja.

Rozā peonijas Mazās Baibas dārzā šorīt ir sevišķi droširdīgas, jo spīdīgo lapu ieskautas zied un par salnu nevaimanā. To lūpas ir pavērtas čukstā, it kā grasoties man izpaust noslēpumu, bet neko nevajag man sacīt. Es taču pati redzu, ka Mazās Baibas šeit nav. Tad paskatos tālāk uz priekšu tur, kur beidzas viņas un sākas Lielās Baibas milzīgais pagalmis, kuru ir ieskāvis tūju dzīvžogs. Tur var nokļūt caur Mazās Baibas dārzu vai arī caur Lielās Baibas pagalma galveno ieeju trotuāra pusē – lieliem, brūniem vārtiem. No Lielās Baibas lielās mājas ar glīto dakstiņu jumtu un stikloto verandu neatplūst ne mazākais troksnis. Arī dārzā nemanu rosību. Pat uz baseina pārvalka un batuta šorīt nav nolaidies neviens putns. Izrādās, ka tie ir aizņemti ar našķēšanos Lielās Baibas ķiršu kokos. Noraugoties, kā putni remdē izsalikumu, arī man ierūcas vēders. Tomēr šis nav piemērotākais brīdis, lai domātu par ēšanu. Ar acīm sameklēju Lielās Baibas motorolleru – tas ir sarkans kā mušmire tikai bez baltiem punktiņiem, bet tāpēc ne mazāk kaitīgs. Atspiedies pret skaisto koka lapeni, motorollers nevainīgi klusē, kaut gan parasti tas rūc, savu priekšējo riepu pavērsis izaicinošā smīnā. Arī lapenē vēl neviena nav, jo parasti pulcēšanās sākas ap dienvidu. Izņēmumi ir nedēļas nogales, kad sabrauc sveši bērni un abas Baibas ar viņiem izklaidējas jau no paša rīta. Viņi tad glezno brīvā dabā, vērj krelles no krāsainām stikla pērlītēm, peldas baseinā, lēkā uz batuta, braukā ar motorolleru vai arī spēlē mafiju, kad ir jau satumsis, gaismai nākot vien no lapenē iekārtajām krāsaino spuldziņu virtenēm. Šādās dienās laktā koka galds Lielās Baibas dārzā ir nokrauts ar augļiem un ogām, pankūkām, rasola bļodām, grauzdiņiem, gāzētiem dzērieniem un nereti arī līdz manam pagalmam tad atplūst grilētas vistas vai tikko no krāsns izņemtu kanēlmaizīšu smarža.

Lai nu kā, šodien lapenē ir kluss. Abas Baibas acimredzot vēl nav pamodušās. Arī Lācis pārēdies zviln uz Lielās Baibas košā zāliena. Lai arī nevaru saklausīt, esmu pārliecināta,

ka šobrīd viņš apmierināti sten. Lācis ir lielākais sanbernārs, kādu jebkad esmu redzējusi. Caur izgāzto vēderu un garajām, noļukušajām ausīm, caur nokarenajiem vaigiem un saburzīto, drūmas izteiksmes pielieto purnu, viņš truli skatās uz Lielās Baibas mājas pusi, gaidīdams, kad atvērsies saimnieku lielās ozolkoka durvis, pa kurām visticamāk jau, ka nē, bet ja nu tomēr iznāk kārumu papildporcija. Kamēr Lācis cer uz brīnumu, es gaidu savējo. Kaut Lielā Baiba šorīt jo ilgi gulētu! Kaut Mazā Baiba būtu jau pamodusies un iznāktu ārā pēc iespējas ātrāk!

Paceļu seju pret apmākušajām debesīm un domāju, kur gan ir pazudusi saule. Vai nu viņa ir nomaskējusies aiz baltā mākoņa un spēlē paslēpes, vai arī mākonis ir saulei nekaunīgi aizlīdis priekšā, kamēr tā mēģina spīdēt un izlauzties gaišajam padebesim cauri. Ja godīgi, tad es negribu meklēt sauli, bet gan mafiju un bērnus Lielās Baibas pagalmā, kad viņi rotaļājas. Man kaut kā negribas ticēt, ka saule no manis slēptos tieši tagad, kad man ir visvairāk vajadzīga. Un tomēr mākonis uz mani raugās tik balts un nevainīgs.

Cik labi, ka šorīt esmu piecēlusies agrāk un tādēļ varu uz Mazo Baibu iestāties rindā pirmā. Sēdēšu uz lieveņa un gaidīšu, kad viņa iznāks no mājas. Atvērusi sava dzīvokļa durvis un pamanījusi mani sēžam uz trepēm, Mazā Baiba sapratīs, ka būšu viņu gaidījusi. Viņa tad nosēdīsies man blakus, un mēs domāsim, ko varētu uzspēlēt. Vai nu iesim uz pļavu ķert maijvaboles un skaitīt koku gadskārtas, vai arī spēlēsim krustiņus un nullītes, ko būsimegrebušas tepat uz lieveņa trepēm. Kādreiz mēs mēdzām minēt mīklas, un vēl pirms Lielajai Baibai parādījās sarkanais motorollers, Mazā Baiba labprāt vizinājās uz mana velosipēda bagāžnieka.

* * *

Kamēr dīdos uz vēsā betona un prātoju par to, ko un kā mēs spēlēsim, mani piepeši iztrūcina pazīstams troksnis. Atveroties Mazās Baibas dzīvokļa durvīm, acumirkli iztaisnojot, taču tūdaļ sakņūpu, kad man garām aizslīd Baibas mamma kailās kājas, gar kuru stilbiem noplandās gaisīgs halāts ar magonēm un baltu apakšmalu.

– Labrīt, Baibas mamm! – valdīdama žāvas, saku, aizlikusi roku priekšā mutei.

– Labrīt, – pasitusi veļas grozu padusē, viņa gurdi atņem sveicienu un iziet pagalmā karināt veļu.

Kā pēdējo no groza viņa izvelk Mazās Baibas smaragdzaļo kleitu ar volāniem un pagarināto aizmuguri. No visām viņas kleitām man visvairāk patīk šī. Mazajai Baibai tā bija mugurā arī todien, kad viņa bija piekritusi atnākt man līdzī uz vietējo veikalu. Biju Mazajai Baibai no savas kabatasnaudas nopirkusi viņas mīļāko saldējumu – *Karlsonu*. Tā bija pirmā un pēdējā reize, kad mēs uz veikalu gājām kopā. Mazās Baibas saldētava esot vienmēr pilna ar saldējumiem.

Pēc mirkļa, ne garāka par mūžību, Baibas mammas kailās kājas jau ir atpakaļ un pazūd aiz metāla durvīm. Tad es dzirdu rosību priekšnamā un to, kā tiek meklēti apavi, kas pēkšņi kaut kur izgaisuši. Pēc mēbeļu stumdīšanas, soļu dipoņas un klaigāšanas par un ap to, ka šodien nedrīkst nokavēt darbu, atkal atveras durvis. Šoreiz pa tām izskrien lieļas, brūnas kurpes un punktētas koši sarkanās zeķes, ātriem soļiem aizsteidzoties man garām.

– Labrīt, Baibas tēt!

– Labrīt, – viņš atņurd, un acumirkļi nozūd aiz mājas, kamēr man gar acīm vēl joprojām ņirb viņa sarkanās zeķes ar baltajiem punktiņiem. Mušmirzeķes... – tikpat sarkanās kā Lielās Baibas motorollers.

* * *

Mākonis, aiz kura pleciem bija patvērusies saule, vairs nav nedz balts, nedz nevainīgs. Tas ir satumsis, sabozies un kuru katru brīdi no dusmām draud atsprāgt vaļā. Tā jau domāju, ka tas bija viņš, kurš aizlīda saulei priekšā.

Jau labu laiku sēžu sakņupusi uz betona trepēm. Mana galva, kuru esmu ielikusi plaukstās, ir smaga un apdullusi. Acu plakstiņi un ar lipīgajiem graudiņiem pieķepušās skropstas grib vērties ciet, kad piepeši manu ķermeni iztaisno nupat kā prātā iešāvusies doma. Kamēr Mazā Baiba vēl nav pamodusies, man viņai ir jāsapagatavo pārsteigums! Kā gan es par to neiedomājos ātrāk!?

Piecēlusies no lieveņa, izstaipu stīvās kājas, uz kurām no aukstuma ir uzmetusies zosāda, un eju uz mūsu pļavu, kur var atrast pienešas, kas beidzot ir noziedējušas. Pro-

tams, ka priecājos par pienešām arī pavasara beigās, jo no ziediem tad varam uzpūt glītus vainadziņus pašām, bet lapas salasīt priekš tējas vai salātiem, tādā veidā iepriecinot mammu. Un tomēr visvairāk gaidu pienešu ziedēšanas beigās, kad dzeltenie ziedi ir pārvērtušies lielās, apaļās un gaišpelēkās pūku kamolos, kuriem vējā pieaug spārni.

Pagājušajā gadā, kad pienešas jau bija noziedējušas, mēs gaidījām vēju vai arī iekampām pilnus vaigus ar gaisu un pūtām projām pūku kamolus, cik spēka. Mazā Baiba tad jautri smējās ar saviem melodiskajiem un lipīgajiem smiekliem. Dažas lidpūkas, ieskrējušas sejā, kutināja vaigus, citas nokrita turpat pie kājām vai, ja gadījās uzpūst vējam, tad ierautas viesuļa karuselī aiztraucas debesīs.

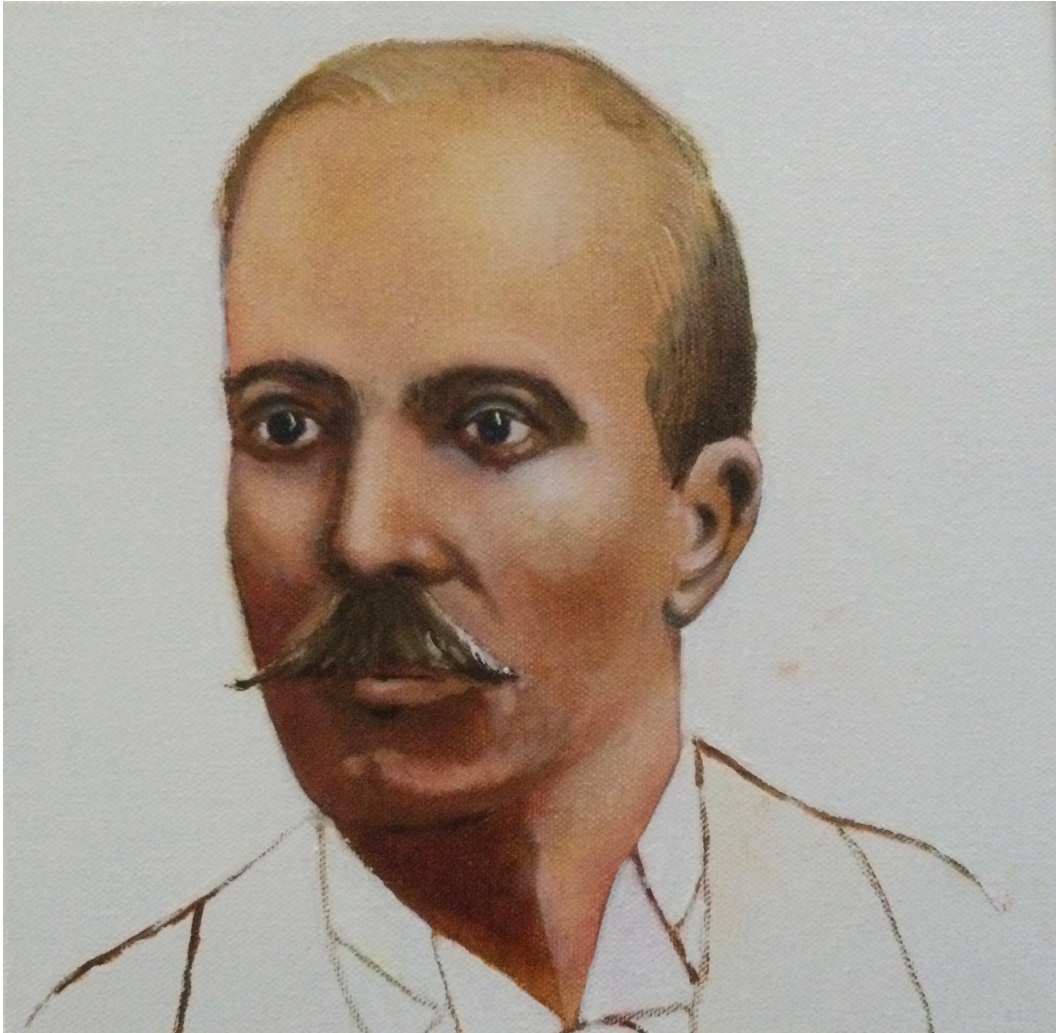
Nu mums ar Mazo Baibu būs diezgan pienešu, ko pūst. Esmu pielasījusi pilnu klēpi ar noziedējušajām puķēm, kad pār manu seju, rokām un kājām pārslid smalki ūdens pilieni. Vēl tikai atliek ieskriet mājās pēc plastmasas glāzītes, tad aši uz dāru pēc pirmajām ērkšķogām un tad gan atpakaļ uz lieveni.

Kad jau esmu pielasījusi pilnu glāzīti ar vēl paskābajām ogām, man uz pieres nokrīt trekna lietus lāse un piepeši mani pārņem satraukums – ja nu Mazā Baiba ir jau pamodusies? Veikli sadalu noziedējušās pienešas divās daļās mums katrai pa pušķim. Iespiežu padusē glāzīti ar ērkšķogām, ar kurām pacienāt Mazo Baibu. Izlavierējuši starp gurķu un sīpolu vaļām, paskrienu garām malkas šķūnītim, tad pa taciņu gar aku traucos atpakaļ uz lieveni.

* * *

Labi, ka esmu paguvusi atsteigties laikā, jo tiklīdz nosēžos uz lieveņa, vēl mēģinādama atgūt elpu no skrējiena, Mazā Baiba izmetas pa dzīvokļa durvīm.

– Čau, – viņa vienaldzīgi saka, man uzmetusi paviršu skatienu, un iekams es paspēju ko atbildēt, viņa jau ir aiztraukusies man garām un auļo pāri savam pagalmam uz kaimiņu sētas pusi. Un tur jau viņas ir. Divas Baibas. Lielā un Mazā. Uzsēdušās virsū sarkanajam mušmirolleram, viņas to rūcina un dzen uz priekšu, ar saviem spiedziņiem un smiekliem iztramdījušās Lāci no viņa sapņainās apceres. Arī es esmu pamodusies, un pār maniem vaigiem traucas slapjas pienešu pūkas.

Vija Doks. *Doku Atis*. Eļļa uz audekla. 25.4×25.4 cm / 10"×10". 2014

Skat. Līnās Treijas rakstu 72. lpp

Maija Migla-Streiča

Piedāvāju fragmentu no savas topošās vēsturiskās grāmatas ar pagaidu virsrakstu *Ko viņš nepaspēja*.

Vēsturiskie notikumi mainās un atkārtojas, bet cilvēku dzīves stāsti ir katram savi... katram ir savas mājas un savi mīļie, par kuriem satraukums, kad likteņa rats iegriežas nelabvēlīgā virzienā. Mans romāns būs par cilvēkiem, kas dzīvojuši vienā laikā, pagājušajā gadsimtā, bet atšķirīgos apstākļos ar atšķirīgu dzīves izpratni...tomēr reiz viņu ceļi savijas kopā...

Par sevi: Pēc 40 darba gadiem Latvijas televīzijā man ir iznākušas četras grāmatas, ko izdevusi *Zvaigzne ABC*. Pirmais romāns *Matildes gadsimts* saņēmis Egona Līva prēmiju *Krasta laudis*. Tam seko stāsti *Nenopietni nopietnie TV aizkadri*, *Sapnis par Sargeņģeli* un liriskas krājums *Naktstauriņa samtainais spārns*.

KRIEVI UZBRŪK SOMIJAI

Todien, kad Leontīnei un Ludvigam atskrēja trešais bērniņš, bija tik daudz satraukumu un skriešanas, ka nevienam pat prātā nenāca apjautāties, kas notiek pasaulē. Vakardienas avīzi kāds no mājiniekiem bija nolīcis uz virtuves galda, līdzās uz baltā dvieļa uzliktajam maizes kukulim un tutenim, bet pat citkārt lielais lasītājs Ludvigs palaida garām notikumus, kas viņa dēliņa dzimšanas dienā iezīmējās ar plaisu valstu attiecībās. Tas gan šoreiz neskāra Latviju, bet neviens jau nezināja, ka tad, kad mazais sāks skriet kājiņām, arī viņa dzimtenē ienāks krievu ķirzas zābaki, sabraļojot visu, kas uzplaucis brīvvalsts laikā.

Šorīt somu preses uzmanības centrā ir Molotova lielā runa, kurā viņš ziņoja atklātībai Padomju Savienības prasības Somijai. Tikai šorīt somu tauta uzzina, ka Molotovs starp Somijai uzskaitītiem priekšlikumiem pieminējis arī Somijas tālākos ziemeļus – Petsamo apgabala krastu dienvidos pie ledus jūras un starp Vaitolahti un Pumanginvuono fjordu atrodošos Kalastaja salu grupu Ledus jūrā. Bez tam pieminēts arī Pumangi zemes rags. Uusi Suomi

šorīt saka, ka Padomju Savienības prasības ejot par tālu un pat pārspējot tos minējumus, kādus pēdējās dienās cilājusi prese...

Laikraksti uzsver, ka Somija vienmēr bijusi neatkarīga politikā. Nevarot būt runas par kādu citu valstu ietekmi tās politikas kursā. Esot jāuzsver arī tas, ka viens no galvenajiem Somijas ārpolitikas elementiem esot miermīlīgu un draudzīgu attiecību uzturēšana ar Padomju Savienību.

1939.02.XI *Brīvā zeme*.

– Ludvig, vai dzirdēji, ka karš sācies, – saimnieks, atbraucis no pagastmājas, izskatās satraukts. – Esot pa radio teikts. Un es jauno avīzi arī atvedu.

– Taču ne jau pie mums? – Ludvigs, nosviedis pie plīts malkas klēpi, sastinga.

– Nē, nē, nebaidies, taviem bērniņiem nekas nedraud. Krievs uzbrucis somiem. Tas jau bija gaidāms – kasījās un kasījās, kā suns, blusas meklēdams, nu beidzot brucis virsū. Līdz mums jau neatnāks, somi nav nekādi vārguļi, tie dos pretim.

– Dod man to avīzi izlasīt, ko tad šie raksta, – Ludvigs raušus izrāva no saimnieka rokām

četrstūrī salocīto avīzi, kas pagastmājā jau bija pabijusi vairākās rokās.

Helsinkos. 30. novembrī. Kara darbība starp Padomju Savienību un Somiju šorīt sākusies. Plkst. 7 padomju karaspēks tiklab no sauszemes nocietinājumu puses, kā arī no jūras iesācis uzbrukumu Teriokiem un Vanael-sunai. Karēlijas zemes šaurumā. Pie Soujerves tas ieņēmis Somijai piederošo zemes strēmeli, kas iesniedzas padomju teritorijā Hirsiles tuvumā. Padomju karaspēks pie Hirsiles *pārgājis robežu un pārtraucis telefona satiksmi. Izšautas pavisam 50 granātas.* Ziemeļledusjūras piekrastē Padomju Savienības karaspēks ar cīņu ieņēmis Kalastajasarentu. Šorīt notikuši gaisa uzbrukumi Helsinkiem, Vīpuriem un Enso. Virs Suomerlinas parādījās apmēram 10 lidmašīnas. Cik acumirkļi zināms, Helsinkos mestas 5 bumbas Malmi aerodromā.

1939.30.XI *Brīvā zeme*

Ludvigs tikko bija pabeidzis lasīt, saimnieks, atgērbies, piesēdās pie galda, kad pie mājas, skopās pēcpusdienas saules apspīdētās, piebrauca vēl viens pajūgs. Stipri kājas klāpēdams, durvis droši vaļā raudams, istabā ienāca mežsargs. Braucis garām sētai, prāts tāds nemierīgs, domājis iebraukt. Aiz viņa, suni labinādams, iekūņojās arī Silabriežu saimnieks. Kā vienmēr tuntulīgs, siltā kažokā, kaut ārā vēl tik stipri nesala. Atšķirībā no staltā mežsarga Teteru Antona Silabriedis vienmēr staigāja tāds kā salicis, nelaimīgs, un vienmēr par kaut ko gaudās. Arī līdz viņiem bija nonākusi ziņa par krievu uzbrukumu Somijai.

– Lība uzlic glāzītes uz galda, un padod galerta bļodiņu, ko piekost, – sievu nokomandēja mājas saimnieks Georgs, izņemdamas no mazā skapīša tur noglabātu šņabja kortelīti.

Padzirdējuši skaļās valodas, durvju spraugā ziņkārīgas sejiņas pabāza mazais Rūdiņš un Agate. No brālīša nekāda prieka viņiem ne-

bija, mazais tikai gulēja un skatījās. Vai brēca, kad bija slapjš vai gribēja ēst. Bet virtuvē bija sanākuši ciemiņi, kas runādami atgērbās, uzkāra siltās drēbes uz vadziem, noāva zābakus un piesēdās pie garā galda. Teteru Antons blakus jau noliktajam kortelītim pielika savu:

– Ir sācies. Paņemsim pa glāzītei uz somu veselību. Un lai mums nebrūk virsū.

Bērni zināja, ka klāt iet nedrīkst, ja viņus nesauca. Bet, ja klusi stāvēja aizdurvē, tad projām neviens nedzina. Cik tad to izprieču ziemā viņiem bija. Vīru runas, jā, tas bija kaut kas interesants. Bet šoreiz bija savādāk. Parasti, ienākot istabā, ciemiņi paskatījās uz bērnu pusi, parunājās, iedeva kādu baranku, pasmējās... tagad visi bija dikti nopietni. Ap-sēdās un sabāza galvas kopā.

– Ja krievs ieņems Somiju, tad jau arī Zviedriju un Igauniju, un nonāks pie mums. Man nav nekādu cerību, ka saujiņa somu atsitīs lielo Krievzemes karaspēku, – mežsargs bija stipri bažīgs. Lība, likdama galdā vakar vārīto galertu un katram priekšā nolikdama šķīvi, sauca talkā Leontīni: – Liec nu nost savu šujamo un sameklē mazās glāzītes. Jā, arī dakšiņas vajadzēs.

Leontīne uzlika uz galda glāzītes vīriem, sameklēja dakšiņas.

– Vecā Made jau vasarā bija pareģojusi, ka nākamgad būs karš. Daudzi smējās, ka tie ir Mades pestēli, kā viņa to varot zināt, viņa jau avīzes nelasa. Bet re, iznāk, ka viņai būs taisnība, - galda galā piesēdusi, Lība teica.

– Kas to var zināt, somi sakaus krievus un būs miers. Mūsu Vadonis visu laiku atkārtoto, lai mēs esam vienoti un mierīgi un darām savus darbus, – sievas teikto apstrīdēja Georgs. Ludvigs klusēja, viņam tagad bija jādomā par trim maziem cilvēciņiem, kuriem karš varētu atnest grūtus laikus, iespējams, pat badu un nabadzību. Cik bija dzirdēti nostāsti par Pirmo pasaules karu... Georgs tomēr bija nosliecies uz to labāko:

– Lai viņi savā starpā karo, kāda mums tur daļa. Laukus, zemi un mežus mums neviens nevar atņemt. Ja atņems, ko tad paši ēdīs? Zemnieks jebkurai varai būs vajadzīgs kā maizes devējs. Pilsētas kundziņiem, jā, tiem varētu būt grūtāk.

Silabriežu saimnieks nemierīgi kasīja sirmo bārdu. Pēc izdzertās glāzītes viņam deguns bija kļuvis tādā pat krāsā kā izšūtās rozītes uz virtuves aizkariņiem.

– Kā tad! Somi sakaus krievus! Bet ja iznāk otrādi? Krievam ar Somiju nepietiks. Viņam vajag visu pasauli. Redz, kas pie viņiem darās! Staļins uzlicis tādas klausas zemniekiem, ka tie tur mirst badu. Bagātos uztaisījis par budžiem un šauj nost. Dievs nedod, ja te ie-nāks krievs. Viņš jau mīdās pie robežas, bet Ulmanis neko negrib dzirdēt, viņš jau ir bi-jis varen pielaidīgs. Nebūs, nebūs labi, ka es jums saku! – Silabriedis vienā rāvienā iztuk-šoja otru glāzīti, ko Georgs tikko bija paspē-jis ieliet.

– Bet Vācijā arī iet traki, - iejaucās Teteru Antons. – Raksta, ka tur viņiem nav ko ēst.

– Vācija taču ir bagāta valsts, kā tad nu nav ko ēst, – Georgs apstrīdēja.

Antons nolika uz šķīvja dakšiņu ar uzdurto galerta kumosu, cēlās un gāja pie sava mē-teļa. Pagramstījies pa kabatām, izvilka stip-ri noņurcītu avīzi. Atrada vajadzīgo vietu un skaļi lasīja priekšā:

Mūsu Berlīnes līdzstrādnieka vēstule.

Salīdzinādams Latvijas apstākļus un tos, kas valda šeit, es esmu varējis ti-kai apbrīnot un vēlreiz apbrīnot lie-lo pieticību un iecietību, ar kādu vā-cieši dzīvo no vienas dienas otrā. Un te vēl ir ticība nākotnei, ticība savam spēkam un visu grūtību pārvarēšanai, kaut arī pēc gabaliņa gaļas jāgaida divi stundas, un sviestu uz maizes var smērēt plānā, jo plānā kārtā tikai reizi dienā. Cik nācies piedzīvot, par to ne-viens nežēlojas, vismaz skaļi nē. „Tā jau visu laiku nebūs, gan jau atkal pie-nāks miers”, saka garajās rindās stā-vošie un gaida, kad pienāks viņu kārta pret zilo, dzeltenu vai pelēko kuponu saņemt mazu gabaliņu gaļas, no kura tad vēl 25 procentus atrēķina kau-lu tiesai, 125 gramus sviesta vai 62,5 grami siera. Jūs brīnīsities, bet šo pus gramu tiešām izsver.

1939.29.XI *Brīvā zeme*

– Kāpēc tad vajag saukt uz dzimteni mūsu vāciešus, kas te ir iedzīvojušies? Tās jau Vāci-jai būs tikai liekas mutes, - ierunājās Ludvigs.

– Nevar jau zināt, kā pie mums pašiem tālāk būs – Ulmanis esot izdevis pavēli barot pa-domju garnizonu, kas novietots Latvijas teri-torijā. Mūsu pilsētniekiem tad arī varbūt dos tikai 60 gramus siera. Interesanti, kā tur Vā-cijā to pārtiku daļa – dienā vai mēnesī? – Si-labriedis prātoja.

– Es domāju, ka nedēļā, – ierunājās Lība. – Ja dienā var apsmērēt tikai vienu plānu kārtiņu, sviesta uz maizes, tad ir izrēķināts, ka jāiz-velk nedēļa.

Istabā skaļi ieraudājās mazulis un Leontīne aizsteidzās pie bērna, pa ceļam iestumdama istabā arī abus lielākos un aizverot durvis.

– Dievs vien zina, kas nākotnē ir gaidāms un kāda dzīve būs tavai trijotnei, Ludī. Vieglas dienas mūsu bērniem nav gaidāmas, – Tete-ru Antons smagi nopūtās.

– Labāk, ka bērnu vispār nav, tad atkrīt dau-dzi krenķi, – Silabriedis skaļi domāja. – Bet no otras puses – nebūs, kas manto mājas un nebūs, kas saimnieko Latvijā. Arī Vadonis mudināja veidot stipras ģimenes.

– Kā tad, Vadonis... bet pašam bērnu nav, – noteica Ludvigs.

Ilze Lāce

JUZE UN ČEKAS KĀPURS

Kāpņu telpa oda tieši tāpat kā pavirši saļēpinātā deviņstāvu māja Imantā, kur, tuvojoties kaut kādai asiņainā kara jubilejai, Juzes vectēvam bija piešķirts četrstābu dzīvoklis, proti, pēc kaļķa un cementa. Avīžu un žurnālu tornis bija uzbūvēts pirms vairākiem gadiem, bet, acīmredzot, tikai ārkārtas situācijām domātās kāpnes palikušas nemilētas – helsistu kustība vēl nebija pat iedīgļi, tāpēc visi izmantoja liftu, par veselīgu bezmaksas fitnesu pat neiedomājoties, bet pīpmaņi, pretēji ugunsdrošības noteikumiem, kūpināja redakcijās. Tā nu augstceltnes kāpņu telpa bija palikusi bez kaut cik omulīgākas apdzīvotības smakas.

Juze īsu brīdi mīņājās vestibilā, sakaunējusies par savu iztapību. Bija atskrējusi teju pusstundu pirms noteiktā laika. „Un nestāsti te sev, ka tu gluži vienkārši visur un vienmēr ierodies bez nokavēšanas,” viņa pašpaņirgājās. Kaut daļēji par attaisnojumu varētu minēt priekšnieces Jēkabsones neizturamo skatienu, kurā godbijība mijās ar nosodījumu – vecā partijniece nespēja izlemt, kā izturēties pret redakcijas jaunpienācējas izsaukumu pie čekas darbinieka, kura pārziņā bija

Ilze Lāce ir juriste un tulkotāja, tulkojusi vairāk nekā 50 angļu un amerikāņu autoru darbus, stāstus raksta kopš 2014. gada. Debijas krājums *Baloži uz Žozetes jumta* iznāca 2020. gadā, nākamais – *Sarunas uz sētas kāpnēm*, 2022. gadā. Šogad novembrī iznācis trešais stāstu krājums *Plēšputnam līdz*.

gan prese, gan grāmatu izdevniecības. No vienas puses, Juzefa Korkliša pinās ar apšaubāmām dzejdaru kompānijām, bet no otras – viņa bija Antona Korkliša mazmeita. Tā ka bija iespējamās divas galējības. Vai nu *orgānos* viņai bargi pakratīs ar pirkstu, vai piedāvās sadarboties. Un varbūt viņa šo piedāvājumu pieņems.

Jēkabsonei bija tādas bālzilas, izvelbtas zivs acis. Telpu trūkuma dēļ Juzei vajadzēja sēdēt vienā kabinetā ar priekšnieci un viņas sekretāri. Pat ikdienā tas aukstais, caurbļojšais skatiens uzdzina skuras, kur nu vēl torīt. Kad Juze cēlās no rakstāmgalda, nomurminājusi, ka laiks braukt uz paredzēto tikšanos, Jēkabsonē atzinīgi palocīja galvu – tā bija pareizā attieksme pret izsaukumu no *orgāniem*.

Juze nolēma uz to sazinkuro stāvu kāpt kājām. Jo viņai ir klaustrofobija, grūti paciest liftus un maršruta taksometrus. Turklāt novilcinās laiku un vēlreiz pārdomās Burbuļandža ieteiktās atbildes. Jautājumi, kurus *tur* uzdod, esot visai trafareti. Andžam bija liela pieredze, to tango ar atbildīgo čekistu viņš dabūja dejot vismaz reizi mēnesī. Ja vien nepamanījās aizdzerties kaut kur ārpus galvaspilsētas. „Galvenais, neko neparaksti,” tā viņš bija pamācījis. „Mirkšķīni skropstas un dves, ka tevi interesē tikai sekss un šampānietis.” Juzei gan bija padomā cita kārts, jo tādu totālo beibi viņa diez vai spētu pārliecināši notēlot.

Lai cik lēni Juzē centās kāpt, sazinkurais stāvs nenovēršami bija sasniegts. Viņa pa-

skatījās mazajā rokaspulkstenītī. Septiņas minūtes pirms laika. Pāris minūtes varēja izlikties meklējam attiecīgo kabinetu. Atlikušo nieka piecu minūšu dēļ nedz Juzei būtu sevi jāšausta par vēlmi kādam ātrāk rociņu pabučot, nedz tam čekistam jāizdara secinājums par viņas gatavību sadarboties.

Vai Juze bija noraustījies? *Not really.* Lai gan tajā brīdī, kad vairs nevarēja novilcināt klauvēšanu pie durvīm ar plāksnīti „A. Rutkiņš” (jo pa gaiteni kāds tuvojās), viņa sajūta aukstu čūsku aizlokāmies kaut kur vēdera rajonā.

Kad uzsvērti laipna balss bija aicinājusi ieņākt, Juze atvēra durvis. No prāvā aizgalda, pagorīdamies vispirms pa labi, pēc tam pa kreisi – tā teikt, ar pretenziju uz eleganci – izvingroja neliels, bet brangi apaļīgs stāvs. „Kā tāds kāpurs,” nodomāja Juze. Un bija pateicīga par saviem diezgan stīvajiem vaigu muskuļiem. Pretējā gadījumā būtu bijis grūti novaldīt smīnu. Par spīti baisajai iestādei, ko šis radījums pārstāvēja.

Dejas solī piesteidzies pie Juzes, biedrs Rutkiņš („Labdien, Juzefa Korkliša, vai drīkstu saukt jūs par Džo, sauciet mani vienkārši par Aldi”) palīdzēja novilkt vējjaku, uzlika to uz pleciņiem, pakarināja, lūdza apsēsties. Un tālāk viss norisinājās tieši tā, kā Burbuļandža scenārijā – vispirms saruna par dažādām kultūras norisēm, pataustot, ko Juze pazīst, ko zina, kas interesē. Un tad seko tiešie jautājumi. Vai saprotat, ka mūsu valsts ir ienaidnieku ielenkta, ka mēs nedrīkstam zaudēt modrību, vai starp jūsu paziņām ir kāds, kas vēl mums sliktu. Liekot uzsvaru uz attiecīgo personvārdu. *Mēs, mūsu* un zemtekstā – *mums* jāturas kopā.

Juze sarīkāja nožēlas pilnu smaidu. „Man diez ko neuzticās, jo...”

Kāpurs neļāva pabeigt. Jā, protams, viņš zīnot – Juze nāk no iekārtai pārāk uzticīgas ģimenes. Vectēvs Antons Korklišs pat sargājis vadoni, pavisam jauns puika būdams, mamma Dzidra aktīvi darbojusies komjaunatnē, bet varbūt tomēr... saviesīgos saietos jau mēles kļūst vaļīgākas.

Juze nebija paguvusi pateikt, ka par Džo viņu drīkst saukt tikai draugi (tātad kāds no draugiem par šo pavārdu ir tam biedram stāstījis), bet to „vienkārši Aldis” laikam bija

sapratis pēc viņas sejas izteiksmes. Vectēvu Juze mīlēja, viņš nu nemaz nebija kaut kāds aptaurēts *komītis*. Pensionētais zinātniskā komunisma pasniedzējs, avīzes lasot, neapmierināti burkšķēja un izmeta sīvas piezīmes, turklāt nemaz neiebilda, kad, iekārojusi savu privāto stūrīti dzīvojamās istabas aizskapē, Juze bija pārvietojusi uz sienas sakinātos vectēva goda rakstus un *medāļus* uz viņa rakstāmgalda atvilktni. Vectēvam Juze varēja pārņemt tikai savu vārdu, jo poliete Juzefa bijusi viņa jaunības mīlestība.

Par mammu vispār bija smieklīgi. Jā, viņas mutuļojošā enerģija nevarēja gaidīt, vai aizjūras *onkas* kādreiz atkal pielems neatkarību šim zemes stūrītim. Dzidra Korkliša, sarkanā strēlnieka meita, gribēja darboties. Bet biežās pasēdēšanas ar biedriem komjaunatnes rajona komitejā noslīcināja viņu alkoholā. Mamma bija ārstējusies, kaut cik pārvarējusi, bet no aktivitātēm vai nu atstādināta, vai pati vairs negribējusi, un darba dzīvi aizvadīja kā smagi pīpējoša bibliotekāre.

Tā nu Juze ar vainīgu sejas izteiksmi bubiņāja, ka viņa diemžēl neko konkrētu nevarot pateikt, tajos dzerstīņos jau pārsvarā par dzeju, seksu un kur dabūt trūkstošo naudiņu nākamajam *polšam*. Nekādu bailu viņa vairs nejuta, vien iekšēji noskurinājās. Par to, ka viņai vispār te jāšēž un jāākstās. Un tas tukleņītis, kas, pats vēl gana jauns būdams, runā ar viņu aizbildnieciski tēvišķā tonī, tāpat saprot, ka viņi abi te vienkārši māžojas.

Izņēmies ar visiem iespējamiem pie pilsones sirdsapziņas klauvējošiem argumentiem, kāpurs beidzot padevās. Bet, palīdzot Juzei uzvilkt vējjaku, tomēr savērnieciski klusinātā balsī apvaicājās, vai viņa ziņošot, ja tiks plānots kāds terora akts ar iespējamiem cilvēku upuriem.

Juze atcerējās, ko viņai bija piekodinājis šitādos riņķa dančos atbildes noslīpējušais Burbuļandžs – “neklusē ar sakniebtām lūpām, vienmēr atbildi, nenovērs acis un kādu *štruntu* viņiem iedod, lai šiem ir, ko ierakstīt atskaitē”. Juze apsoliņa ziņot, ja padzirdēs par tik šausmīgu terora aktu. Ar tīru sirdsapziņu, jo bija pilnīgi droša, ka nekad par kaut ko tādu neuzzinās.

Kad durvis aiz jaunās sievietes bija aizvērušās, Aldis Rutkiņš atgriezās pie rakstāmgal-

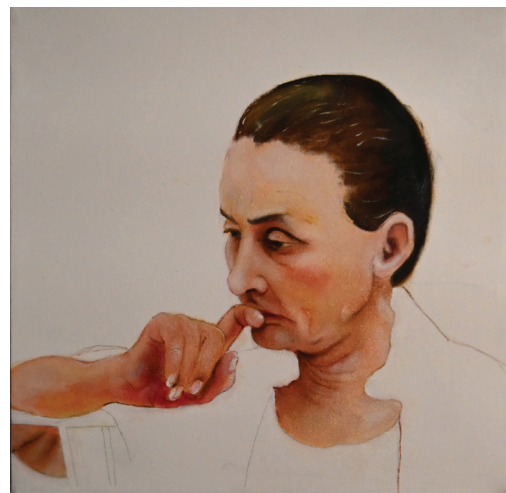
da, izņēma no atvilktnes trīs mapītes, uz vienas ar melnu tinti bija rakstīts „IR”, uz otras ar sarkanu - „NAV”, bet uz trešās tikai prāva, ar zīmuli uzšvīkāta jautājuma zīme. Brīdi skalināja ap zobiem siekalas, vilcinādamies vēra vaļā mapīti, kas bija paredzēta gadījumiem, kuri nebija izdevušies, bet tad paraustīja plecus, savilka lūpas urskulī un iebāza Juzefai Korklišai paredzēto kartīti mapē ar jautājuma zīmi. Tā teikt, šobrīd nesanāca, tomēr īstu profesionāli tik sīka neveiksme neapturēs. Kas zina, varbūt nākamreiz tā meiča būs atsaucīgāka.

Juze pa to laiku jau bija iekāpusi liftā, no atvieglojuma aizmirsusi par klaustrofobiju. Kad, klusi šalkdamas, aizvērās lifta durvis, viņa gandrīz varmācīgi lika lūpām savilkties smaidā un pacēla uz augšu labo roku ar izstieptu vidējo pirkstu. Būtu gribējusi šādā pozā nobraukt līdz pat pirmajam stāvam, bet pa vidu liftā iekāpa divi spurdzoštarkšķoši sievišķi un ar fotokamerām apkāries puisis. Juze steigšus pabāza roku zem vējjakas atloka. Vidējais pirksts palika izstiepts.

Kāpuru viņa pēc tam redzēja tikai vienu reizi. Raiņa *Daugavas* izrādes beigās, kad vairākums skatītāju vēl tā diezgan pabailīgi cēlās kājās, lai dziedātu *Dievs, svētī Latviju*. Pirmajā rindā, divām blondinēm elkoņos ieķēries, sirsnīgā aizrautībā galvu locīdamas, dziedāja drosmīgais biedrs Rutkiņš.

Vija Doks. *Maya Angelou*. 2020-2022

Vija Doks. *Georgia O'Keeffe*. 2011

Vija Doks. *Virginia Woolf*. 2020-2022

Inga Pizāne

EKSISTENCIĀLS APJUKUMS

Inga Pizāne (1986) ir dzejas grāmatu *Tu neesi sniegs* (2016), *Siena, ko nosiltināt* (2019) un *Tas pats izmisums, tikai ar puķēm* (2022) autore. 2018. gadā amerikāņu izdevniecība A Midsummer Night's Press izdeva autores grāmatu *Having Never Met Džeida Vila* (Jayde Will) atdzejojumā. Publicējusies latviešu un ārzemju literāros izdevumos un internetžurnālos, iekļauta dzejas antoloģijās somu un vācu valodās, piedalījusies Amerikas Dzejas festivālā Ņujorkā, kā arī vairākos Eiropas Dzejas festivāla pasākumos. Par krājumu *Siena, ko nosiltināt* saņēmusi Ojāra Vācieša prēmiju. Raksta arī prozu. Patīk fotografēt, skatīties kino un medītēt.

Photo: Dirk Sliba

* * *

Stāvu apjukusi pie pašapkalpošanās kases ar palielu greipfrūtu rokās un ar acīm meklēju kādu palīgu. Veikala darbiniece noķer manu samulsušo skatienu precīzi un lepni kā vērt-sargs futbola bumbu un saka: „Tas ir greip-frūts!” Es maigi iesmejos un nodomāju: „Cik mūsdienīgi.” Smaidu un domāju, cik mūsdienīgi ir sniegt atbildi, nesagaidot jautājumu”. Viņa neatsmaida, un es labi saprotu, kāpēc tā. Viņa taupa laiku, viņai nav laika filozofēt, viņai ir darba laiks. Droši vien viņa nosauc vārdā katru augli, ko tur rokā apju-kuši pircēji, jo tā ir ātrāk. Tādu kā es viņai dienā ir simtiem. Saku, ka man ir bijusi stip-ra intuīcija, ka tas ir greipfrūts, bet ka viņu sistēmā greipfrūta neesot. Ka esmu izmeklē-jusies un pat mēģinājusi arī ievadīt meklētā-jā. Nav. Viņa par to pārliecinās un no galvas ievada greipfrūta kodu. - es saku, bet viņa jau ir aizgājusi. Pie nākamā apjuku-šā. Redzu, ka visas kases ir pilnas, bet līdz šim nebiju pamanījusi, ka it visiem rokās ir greipfrūti. Ka viņa nāk klāt ikvienam, sakot: „Tas ir greipfrūts.” Es ieskatos atpakaļ veika-la iekšienē, no kurienes nupat esmu nāku-si, un redzu tikai greipfrūtus. Izberzēju acis. Hmm, tas, izrādās, ir greipfrūtu veikals. Vi-

sas pārējās preces sistēmā ir apmāns. Kāds ūsains onkulis iebubina man ausī: „Mums tikai šķiet, ka mums ir izvēle, bet mēs visi stāvam ar greipfrūtu rokās.” Mani pārņem savāds izmisums, es skrienu mājās lobīt to savu greipfrūtu, bet attopos, ka tā ir bezga-līga miza. Miza pēc mizas, un iekšā nekā nav. „Nekā nav,” es iekliedzos un dzirdu savu at-balsi tumšajā, garajā ziemā: „Nekā nav, nekā nav, nekā nav, nekā nav.”

* * *

Neatceros, kā nonācu frizētavā, kā novilku virsdrēbes, kā sasveicinājos ar administra-tori. Bet esmu tur, pētu putniņu piespraudī-tes, kas sarindojušās pie kases, un īpaši pie-kūnu. Nevienš nejautā, pie kā nākusi un ci-kos pieraksts, tad nu es sēžu, kā sēž cilvēks, kurš gaida, kad pienāks viņa kārtā. Kā mēs visi – katru brīdi, visu mūžu. Sēžu, jo vienmēr esmu par agru. Uzmetu aci žurnāliem, bet tie skatienam neatbild. Administratore pie-dāvā kafiju, bet es nez kāpēc atsakos, lai gan no kafijas neatsakos nekad. Sajūta, ka pagā-jušas gandrīz 40 minūtes, lai gan, izrādās, tikai trīs, kad man pretī nāk Kristīne. Neko viņai nesaku, viņa runā pati, man tikai jāpa-

māj vai jāpagroza galva. Man pat liekas, ka nedzirdu, ko viņa saka, bet šķiet, ka esam sajutušas viena otras noskaņojumu – nerunāt *small talk**, vienkārši safrizēties. Kamēr viņa man mazgā matus, klausos frizierīšu sarunas. Dāmas mēģina noskaidrot, kura no viņām visvecākā. Izrādās, tai būšot balva – tā drīkstēšot neatcerēties kolēģu dzimšanas un vārda dienas, jo atmiņa, redz, jau ir nokalpojusi. „Jocīga balva,” nodomāju, bet kāda man daļa. Kad Kristīne noņem man dvieļi un es ieraugu sevi spogulī slapjiem matiem, man gribas iekliegties: „Visvecākā esmu es!” Jo slapjiem matiem es sev vienmēr izskatos pusotru reizi vecāka. Bet noturos. Gribu atsvaidzināt to pašu garo matu griezumu, kas man ir, nekad ar matiem neesmu eksperimentējusi, varbūt man ir bijis gana ar papīra lapu, uz kuras var uzlikt visas pasaules frizūras un jūtas, taču vienā brīdī jūtu, ka Kristīne griež nost tā kā par daudz... Un, kad sūtu viņai iebildumu pilnus skatienus, viņa min, ka viss pēc plāna. „Kāda vēl plāna, velns parāvis,” es riktīgi sadusmojos un prasu vēlreiz, bet ir jau krietni par vēlu, visi mani mati jau klāj frizētavas „trotuārus”. „Kas pie velna, un cik tas tagad maksās un kur man tagad tādai iet?” Kristīne tikai pasmaida un saka: „Nekur, tu te dzīvo. Gaidīsim, kad ataugs, un tad griezīsim atkal.”

* niekus (angļu val.)

* * *

- Sekojiet man, - saka medmāsa un ved mani zigzagos pa koridoriem. - Jā, esam izpletušies, - viņa turpina. Līdz galam nesaprotu, vai ar lepnumu vai atvainošanos, ka tik ilgi jāiet. - Nebaidieties, es jūs pavadišu arī atpakaļ, - viņa mierina. Par spīti šiem viņas vārdiem, es jau sāku iztēloties, kā mūžam palieku iestrēgusi šajos medicīnas kabinetu un durvju labirintos. - Tagad pa kreisi, tagad pa labi, tagad te, tagad tur, - viņa skandina šos vārdus kā no galvas iemācītu dzejoli. Mēģinu galvā izskaitīt, cik klientu nedēļā viņa ved sev līdzi, atkārtodama „šos pantus”. Kas man, cilvēkam, atliek? Sekoju. Es te sveša, viņa savējā. Jāuzticas. Kas cits, ja ne uzticēšanās, palīdzēs pret apmaldīšanos? Vai varbūt otrādi? Uzticoties kādam, es apmaldos? Dīvainas un banālas domas, bet domas nevar ielocīt atpakaļ prātā kā neizdomātas. Mazu brīdi

vēlāk mēs beidzot nonākam viņas kabinetā. Viņa aicina mani apsēsties, ļauj novilkēt masku, iztaujā par veselības stāvokli, hroniskām saslimšanām, alerģijām, smēķēšanu un tad pēkšņi prasa: - Vai jums kādreiz ir gadījies apmaldīties? - Dzīvē vai kā - es jautāju, uz ko viņa diezgan strupi atcērt: „Nu dzīvē, mežā, pilsētā, slimnīcā.” - Jā, protams, - es saku, šauboties par savu atbildi, it kā tā maz varētu būt pareiza vai nepareiza. - Mēs pārbaudīsim jūsu psihisko stāvokli, - viņa teic un pēc tādas kā iestudētas klusuma pauzes turpina: „Jums jāatrod atpakaļceļš no šī kabineta līdz reģistratūrai! - Bet... , - es nominstinos. - Es taču atnācu uz zobu higiēnu. Viņa iesmejas tā, ka sakustas pat žālūzijas, un kaut kur aiz durvīm ieskanas viņas kolēģu smiekli. Vai varbūt tā ir atbalss no viņas smiekliem? Viņa uzmet man skatienu, „lai tak es kustos”. Es trauksmaini sakustos un nezinu, ko domāt. Man tagad celties un iet?

* * *

Tai dienā man vajadzēja atrast kiosku. Nu patiesībā kioski kā tādi vairs praktiski nepastāv, līdz ar ko, manuprāt, zudusi liela daļa pilsētas romantikas... Bet nu tās avīžbodes, kam centrā hotdogi un tālākajā kaktā – žurnāli, dažas vēl ir. Pat ja iestumtas lielveikalos. Lūk, man vajadzēja nopirkt avīzi, kurā paredzēta manu dzejoļu publikācija. Kā jau allaž tādās reizēs, - izstaigāju pus pilsētu un tikai piekrtajā „kioskā” pēc kārtas laikrakstu atradu, jo „neviens jau tās avīzes vairs nelasa”. Beidzot stiepjos pēc izdevuma kā pēc tāda zelta stieņa, izšķirstu to cauruncauri, bet nekā. Manu dzejoļu nav. - Nu droši vien pārcēla uz nākamo nedēļu, - nodomāju, mazliet paskumu, bet visādam gadījumam pārbaudīju vēlreiz – ja nu? Nekā, taču uz stenda ieraugu citu avīzi ar kļiedzošu rakstu par to, ka šodien jāpagriež laiks par ceturtdaļgadsimtu atpakaļ. Pasaule gribot visus šos pēdējos 25 gadus sākt no jauna, jo, redz, viss esot salaists dēlī. - Ko?? Es sašutusi sev domās pavaicāju un vienā mirklī jūtu savu skatienu meklējam kādas acis, kas man to apstiprinātu vai noliegtu, bet apkārt neredzu ne dzīvas dvēseles. Tikko taču vēl redzēju pārdevēju. Skatos pie kases šilte ar uzrakstu: „Pārtraukums. 25 gadi.” – Ko? Manas acis rombā, es skrienu uz izeju, un man galvā šaudās doma pēc do-

mas... Kā viņi to iedomājas? Pasauli var nolīdzināt, bet nodzīvoto laiku? Kā tas notiks? Mēs laika mašīnā kāpsim? Tam jābūt kādam jokam. Prāts izdarās ar mani, kā vien grib... Vai man tagad 25 gadi no jauna būs jādziwo? Vai es atgriezšos pagātnē šajā pašā vecumā? Tas vispār par brīvu būs? Pēkšņi ieraugu tramvaju ar uzrakstu „Galapunkts – pagātne”, pieskrienu klāt, bet konduktore saka, ka vajagot biļetes. – Kur tirgo biļetes, – es iekliezdos, un kāds vīrietis pa aizbraucoša tramvaja logu man rāda virzienu. Nolasu no viņa lūpām: „Tur!” Es nonāku līdz identiska paskata kioskam, kādā nupat biju... Vai tam pašam? Un lasu šilti: „Visas biļetes izpirktas. Nākamās tirgošanā pēc 25 gadiem.”

* * *

- Pilnīgs ārprāts. Gāju pa vecpilsētu un skatījos uz tūristiem domātiem suvenīru veikaljiem. - Tur taču pat nav kur adatai nokrist. Neizskatās, ka viņi gaidītu iekšā cilvēkus. Apstājos pie viena no tādiem un nolēmu pavērot. Todien biju aizdomīga pret visu, taču šī bode man šķita aizdomības kalngals. Vai no tādas vispār atgriežas? Izskatās, ka, tādā ieejot, visi Latvijas saražotie suvenīri gāzīsies pār Džeinas vai Maikla galvu, kāds nu tam tūristam būs vārds, un nekad mūžā jūs to tūristu vairs neredzēsiet. – Nu labi, ne jūs. Jums jau vienalga. Bet viņu piederīgie? Kāds taču viņus gaida atpakaļ zemē, no kuras viņi atlidojuši, lai pārvestu no Latvijas koka magnētiņus? Maikls vai Džeina būs pazuduši bez vēsts. Tikos un tikos izgāja no viesnīcas un nekad neatgriezās. Tādos suvenīru nogruvumos neviens viņus nekad neatrastu. *Angry Bird* lietussargi (kādā sakarā, starp citu?), kaķīšu figūras, magnētu lavīnas, pastkaršu lietussargi, T-krekli ar uzrakstu „*Love Latvia*”, auduma tašas ar uzrakstu „*Save the Planet*”. Vai nav drusku ironiski? Vai planētas glābšanai nevajadzēja šos suvenīrus vienkārši neražot, bet labi, ko es te moralizēju. Skatos, divas tūristes beidzot apstājas pie bodes, lai ietu iekšā. Man, no vienas puses, ļoti interesanti, bet, no otras, ļoti žēl, es kliezdu viņām: „Can you help me?” Viņas tūdaļ klāt. Prasu, cik pulkstens. Izdevās, novērsu uzmanību, viņas aizgāja bodei garām. Varēja redzēt – viena otrai čuksēja: „Mēs tak neiegājām suvenīru bodē”, bet otra mierināja, ka nopirks kaut

ko lidostā. Te tuvojas kāds Maiklam līdzīgs. Mani jau pārņem bažas, bet nu es taču nestāvēšu te visu dienu, glābjot svešu valstu iecerotājus. Viņš vēl tā aizdomīgi atskatās un iet tik iekšā. Sekoju katrai kustībai, skatos, tūdaļ ar savu mugursomu aizķers pārbāztos plauktus, bāc, vēl viena strauja kustība, redzu – sakustas vēl viens plaukts. Drausmas, nokrīt viens *Angry Bird* lietussargs un aizķer pastkaršu standu. – Ak Dievs, tūlīt viss lidos. „Inga!” dzirdu kādu balsi sev tepat blakus. „Ak Dievs,” nodomāju. „Dzirdēju tevi pa radio,” balss saka. „Ko?” Es dzirdēju tevi pa radio,” balss atkārto. „Kādā sakarā viņš man to saka,” es nodomāju un pēkšņi redzu – tūrists iznāk no bodes pilnīgi dzīvs, vedot sev līdz deviņus milzīgus koferus un piemiedz man ar aci un saka: „I saved them all*”!

* es izglābu visus suvenīrus (angļu val.)

* * *

Bija tā. Es nonācu tai slavenajā aizsaulē vai mūžībā, sauciet kā gribat, nu, tai vietā, no kuras uz zemes mēs drusku raustāmies. Pirmos simts gadus mūsu uzdevums ir atskatīties uz sastrādāto zemes dzīvē. Visur ekrāni, mums rāda kļūdas, ko pieļāvām, tas ir, mums jāatmin, kurā tieši brīdī mēs kļūdījāmies, tāds kā kvests, no kura principā izejas nav, jo otrajā simtgadē ir tas pats, tikai jau detalizētāk... Trešajā simtgadē ir drusku aizraujošāk, jo var apskatīties scenārijus, kāda dzīve būtu bijusi, ja es un visi citi mirstīgie uz zemes nebūtu tik daudz kļūdījušies. Var riktīgi norēķties un noraudāties arī, jo būtībā tev rāda tavu ideālo dzīvi. Pilnīgi siekala tek... tēlaini izsakoties.. Gara kā mūžība... Bet ko nu vairs. Ceturtajā simtgadē tevi iemet istabā, kas vienlaikus ir garīga un fiziska. Gluži vai kā mākslas instalācija vai izstāde, kurā atlasītas visas tavas dzīves laikā pazaudētās mantas... Ne tikai mantas. Idejas, kas izkrikušas no prāta... Mīlestības, ko esi pazaudējis. Viss, ko esi uzskatījis par zaudējumu. Ik pēc simts gadiem pamainās koncepts. Es gaidu astoto simtgadi. Dzirdēju, ka tā veltīta jūtām. Katram divas telpas – vienā telpā satiec tos, pret kuriem jūtas bijušas tev, otrā tos, kuri mīlējuši tevi. Es nezinu, kā viņi to izrēķina un kā ir ar abpusējām jūtām, un drus-

ciņ jau bail, kā būs... bet ļoti gaidu, tikai 389 gadi palikuši. Brīnos, kā mēs te, mūžībā, neaizmirstam tās savas senās dzīves, bet viss izshēmots, pārdomāts, saprogrammēts. Nekā lieka. Tikai tehnoloģijas un mēs, zero waste* dvēselītes, plivināties. Atšķirībā no ķermeniskās dzīves, te nav ne miega, ne ēdiena koncepta, nekā tamlīdzīga, nekādu baudu, tikai emocijas, ko izraisa kāda atmiņa, bet ar laiku notrulinās arī tās, jo pēc pāris simtiem gadu, būsīm godīgi, neviens uz to savu dzīvi vairs neskatās kā uz savu. Tu pildi uzdevumus un tiec tālāk. Un tālāk. Bet, atšķirībā no videospēļu līmeņiem, mūžībai nav gala vai uzvaras. Zināt, kas pats rēcīgākais? Viņiem aizsaulē nepatika šis stāsts, ko uzrakstīju dzīves laikā, un šo kļūdu es nevarēju atminēt 72 gadus.

* bezatkritumu (angļu val.)

Vija Doks. *Oktobris* (pēc Arvīda Egles darba *Tirgus Rēzeknē*). Latviešu kalendāra sērija. Eļļa uz audekla. 96,52×121,92 cm / 38”×48”

Skat. Lindas Treijas rakstu 72. lpp

Mārtiņš Pommers

DIVI STĀSTI

TENORS

Ielas ir sniega pilnas, slikti tīrītas. Nāku no vecpilsētas un kājas slīd, bet diena ir skaidra un saule priecīga. Uz operas tiltiņa un gar kanālmalu sapulcējušies diezgan daudz ļaunžu. Negribu būt rupjš, nelaužos ar spēku. Labu brīdi meklēju, līdz atrodu spraugu, pa kuru redzēt, kas notiek. Kanālā kāds slīkst. Slīcējs mēģina uztrausties uz ledus, bet tas vēl ir pavisam plāns un lūstošs.

Kanālmalas ir slidenas. Daži ir tikuši līdz pašai lejai, sasējuši kopā dažas jakas un kā virvi mēģina to pamest slīcējam. Drusku tā kā par īsu. Un nevar saprast, vai viņš maz grib to noņemt. Tā kā stiepjas pretim šai mēteļu ķēdei, tā kā nē. Vairāk mētā rokas pa gaisu un bļautās.

– Nemaz nav naudiņas, - pienāk večiņa. – Iedodiet kādu centiņu.

Paskatos uz večiņu un laikam pārāk ilgi, lai varētu atkal aizgriezties. Es pat tā kā noticu viņai. Atrauju skatienu no slīcēja un sāku gramstīties pa kabatām, lai atrastu kādu centu. Skaidru naudu tikpat kā vairs neiz-

Mārtiņš Pommers (1987), studējis filozofiju un filoloģiju, absolvējis Literārās Akadēmijas dzejas un prozas meistardarbnīcas, literārās publikācijas kopš 2016. gada. Publicējies žurnālos *Domuzīme*, *Veto Magazine*, *konTeksts* un citur. Strādā pie pirmā stāstu krājuma.

mantoju, bet kabatās parasti ir kādi sīknaudas pārpalikumi. Večiņa novelk dūraini un stiepj man pretim sakaltušu, pleķainu un trīsošu plaukstu.

– Tas taču Daņilovs, - kāds sauc.

– Kāds Daņilovs?

– Nu Ivans Daņilovs, tepat no operas. Pēc paura var pazīt.

Tenors Ivans Daņilovs ir slavens ar pilnīgi kailo, ērmīgi stūraino galvu, kas nekad netiek slēpta zem cepures. Runāja, ka viņš to ieziežot ar kokosa eļļu, lai tā labāk smaržotu un vienmēr spīdētu.

– Un kāpēc, kāpēc slīcinās?

– Sieva pameta, - kāds atsaucās.

– Nē taču, viņš nedabūja lomu.

– Vienkārši pārdzēries.

Varbūt pārdzēries. Bet varbūt nelaimes gadījums. Balsu murdoņā sadzirdu arī šo versiju, bet tā ātri noklust. Arī man gribas redzēt zināmo tenoru, bet tikmēr sanākuši vēl vairāk cilvēki un aizstājušies priekšā. Redzu vien nemiērīgas muguras un dibenus.

Vienreiz redzēju viņu uzstājamies operā. Neko daudz nesapratu, bet izrādei beidzoties tāpat kā citi cēlos kājās un sveicu mākslinieku ar stāvovācijām. Ivans Daņilovs ar zie-

diem rokās stāvēja uz skatuves nesatricināmi cēls un tikai nedaudz paklanijās.

Bikšu kabatās naudas nav. Paņemu maku, bet sīknaudas nodalījumā atrodu vien atslēgas un trīs centus. Tas ir tik nožēlojami maz, ka nolemju labāk nedot. Manam mētelim ir pārsteidzoši daudz kabatu. Sānu kabatas un krūšu kabatas. Atrodu pāris novazātus kabatlakatus un piparmētru ledeni.

No večas uzvējo asa netīrības smaka. Bet tur ir arī kaut kas salds. Smaržas, kādas kādreiz lietoja mana māte. Man iepatikas doma, ka viņa no rītiem pirms ubagošanas aplakās ar smaržām, jo vēl aizvien negrib pazaudēt sevišķību.

Izsauciet glābējus, kāds sauc. Šis sauciens pūlī atbalsojas vēl vairākas reizes, bet nav skaidrs vai kāds tiešām viņus ir izsaucis. Es stiepjos uz purngaliem, lai pāri citu galvām redzētu, kas notiek. Pienāk pašvaldības policists. Viņš nemaz nesteidzas. Ar elkoņiem laužas caur priekšā stāvošajiem un lamājas.

Arī palecoties neko daudz neredzu, bet vecene, plaukstu pastiepusi un muti pavērusi, vēl joprojām gaida. Viņa vairs nav nodūrusi galvu, bet gan ar savām duļķainajām, apaļajām acīm skatās man tieši virsū. Visa seja vienās krunkās, deguns apaļš kā kartupelis, vaigi iekrituši, zobu gandrīz nav.

Es atpogāju mēteli, lai pārbaudītu arī mēteļa iekškabatas, bet sakaunos par savu ļumīgo vēderu, kas manāmi karājas pāri bikšu sīksnai. Mēteļa iekškabatā atrodu piecus centus. Tos viņa paņem, bet tāpat stāv plaukstu izstiepusi un vairākas reizes atkārti, ka nemaz nav naudiņas.

Rakājoties pa kabatām, skatos uz viņas kājām. Zem tumšo svārku malas redzamas džinsu bikses, kas pārvilkta pār apdilušiem strādnieku zābakiem ar apkaltiem purngaliem. Viņa mīnājas sniegā. Kājas laikam salst.

Jūtos vainīgs, ka man nekā nav. Steidzīgi vēlreiz pārbaudu visas kabatas un katru pārbaudīto kabatu izgriežu uz āru, lai viņa labi redzētu, ka tiešām nekā nav. Turpinu izgriezt kabatas, bet viņa nekur neiet un krata savas kaulainās un laikam jau arī nosalušās plaukstas.

– Galīgi nav naudiņa, - vecene atkārti.

– Viņš noslika? Laikam jau ka noslika. Augšā vairs nepeld.

– Es arī gribu redzēt sliķoni! – blāuj bērns.

Es tikai plātu rokas, naudas man nav. Gribu skriet, lai pagūtu vēl redzēt Daņilovu. Vecā paskatās manī dusmu pilnām acīm. Pirms aiziešanas viņa nospļaujas un netīšām trāpa man uz kurpes. Tad aizšļūc tālāk.

Cauri pūlim izlaužos līdz kanālam cerībā, ka vēl redzama sliķoņa kailā galva vai vismaz izstiepta roka, bet ūdens virsma jau norimusi. Tenors Ivans Daņilovs ir noslēcis un cilvēki sāk izklīst. Tikai tagad atbrauc glābēji. Viņi gan arī nesteidzas. Ūdens ir auksts un droši vien jau ir par vēlu. Daži skatītāji vēl kāvējas. Laikam, lai redzētu sliķoņa makšķerēšanu.

Eju prom. Vēlreiz pārskatu maku un starp vizītkartēm atrodu divdesmitnieku. Iepriekš neatradu. Liekas arī tā kā par daudz. Bet vecene jau ir prom un es viņu nekur neredzu. Vicinot naudaszīmi es viņu saucu, bet ne uz „večiņ”, ne „sieviņ” viņa neatsaucas. Paskrienu nedaudz operas virzienā, bet viņu nekur neredzu. Tad paskrienu uz pieminekļa pusi. Kurpes slīd un ir piebirusas ar sniegu. Gribeļu iziet tikai uz mirklīti paēst, tādēļ neesmu uzvilcis zābakus. Večiņa droši vien domā, ka es emu nožēlojams gnīda. Skraidu apkārt, bet viņu vairs neatrodu. Divdesmitnieku iegružu rokās kādai pavecai sievietei pie krustojuma, kas izskatās gan līdzīga manai vecenei. Viņa aiz muguras sāk lamāties, bet es jau skrienu prom.

APETĪTE

Viktors guļ zārkā kaulains, trausls un sakaltis, pievērtām acīm, liko knābi izslējis pret debesīm. Anna skatās uz vīru un viņai ļoti iegribas iekosties viņa lielajā degunā. Sajust, kā starp zobiem krakšķēdams pārlūst deguna skrimslis. Vai vismaz viņa plecā. Viņa šaurajā plecā, kas tagad iespilēts melnā uzvalkā. Varbūt vienā no elkoņiem, kas tik asi, ka visu mūžu deldēja viņa kreklos caurumus. Vai pirkstos vai ceļgalos, vai varbūt iegurņa kaulā.

Anna stāv nodurtu skatienu, skaļi viņa ne-teiks, ka vīru nemaz īpaši nemilēja. Un tagad viņš tur guļ gluži kārnis, plāniem pieglaustiem matiem, aizvērtām acīm, reti pieklājīgi saposts un, iespējams, garšīgs. Ja vien varētu viņu nedaudz pakošļāt. Viņa iztēlojas vīra kauliņus krakšķam starp zobiem, un mutē saskrien siekalas. Un, ja vien māsa šņukstot neturētos pie rokas, iespējams, Anna uzlēktu uz zārka un iekostos Viktora knābī.

Ir auksts. Zārks tiek laists kapā, un viņa nespēja nedomāt par vīra cīpslaino kaklu. Ja ne kodusi, tad vismaz skūpstījusi to viņa ir. Nedaudz nomierina tie būkšķīši, kas skan smilšu saujiņā atsitoties pret zārka vāku. Savas sauņas viņa uzmeta īpaši sparīgi: „Nu tad, Viktor...” Vairāk nav ko teikt.

Bet, gaidot kapa aizrakšanu, Anna ziediem salauž kātus. Viņa mīdās gurkstošajā sniegā un izskatās patiesi skumja. Zobi gan niez. Anna nevar sagaidīt, kad sāksies bērū mīlasts. Tīkmēr viņa sāk krakšķināt pirkstu kauliņus. Gluži kā bērūnībā. Un šie klusie krakšķīši ļauj iztēloties kā starp zobīņiem lūst kauliņi.

Uz šķīvja Anna neliek kartupeļus, bet tikai karbonādes. Tās viņa stumj rīklē un lēni košļā. Vismaz uz brīdi tas mazina zobu niezi. Viņai iepretim sēž brālēns Hermanis, kura pirksti ir tikpat gari un mezglaini kā nelaiķim. Viņš gluži cūciski ņem kotletes ar pirkstiem un pēcāk aplaiza taukainos pirkstu galus. Lai apspiestu savu vēlmi iekosties šajos pirkstgalos, Anna novērš skatienu un blenž šķīvi.

Tikai mājās, kad visi ir prom, viņa atviegloti uzelpo. Nogurusi lien gultā, bet nevar aizmigt. Acu priekšā stāv vīra mierpilnās un neiekostās miesas. Un pat Viktora spilvena stūris, ko viņa žļembā, nesniedz gandarijumu.

Anna ceļas augšā, apsēžas pie galda, pievelk krēslu, iztaisno muguru un piekārtu apkaklīti. Tad ar tējkaroti trīsreiz uzsit pa vārītas olas čaulu, tīksmi ieklausoties, kā tā krakšķot salūst, un sāk lobīt. Vārīto olu viņa noliek uz šķīvīša brokastīm, bet čaumalas ar delnu saslauka kaudzītē un pa vienai bāž mutē. Viņa tās grauž. Krakšķina starp zobiem. Tās brakšķ un šņirkst, duras mēlē un smaganās, bet Anna pievērtām acīm bauda graušanu, un tikpat labi čaumalu vietā varētu būt roka vai kāju pēda, vai vismaz pirkstu kauliņš.

Annai nav gana. Viņa nober sev priekšā riekstus. Daži jau ieplaisājuši, tos viņa kož ar zobiem, citus dauza ar dūri, bet pavisam cietos lauž ar riekstu standziņām. Un tīksminās par riekstu krakšķiem, it kā tur lūstu Viktora trauzlās ribiņas.

Annai nav gana. Anna grib vairāk. Viņa stāigā pa māju, meklēdama lietas, kurās iekosties. Viņa grib just, kā starp zobiem lūst kauli. Viņa grauž sveci, viņa pakošļā enciklopēdijas stūri, viņa zelē riekstu čaulas, kas viņas zobiem ir pārāk cietas. Smaganas jau asiņo, bet Anna vēl iekožas kafijas galdiņa stūrī.

Ar to nav gana. Viņa grib kaulus un izceļ no ledusskapja veselu vistu. Tā tiktu cepta Viktora septiņdesmit piecu gadu jubilejas svinībām. Ja vien viņš nepaspētu nomirt. Paspēja gan.

Kad vista nedaudz atkususi, Anna to noliek uz gaļas dēliša un izlauž vīstīņai kājas. Viņa iekožas jēlajā miesā. Viņa to plēš ar saviem vēl diezgan stiprajiem zobiem. Plucina un sūkā, un spļauj laukā, kaudzītē uz galda stūra.

Tad Anna ņem gaļas āmuriņu, atvēzējas un, ieliekot sitienos visas savas dusmas, sāk daudzīt vistas atlikumu. Viņa sit tā, it kā uz gaļas dēliša gulētu nevis auksta un noplūkta vista, bet gan auksts un plīks nelaiķa Viktors, knābi izslējis un kājas pārkāris pār galda malu.

Anna jau ir aizelsusies. Labajā rokā ir gaļas āmuriņš, bet viņas kreisā plauksta jauši vai nejauši guļ turpat uz dēliša un Anna trāpa pati sev. Viņa piešauj savainoto roku pie mutes. Tur ir arī sālās asinis un it labi var just, ka kaut kas ir laužts. Bet Annas acis mirdz. Tā nav pirmā, un droši vien arī ne pēdējā reize, kad Viktors viņai ir laužis kaulus.

Vija Doks. *Jūnijs* (pēc Johana Valtera gleznas *Pīles*). Latviešu kalendāra sērija.
 Eļļa uz audekla. 152,4×111,74 cm / 60"×44"

Skat. Lindas Treijas rakstu 72. lpp

Ukraiņu dzejniekam Maksimam Krivcovam bija 33 gadi, kad viņš krita frontē (*Максим Кривцов*; 1990.22.I-2024.07.I). *Dzejas no šaujamlūkas* (2023) paliek viņa pirmā un vienīgā grāmata, ko autors paspēja piedzīvot. Tās epigrāfā viņš raksta: „Veltīju šo savu krājumu, kaut patiesībā nebūt ne savu, – nekas šai pasaulē nav mans, – visiem, kas ir, kuru nav un kuru dziemžēl nebūs, un īpaši tiem, kurus es vairāk par visu gaidu. Paldies visiem, kas noticēja!”

Maksims Krivcovs

Dzejas no šaujamlūkas

No ukraiņu valodas atdzejojis Jānis Elsbergs

* * *

Viņš pārcēlās uz Buču 2021. gada marta vidū,
noīrēja mazu dzīvoklīti puspagrabā un sadabūja kaķi,
kura spalva bija eklēra glazūras krāsā.

Viņš gāja uz angļu valodu, trenāžieru zāli un grēksūdzi,
viņam patika skatīties, kā snieg sniegs
un kā iela izgaist miglā.

Viņš klausījās *Radiohead*, vecus *Okean Elzi* albumus,
klausījās lietū, pārkonā un meitenes sirdspukstos,
tās, ar kuru viņš iemīga mazajā puspagraba dzīvoklītī
un ar kuru modās mazajā puspagraba dzīvoklītī,
skūpstīja viņas silto seju,
pieglaudās viņas iesvīdušajam augumam,
ar roku nira viņas matu vilni
un plosījās tur kā muša zirnekļa tīklā.

Viņa pameta viņu rudenī
kā putni pamet mežus,
kā inženieri fabriku pēc maiņas beigām,
un aizbrauca uz Poliju,
lai paliktu tur.

Viņš paņēma kūkai līdzīgo kaķi
un sacīja: „Kaķi, mums jābrauc,
ar mums kā rīts,
kā dzīve,
kā slimība
ir noticis auksts
kā ledus
karš.
Mācību stunda, ko sauca „Mierīga dzīve“, ir beigusies.”

* * *

Iela izgaist miglā,
līst lietus,
tajā neviens neklausās,
kaķis izskrējis laukā un viņu sauc „vējš”.

Uz krusta kā uz ID kartes rakstīts:
„Še dus numurs 234, mūžīgu piemiņu tam.”

Viņa sapņoja par ceļojumu uz Patagoniju,
par romānu ar rokmuziķi,
par reinkarnēšanos carienē vai zivī,
trausla kā brilē krēma virskārtna,
ievainojama kā mīlestība,
izbirst kā smiltis starp pirkstiem
un pazūd,
izgaist,
nav.

Viņa mīlēja savu velosipēdu,
saldējumu ar kondišpienu,
vāca nodzeltējušas lapas
kā pastmarkas,
mīlēja skatīties mākoņos,
tādos kā popkorns, ko izbārstījis
nevīžīgs puika kinoteātrī.

Viena klimta pa kalniem,
lai veiktu meža un gaisa inhalācijas,
vāca piparmētras un ugunspuķes,
vāca zvaigznes, saliekot tās atmiņā
kā fotoalbumā.

Viņas tēvs gāja bojā četrpadsmitajā,
viņai bija četrpadsmit, kad mamma aizbrauca uz Itāliju
un neatgriezās.

Viņai nebija attiecību, jo arvien gaidīja
rokmūziķi.

Kad ziema nolēma palikt
vismaz līdz nākamajam rudenim,
skaļi un sāpīgi pavēstot par to,
un ielās oda pēc
klusuma šausminoša,
uguns un zemes,
un aizlaidās vārnu bari,
viņa neapjuka.

Augšējā plauktā sadabūja burciņu
ar kaltētām asinszālēm un māršilu,
savārīja zāļu tēju,
ielēja termosā
un aiznesa uz posteni
Zemessardzes puisiem.

Uz krusta itin kā ietetovēts:
„Še dus numurs 457, mūžīgu piemiņu tam.”

Viņa dzīvoja blakus parkam
nelielā mājā,
baroja vāveres,
baroja suņus,
baroja žūpas,
bija sargātāja – rudens
un atmiņu
izkaisītu kā cukurs.

* * *

Viņai bija 54,
viņa strādāja komunālā uzņēmumā,
nēsāja darba tērpu „Epicentrs”
un brauca ar velosipēdu.

Krāsoja nagus tumšsarkanus,
krāsoja lūpas tumšsarkanas
un katru nakti viņai rādījās tumšsarkani sapņi.

Viņa skatījās raidījumu „Runā Ukraina”,
slaucīja asaras ar baltu kabatlakatiņu,
atcerējās bērnību –
cik silta tad bija saule,
pirms miega lasīja Kokotjuhu¹
un lēca, kā peldētājs ūdenī, savos sapņos,
tumšsarkanos kā nagi,
tumšsarkanos kā lūpas.

¹ Andrejs Kokotjuha (1970) – populārs ukraiņu rakstnieks.

Gaidīja sestdienu,
lai noslaucītu istabās putekļus,
izmazgātu drēbes,
izceptu šarloti
un domātu par pagātni.

Viņu nokāva piektajā martā,
kad viņa atgriezās savā ielā
ar velosipēdu,
nokāva, kā nakts nokauj dienu,
kā rudens nokauj vasaru,
sita krustā ar ložmetēja kārtu.
Uz krusta kā uz sludinājumu dēļa rakstīts:
„Še dus numurs 451, mūžīgu piemiņu tam.”
Ielās un laukumos jaunas Golgātas parādījušās,
tikai lodes naglu vietā,
tikai artilērija šķēpu vietā.
Gribējās
skaitīt dienas līdz vasarai,
skaitīt kaķēnus,
skaitīt bērnus,
aizmiegot skaitīt līdz simtam.
„Še dus numurs 176, mūžīgu piemiņu tam.”
„Še dus numurs 201, mūžīgu piemiņu tam.”
„Še dus numurs 163, mūžīgu piemiņu tam.”
„Še dus numurs 308, mūžīgu piemiņu tam.”

Dagnija Dreika

GAIŠIE VECĪŠI. EGONS

„Mēs pēc to jūru bijām kā traki, zin, un pēc kuģiem,” šo citātu sarunā ar Arturu Kunstbergu pierakstīja Egons Līvs. Tāda gaišo vecīšu patērzēšana, sak, viens atradis dzintara gabalu kā ķieģeli, otrs dabūjis pērienu ar striķa galu un bišuraušus ēst. Es allaž ausos, ko padzirdēšu, lai nepalaistu neko garām. Cik vien sevi atceros, esmu priecājiesies par lieliskajiem cilvēkiem, kurus esmu pazinusi. Simtgade – gluži neiedomājami. Nezinu, kur palicis laiks... Pagājušais gadsimts bija ne tikai Egona, bet arī mans. Tad dzejnieki un rakstnieki bija autoritātes, tiem nevajadzēja uz skatuves dejot repu vai staipīties ar kājām gaisā pidžamās, metot kukuriņus, lai pievērstu sev uzmanību, jo tā viņiem bija. Cieņa un gods. Tādus es atceros savus vecākos kolēģus – Egonu un Olafu Gūtmani, kuram arī drīz jubileja. Toreiz bija pieņemts mācīties no vecākajiem, nevis bīdīt viņus malā, kā notiek šodien. „Bet bišķiņ jau sev ar’ paņēmām zem tilgaļa, un tā, zin.” Atkal Egona pieraksts, ir ko pastudēt, tie tilgaļi esot tilaudas. Tā, lūk. Tagad esam pieraduši peldēt pa seklumiem. Atkal kā Kunstbergs teicis: „Bet ūdens bija tik sekls, ka viņi laikam neko tur nenogrīma

– varbūt kāda pēda tikai zem ķīļa”. Tā vien dzirdu Egona balsi runājam un smejamies. It kā tas būtu bijis vakar.

Sastapu Egonu sešdesmito gadu beigās, kad kārtoju savu pirmo grāmatu *Brūnās zvaigznes*, tajā daudz rakstīju par vikingiem. (Šis izdevums nāca klajā 1971. gadā. Tad man bija 19 gadu.)

Viņš bija bezgala vēlīgs, jautrs vīrs ar patīkamu auru, kā teiktu metafiziķi. Notika diezgan komisks gadījums. Kādā reizē parādījās literārās apvienības sanāksmē, uz kuru mani – pavisam jaunu skuķi – bija atvedusi mana aizgādne Nora Kalna. Egons, mani ieraudzījis, iesaucās: „Paklau, tu tak esi vikings!”

Es nopētīju viņu un atbildēju: „Tu arī!”

Par to smējās vēl ilgi. Mēs noskaidrojām, ka Egons dzimis Jelgavā, tātad ir manas vecākmātes novadnieks, vienos gados ar manu māti.

Kādā reizē Egons ieradās dzejnieku pasēdēšanā, atnesdams līdzī pudeli švirlaka un zivī. „Sveiki, gaišie vecīši!” viņš teica. Es iebildu, ka varbūt esmu gaiša, bet ne vecenīte. Tas esot laika jautājums – tā Egons. Laiks visu nokārtošot.

Nora Kalna atcerējās – viņa, vēl būdama jauna žurnāliste, braukusi no ostas busiņā kopā ar zvejniekiem. Tajā sēdējis arī Egons, kuram nule iznākusi pirmā grāmata. Viņš priecīgs

to rādījis vīriem, kuri laiduši sējumiņu no rokas rokā un arī lustējušies. Tāda visnotaļ kolorīta aina.

Vienā reizē mēs abas ar Noru dūšīgi dziedājām Egonam līdzī:

Kad ar uzvaru šo kauju
Līdz galam nobeigsim,
Tad lielgabali klusēs
Un daudzi mierā dusēs...

Kāds ienāca un teica, ka tūlīt būšot klāt „melnā Berta” un mūs arestēšot. Tā tomēr neparādījās. Un mēs turpinājām ar „Zilo lakatiņu”.

Ar Egonu varēja gan braukt jūrā, gan iet izlūkos. Zīnu daudzus, ar ko nevarētu.

Viņš ar nopietnu seju varēja stāstīt tādus pekstiņus, ka mēs vai plīsām.

Atceros, ka toreiz mēs pulcējāmies, kaut ko iedzērām, plāpājām, lasījām dzejas un dziedājam leģionāru dziesmas – viņš tās prata paša biogrāfijas dēļ. Tā lielā mērā bija pie vainas, ka viņu dižo rakstnieku kontekstā labprātāk nepieminēja, sak, ka tik kaut kas... Tik un tā šī monumentālā figūra slējās pāri toreizējiem klasiķiem, kuri tagad ir aizmirsti un izkūpējuši putekļos. Patiesībā viņš pat nebija liela auguma, bet tāds šķīta. Kaut kas no lauvas, sacīsim, jūras lauvas zvaigznāja pārklājās, laikam tāpēc viņā bija tik daudz saules un vājā vieta – sirds. Itin kā praktiskā Jaunava, bet nekā nebija. 31. augusts.

Egons vienmēr rakstīja par lietām, ko pazina, nekad „neizzīda no pirksta”, jo visu bija izpētījis, izjutis uz savas ādas, izpratis „līdz kaulam”. Šo principu esmu no viņa mācījusies. Bija tā vērts.

Viņa darbu „apdzīvotāji” lielā mērā tiešām bija varoņi, nevis tēli. Iezīmīgi, paliekoši, darbīgi. Tie domāja, izlēma, rīkojās, nevis veģetēja, aplūkoja savus iekšējos orgānus un laužija galvas par to nezin ko. Pēc uzrakstītā lielā mērā var pateikt, kas kurš ir. Vai nav.

Tas arī ir iemesls, kāpēc Egonam galvenie allaž bija „jūras ļaudis” – tā tos mēdz saukt lībieši. Vētrains ūdeņos zvejotāji, vieglas peļņas un tukšas, toties skanīgas šābrīža slavas nemeklētāji.

Sešdesmit devītajā gadā Egons pārcēlās uz Rīgu, es tāpat, jo gatavojos studijām – biju nolēmusi mācīties franču valodu. Manā ģimenē visi prata vairākas, neviena no tām nebija lieka. „Tu gribi studēt tādu mēli, ko skolā neesi mācījusies? Nebūdamā komjauniešu ceri iestāties universitātē?” Egons kādā reizē man vaicāja. „Tev gan ir drosme!” viņš piebilda. Es devos uz kursiem, lai varētu nolikt iestājeksaņenus, un noteicu tikai: „Esmu taču vikings!” Mēs pasmējāmies – un es noliku.

„Tu esi lauva!” Egons teica, kad sastapāmies. „Nē, tu!” es atbildēju. „Es esmu kuģa priekšvadņa valkīra”. Kapteiņu ģimenēs bija tradīcija prast valodas, es to turpināju. Lasu Egona pierakstīto par kapteini Jāni Ērmani: „Dažkārt mājās nav iegriezies pat piecus gadus. Tekoši runājis angļu, vācu, krievu valodā. Izteicies, ka protot arī igauņu un spāņu valodu.”

Mēs tikāmies izdevniecībā „Liesma” un Rakstnieku savienībā, kad viņš bija prozas konsultants. Mans padomdevējs gan vairāk bija Ēvalds Vilks un recenzente Regīna Ezera, tāpēc mēs ar Egonu vairāk draudzīgi triecām. Un, cik vien atceros, allaž daudz smējāmies. „Jautrie vecīši!” es teicu. Septiņdesmitajos iestājos Universitātē, svešvalodu fakultātē, gatavoju izdošanai grāmatu *Stāsti un sāgas*, kas iznāca ar Pētera Jurciņa gādību 1975. gadā. „Atkal vikingi!” Egons teica. „Vai tev tā ir apmātība?” „Nē,” es atbildēju. „Sliktāk. Tā ir ģenētika!” Mēs atkal smējāmies. Viņš zināja, ka mans vecvectēvs Otto Roberts bija kuģa kapteinis, vecvecmāte zviedriete, bet vectēvs Johans – jūras muitnieks, kurš arī bija izsūtījumā, kur 1944. gadā mira. Tēvs mācījās jūrskolā, taču nebeidza, jo viņam paziņoja, ka uz ārzemēm nekad netiks. Tad viņš kļuva par arhitektu.

Šāds pamats bija mūsu jociņiem par vikingiem un kuģa priekšgala lēlli. Man ļoti patika Egona grāmatas. Īpaši *Kapteinis Nulle* un *Velnakaula dvīņi* (zinu, ka viņš gribēja rakstīt romānam turpinājumu, bet nepaspēja. Velnakaulam vajadzēja emigrēt un dzīvot ārzemēs, bet šis sižets tā arī netapa). Zīnu, ka viņš bija iesācis darbu ar nosaukumu *Ūbeles dziesma*, bet arī to droši vien pabeidz tur, kur viņš ir.

Strādāt ostā, veicot kuģu mehāniķa pienākumus rakstniekam nav vienkārši, bet palaiķam ir svētīgi. Pirmo stāstu viņš publicējis 1959. gadā, kad es biju sākusi iet skolā, bet jau rakstīju dzejas un pasakas. Vēlāk nāks kino-studija, varbūt pat slidenāks ledus nekā no kuģa motora eļļas. Iespējams, tieši tur centīgie cenzētāji sabeidza Egonam nervus un sirdi, lai arī viņš, būdams ļoti savaldīgs, nesūdzējās. Bet mani sajūsmināja nostāsts par Veltu Līni, kura uzņēmusi viņu sasmazīnātā mājā, bet mākslas padomē runājusi briesmu lietas. Sak, ja reiz cilvēks ir neīsts, tad ir, tur neko. Toties Cilinskis bijis kārtīgs cilvēks, par savu neizdevušos līdzautorību atdevis naudu. Tāda nemūsdienu rīcība.

Filmu par Velnakauliem uzņēmuši lietuvieši, jo mūsējiem pietrūcis drosmes, un Itālijā saņēmuši prēmiju. Atceros, biju cimos pie Egona un Edītes Vesetas ielā, bet tajā reizē tur bija tik daudz ļaužu, ka nekur apgriezties. Esmu redzējusi visas filmas, kurām Egons rakstījis scenārijus. Bija jēga.

Piecas stāstu grāmatas nebūt nav maz. Skaitu un atceros: *Selgas vīri* (1962), *Kapteinis Nulle* (1963), *Prelūdijs* (1964), *Vecā romantiķu pirts* (1968), *Pārnākšana* (1977). Atceros, ka *Prelūdijs* visus skolas gadus stāvēja manā plauktā pa ķēriem. Man vienmēr patikuši viņa attēlotie spēcīgie, viengabalainie raksturi, stiprās kaislības, pašcieņa un neatkarība no apstākļiem, mūžīgās tēmas par izvēlēm, sirdsapziņu. Lielās, nevis saprātotās un samākslotās.

Rakstnieku savienībā dzirdēju stāstu, kā Egons kļuvis par Līvu. Kad viņš tur parādījies, Olafs Gūtmanis jau bijis populārs – un tur teikuši, ka otru Gūtmani nevajagot, lai viņš meklējot sev pseidonīmu. Un viņš izvēlējies Līvu, lai gan neesot bijis rados ar lībiešiem.

Biju ļoti vilusies, ka tajā reizē, kad Noru Kalnu nominēja Egona prēmijai par ļoti labu dzejoļu krājumu, žūrija viņas kandidatūru noraidīja, jo ar dzeju Egonam neesot sakara. Tā gan nav taisnība, jo vienā Egona grāmatā ir arī dzeja. Turklāt viņam vienmēr patika to lasīt un klausīties. Zinu no pieredzes.

Nora Kalna savā atmiņu grāmatā *Dzīve nepāriet* minējusi, ka Egona aizraušanās ar jūru „pielipusi” visiem autoriem, kas ar viņu draudzējušies. Tā arī bija. Viņš sabijis par matrozi

pie kapteiņa Einiņa, „lai iepazītu drēbi”. Iepazīna ar. Lasot neviens zvejnieks neteiks, ka rakstīts tā, kā nevar būt, jo nevar.

Egona kinoscenāriji arī ir spēcīgi un dzīvīgi, nevis kaut kas par neko.

Kādā reizē Egons stāstīja, kā braucis uz Budapeštu un nakti pārlaidis Čopā – vagonā, kuram mainīja riteņus. Man bija tieši tāda pati pieredze. Es izstāstīju, ka braucu kristīties Budapeštas bazilikā – mans tēvs strādāja vadošā amatā, beidza karjeru kā ministra vietnieks, kāda tur baznīca... Egonam varēju uzticēties un atklāt lietas, kuras nebiju teikusi nevienam. Bijušais leģionārs neies klāstīt šādas ziņas tur, kur nenākas. Tā sacīt, rēta lūpas iekšpusē.

Liktenīgie gadi (1942-1945) palikuši iegrebtī apziņā, izsūtījums uz Belomorkanālu (1945-1950) tāpat. Tas viss notika pirms manas dzimšanas, apmēram kā pirms mūsu ēras, bet gēnos viss ir. Kad Egonu izsūtīja, mans vectēvs Kungurā jau bija nomiris badā, atdevis atlikušo maizi manam tēvam, kurš toreiz bija puika.

Arī savā simtgadē Egons paliek nenosvinēts, pieminēts tikai garāmejojot. Labi, ka apgāds „Zvaigzne” savulaik paveica svētīgu darbu, izdodot piemiņas grāmatu *Viņu laiks. Egons un Edīte* (2019), kuru sakārtoja Edīte Gūtmane un Ēriks Kūlis. Un pirms tam (2014) – Egona *Sarunas ar vecajiem jūras vilkiem*. Tai uz vāka ir ļoti zīmīgs citāts: „Dieva vārds, viņam ir dvēsele. Katram kuģim ir savs raksturs. Ir tādi kuģi, tici man, kas ir labsirdīgi, un ir tādi, kas ir ļauni.” Manuprāt, Egons arī bija kuģis. Liels, ar dziļu iegrimi un nestspēju. Viņam allaž uzkrāva daudz.

Viņu nereti salīdzinājuši ar Hemingveju, lai gan... Hemingvejs bija ļaunais kuģis, kas aizsevis atstāja katastrofas. Satriektas sievietes, nogalinātus zvērus, nodotu labvēli. Zinu, jo esmu apguvusi viņa biogrāfiju – vairāk gan sakarā ar savu iemīļoto autoru – F. S. Ficdzeraldu, kurš „izveda draugu un kolēģi ļaudīs” un saņēma par to melnu nepateicību. Es teiktu – neskati vīru pēc bārdas.

Egona aizraušanās ar lībiešiem un viņu kultūru savulaik „piesaistījās” arī man. Grāmatā *Mūskrasta sāgas*, ko izdeva apgāds „Daugava”, ir ne tikai vikingi, bet arī lībieši. Nemaz nenoliedzu, ka „gaišais vecītis” mani iespai-

dojis ar saviem stāstiem par klabautermaņiem – spokiem, kas klauvējušies uz kuģiem. „Jūras gars” viņš teica. Lībieši sakot „garā”. Tas, kurš dodot jūrniekiem norādījumus, kā rīkoties. Un, kad šis kuģi pametot, tas ejot postā. Ja nākot virsū viesulis, vajagot nolaist bikses un rādīt šim pliku dibenu. Esot jābļauj, lai šis kļūst tikpat pliks un apstājas. Šo pamācību atcerējos, kad Rīgā uznāca nebijusi vētra un manā guļamistabā nobruka griesti. Laimīgā kārtā tikai uz datora monitora, ne man uz galvas. Svelpa un kauca, nezinu gan, vai tā būtu mitējusies, ja izbāztu pliku dibenu pa logu. Neizmēģināju, bet sāku smieties. Tā Egons ar savām jautrībām man palīdzēja pat situācijā, kad no griestiem gāzās ūdens kā Niagarā.

Egons manā uztverē bija kā lībiešu mātes un tēvi – vēlīgs, izpalīdzīgs garā. Man žēl, ka viņš nesagaidīja barikādes un neatkarību – maz pietrūka, jo nebija lemts. Viņš bija pelnījis nesaņemtās prēmijas, ordeņus un goda zīmes, lai gan tam visam patiesībā nav nozīmes. Kā viņš teica – laiks visus noliek pa vietām, tas ir lietpratīgākais kritiķis. Man neprātīgi patīk stils, kādā Egons pierakstījis veco jūrnieku stāstus. Mūsdienīgi bez gala, kaut vai: „Esam uz lielā kuģa klāja, priecīgi, lustīgi! Arī kaut cik apgērbti – silts. Bet divas trešdaļas ir pliki. Pliki tie, kas izskrēja bez biksēm.” Vai tad dibenus viesulim būtu rādījuši? Lasu tālāk: „Pliki visi dieninieki – kapteinis un otrs stūrmanis, un jūras kadeti. Arī elektriķis un buru meistars no Hamburgas ar garo, melno bārdu un lielo vēderu – visa apakša plika, triko krekliņš tikai līdz nabai. Japānis un ķīnietis – tie arī puspliki.” Vai nav īsteni visaptveroša pasaules aina? Ielīksmota raugos, kur vēl „ieķerties”. Ir, kā nebūs. „Tātad tagad bij izdevīgs brīdis un paša reize, kad kuģis klārs jūrā iet. Bet ļaudis ķīlidojas un paģēr pavisam citādu kārtību.” Cik garša tā valoda, cik jauki, ka tā nav nogrimusi nebūtībā kopā ar šiem cilvēkiem! Slava Egonam! Esmu tikai stūrējusi jahtu un ar tauvu vilkusi ārā no ūdens dažu tur iekritušu, bet šie stāstiņi ir man. Izgaršoju visu, ko Egons atradis un pierakstījis, lai neaiziet. Kaut vai: „Arī bocmanis bij tāds ķūlis, viņa vārds Kārl Silabrams, ar šis līda kapteiņam biksēs.” Vai nav jāpārsmejas? „Atnāca šifslenderu kāķeris, kas mūs un mūsu lietas aizvestu malā.” Tulkojumos biju visvisādu terminoloģiju sa-

stapusi, bet šitādu zelli gan vēl ne. Piefiksēju: „Es pagriežu par vienu špagu, un kuģis iet kā pa diegu”. Un: „Ir tādi, kas pa vētrām vien visu laiku cīnās”. Zinu, ka tā ir taisnība. Egons bija no tādiem. „Bet ir kuģi slepkavas, kur daudzi nositas. Viņš tevi sakropļo, cilvēki pārkrīt pār malu”. „Kuģim ir tāds pats liktenis kā cilvēkam. Cits noslikst, aiziet bojā vai tāpat jūrā salūst, cits piedzīvo sirmu vecumu, un viņu noplēš dzelžos. Katrai lietai, ko cilvēks ir taisījis, viņš ir ielicis kaut ko no savas dvēseles”. Tas ir par pašu Egonu. Viņš visā, ko darīja, atstāja savu nospiedumu. Tādu kā firmas zīmi.

Kad braucu pie lībiešiem uz Mazirbi, pie baznīcas allaž atminos Līvu un viņa stāstīto par tās torņa glābšanu, kad uz Kolku – par kājgriežiem, kas griezuši nogrimušu kuģu jūrniekiem nost kājas ar visiem zābakiem, jo citādi šos laikam nav varējuši nomaukt.

Simtgade pienākusi un paiet, salikums izklājies, pārlūkots, aizmirsts netop. Citēju: „Kuģa deķis un visas vietas bij tik pilnas ar cilvēkiem, ka vairs nebij tiem rūmes, kam tiesības uz kuģa būt. Aizliedzējs bija, es stāvēju pie kuģa vārtiem un vēlēju tā cilvēkiem nākt uz kuģa, ka rūmes viņiem ir...” Šis ir fragments no Kārļa Einblūta dienasgrāmatas, kas tapusi 1906. gadā. Bet mainījies nav nekas – lai cik pilns, Egonam vieta allaž būs, viņš ir to pelnījis.

Dzejniece, rakstniece, tulkotāja Dagnija Dreika dzimusi 1951. gadā. Publicēties sākusi ap 1969. gadu, pirmo dzejoļu krājumu izdevusi 1971. gadā. Ir Rakstnieku savienības, Autoru apvienības un Žurnālistu savienības biedre, Rīgas Latviešu biedrības literatūras komisijas vadītāja, Itas Kozakevičas nacionālo kultūru savienības valdes locekle un daudzu grāmatu autore. Viņas dzeja tulkota daudzās mēlēs.

Atis Rozentāls

BEZ BAILĒM NO NEĒRTĀM TĒMĀM

Ieskats režisora Valtera Siļa jaunākajos iestudējumos

Režisors Valters Sīlis (1985) ir viens no aktīvākajiem mūsdienu latviešu teātra kopainas veidotājiem gan iestudējumu skaita, gan tematikas un mākslinieciskās kvalitātes ziņā. Kopš šā gada sākuma viņš ir Liepājas teātra valdes loceklis mākslinieciskajos jautājumos, bet izrādes, par kurām būs runa šajā rakstā, tapušas arī citviet – Latvijas Leļļu teātrī, nevalstiskajā teātrī „Dirty Deal teatro”, kā arī Valmieras Vasaras teātra festivālā.

Valtera Siļa interešu lokā līdzsvarotās proporcijās atrodami trīs virzieni, kas savā starpā var arī pārklāties – politiski ass mūsdienu Latvijas situācijas tvērums, vēstures būtiskie fakti un notikumi, kā arī cilvēku rīcības izpēte ekstrēmās situācijās. Sīlis strādā daudz un ražīgi, un jau šobrīd par viņa veikumu varētu sarakstīt grāmatu.

Vēstures notikumi ir svarīgi

Valtera Siļa biogrāfijā netrūkst izrāžu, kurās režisors kopā ar vairākiem dramaturgiem pēta nozīmīgus Latvijas vēstures notikumus. Viņa redzeslokā bijis Andrievs Niedra, latviešu leģionāru deportācija no Zviedrijas, Liepājas nozīme Latvijas vēsturē pagaidu galvaspilsētas statusā u.c. Rekonstruējot Latvijas Republikas neatkarības pasludināšanu 1918. gada 18. novembrī, kopā ar Kārli Krūmiņu veidotajā izrādē *Tikšanās vieta – Rīgas pilsētas II teātris* (2018) paralēli norisēm uz Latvijas Nacionālā teātra skatuves publikai bija iespēja austiņās dzirdēt četras dažādas balsis, kas norises komentēja katra no sava skatpunkta.

Atkārtoti Valters Sīlis ķeries pie deportāciju tēmas, ko atklāja jau Melānijas Vanagas atmiņu grāmatas *Veļupes krastā* skatuves variantā 2010. gadā. Izrāde *Sibīrijas haiku*, ko

Valters Sīlis

režisors iestudējis Latvijas Leļļu teātrī, gan ir par izsūtītiem lietuviešiem, jo tās pamatā ir Jurgas Viles un Linas Itagaki komikss Daces Meieres tulkojumā. Respektējot vizuālo formu, izrāde veidota papīra animācijas tehnikā, aktieriem darbojoties ar papīra lellītēm, ko projicē uz ekrāna, un līdztekus teksta runāšanai viņi atveido arī nepieciešamās skaņas. Izrādē izvēlēta forma tiek īstenota ļoti konsekventi, ne brīdi nemainot vēstījuma veidu, kas teorētiski arī būtu iespējams. Tādējādi izrāde izskan kā vizualizēts lasījums, kas delikāti ar bērnu auditoriju runā gan par ciešanām un nāvi, gan garīgu stiprumu un pārliecību.

Jātiek galā pašiem

Samērā ekstrēmu eksperimentu Sīlis kā dramaturgs un režisors vienlaikus sarūpēja tiem „Dirty Deal teatro” skatītājiem, kuri izlēma apmeklēt „Konferenci visumā labiem cilvēkiem”. Izrādē nav aktieru, un aplī sasēdinātājiem skatītājiem pašiem jātiek galā ar izrādes gaitas virzīšanu uz priekšu, sekojot instrukcijām. Kādam ir jābūt drosmīgam, lai at-

vērtu pirmo aploksnī, un citiem jābūt pietiekami motivētiem, lai labprātīgi atvērtu nākamās un lasītu tekstus, kas brīžiem ir neslēpti provokatīvi un var būt pretrunā skatītāja pārlicēbai. Personīgi man pārspilēta šķita Sīļa vēlme kontrolēt izrādes norisi tādā apmērā, ka arī starpbrīdī, cienājoties ar kafiju un cepumiem, publika drīkstēja sarunāties tikai ar tekstiem no lapām. Izrāde izvērtās par tādu kā psiholoģisku eksperimentu, kuru varētu filmēt un analizēt, jo sanākušie skatītāji kļuva par fokusgrupu, kurā spontāni rodas līderi un tiek pētītas grupas dalībnieku reakcijas uz tekstiem, kas izskan telpā.

Rasas stāsti

Brīdī, kad Valters Sīlis piekrita iestudēt Rasas Bugavičutes-Pēces lugu *Tēvs Klusums* Liepājas teātrī, viņš vēl nezināja, ka tur notiks dumpis pret ilggadējo teātra direktoru Herbertu Laukšteinu, mainīsies vadība un tieši Sīlis kļūs par vienu no diviem valdes locekļiem jaunajā teātra vadības komandā. Ar Bugavičuti-Pēci kā dramaturģi Sīlis sadarbojies vairākkārt un ārkārtīgi veiksmīgi – īpaši te jāizceļ *Puika, kas redzēja tumsā* (2019), kur lugas (ir arī romāns) pamatā ir dramaturģes dzīvesbiedra, Liepājas teātra aktiera Sanda Pēča reālā ģimenes situācija – viņš piedzimis neredzīgu vecāku ģimenē. Lai arī izrāde nav precīzi biogrāfiska, tajā ļoti precīzi tiek attēlota vide, kādā bērnību pavada galvenais varonis, tāpat arī zēna izaugšana un saskarsme ar dažādiem pasaules piedāvātiem izaicinājumiem. Luga ir populāra arī Igaunijā, bet tās pirmatklājējs ir tieši Valters Sīlis Latvijas Nacionālajā teātrī, kur izrāde joprojām ir repertuārā. Toties Igaunijas Neatkarīgajā teātrī „Vaba Lava” Sīlis iestudēja Bugavičutes-Pēces lugu *Man bija brālēns* – pašas dramaturģes biogrāfijā balstītu stāstu par attiecībām ar brālēnu Lietuvā, kurš kļūst par mafijas locekli un tiek nogalināts 27 gadu vecumā. Režisora iespējas, inscenējot šo darbu, ierobežoja Covid-19 karantīnas noteiktumi, taču tieši tie pārsteidzošā kārtā iedeva ļoti precīzu atslēgu – distanci starp abiem aktieriem un video izmantojumu. Izrāde aizkustinoši apliecināja, ka draudzība var būt patiesa arī tad, ja tavs draugs vai radnieks savā dzīvē ir izvēlējis nepareizu ceļu.

Iepriekšējā *Jaunās Gaitas* numurā garāmejojot pieminēju arī izrādi *Tēvs Klusums* Liepājas teātrī – izrādi, kurā vienlīdz svarīgs ir kā saturs, tā forma. Autores biogrāfijas stāsts par tēvu, kuram ir cita ģimene un tāpēc ceļš uz saprašanos ir sarežģīts, risināts divos stilistiski atšķirīgos cēlieņos. Pirmajā ir kora koncerts, kurā aktieris Ģirts Krūmiņš diriģē istu kori „Laiks”, bet Maijas lomas atveidotāja Agnese Jēkabsons kā koncerta skatītāja sēž zālē un komentē notiekošo, gremdējoties bērnības atmiņās. Otrajā cēlienā tiek rādīta ballīte, kurā jubilāram nav laika un tad, kad tas beidzot atrodas, iestājas samulsums un ar savu meitu īsti nav, par ko runāt. Režisors veiksmīgi sadarbojas ar scenogrāfi Ievu Kauļiņu, radot transformējamu skatuves telpu, bet darbībā veiksmīgi tiek iedzīvināti kontrasti starp sadzīvīsku ķnādu un galvenās varones ilgām pēc cilvēciska kontakta ar tēvu.

Nebaidīties no sūpēm

Jaunākais Sīļa iestudējums *Dievs ir šeit* Liepājas teātra Mazajā zālē, kas joprojām dislocēta koncertzālē „Lielais Dzintars” telpās, iekļaujas tajā režisora darbu virknē, kas pēta fiziskas vai garīgas problēmas ietekmi uz cilvēka rīcību, respektīvi, konkrēta problēma kļūst par katalizatoru plašakai refleksijai par eksistenciālām tēmām. Tāds bija Margaretas Edsones lugas *Prāts* iestudējums (2015), kura galvenā varone cieta lielas sāpes vēža dēļ, tāds bija Dankana Makmillana lugas *Cilvēki, lietas un vietas* uzvedums (2017), kas analizēja atkarību no narkotikām un centienus no tās atbrīvoties. Smagi slima galvenā varone, kas nespēj piecelties no gultas, bija Sīļa iestudējuma *Mammu!* (2023) centrā. Viņas šīs izrādes apliecināja režisora drosmi runāt par smagām tēmām, darot to vienlaikus drosmīgi, taču iejūtīgi.

Dievs ir šeit ir dramaturģes Ludmilas Roziņas luga, kas balstīta viņas pašas pieredzē. Laulāta pāra vēlme pēc desmit gadu kopdzīves kļūst par vecākiem tiek pārbaudīta divreiz, abas reizes neveiksmīgi, un tieši otrā reize kļūst par emocionāli smagu pārbaudījumu arī skatītājiem, soli pa solim ejot cauri smagām izvēlēm – saglabāt bērnu, kuram iedzimtas pataloģijas dēļ nav izredžu izdzīvot, vai grūtniecību pārtraukt. Lai arī režisora pieeja materiālam ir maksimāli atsvešināta un

izvēlētie paņēmieni – teatrāli (divi no trim aktieriem iemiesojas vairākos tēlos un pārģērbjas, skatītājiem redzot), tomēr iespajds uz skatītājiem tiek panākts un zālē dzirdami šņuksti un šņaukāšanās. Mazās zāles tuvplānos labi redzams, kā režisors organizē mizanzscēnas, katrai darbības vietai atrodot savu risinājumu, neieslīgstot butaforismā – ar vienu dīvānu un gandrīz bez rekvizītiem. Jaunā aktrise Kintija Stūre ir izrādes centrā, praktiski no skatuves nenoejot stundu un 50 minūtes bez starpbrīža, un viņas spēja kontrolēt emocijas, vienlaikus tās saglabājot, liecina par režisora prasmi strādāt ar aktieriem.

Dziedošie laupītāji

Pavisam neparastu formu ieguvis patiesos notikumos balstītais darbs *Alfas*, ko šoruden rāda „Dirty Deal teatro”. Silim tā ir atkārtota sastapšanās ar ilggadēju radošā tandēma partneri – dramaturgu Jāni Balodi, ar kuru kopā viņš veidoja izrādes savas karjeras sākumā un nostiprināja reputāciju. Jau tolaik, pirms daudziem gadiem, viena no idejām iespējamai izrādei bijis sižets par spēju zāles aplaupīšanu Jēkabpilī, kurā no pieciem laupītājiem četri bija policisti, turklāt divi no specvienības „Alfa”. Jaunā izrāde šo tēmu analizē negaidītā veidā – ar Edgara Raginska sacerētu mūziku tā kļuvusi gandrīz vai par rokoperu, ko kamerformāta dēļ teātris dēvē par mūzikas teātra izrādi. Vārds „Alfa” izrādes nosaukumā kļūst par vispārinājumu cilvēku tipam, kas vēlas dominēt un apliecināt sevi. Būdamš sev uzticīgs kā publicistiskā teātra pārstāvis, Balodis libretā ieraksta arī krīzes gadu cilvēku noskaņojumu un uzrāda politiķus, kuru īstenotās darbības līdz krīzei noveda. Aplaupīšana notika 2011. gadā, izrāde reizē ir un nav dokumentāla – tā atspoguļo notikumu secību un diezgan skrupulozi uzskaita apšaudē gūtos ievainojumus, vienlaikus personu vārdi ir mainīti un nevar apgalvot, ka varoņu biogrāfijas būtu autentiskas. Sadarbībā ar scenogrāfu Uģi Bērziņu radīta ļoti lakoniska spēles telpa. Tas ir atkal jau nosacīts teātris, kur darbības vidū aktieris var paziņot, ka tagad atveido citu tēlu, un arī šajā gadījumā tomēr tiek sasniegts ne tikai intelektuāli, bet arī emocionāli pilnvērtīgs rezultāts. Tas ir piecu aktieru ļoti koncentrēts, arī vokālā ziņā atzīstams ansamblis

darbs, kas ļauj runāt par Valtera Siļa prasmi strādāt ar visdažādāko materiālu. Galu galā viņa kontā ir arī izrādes ļoti neparastos spēles laukumos Valmieras vasaras teātra festivālā – *Uzvara ir mirklis* (2020), kas notika īstā stadionā un bija veltīta futbolam, un *Ik dienas* (2024), kurā ukraiņu un latviešu aktieri apdzīvoja Rīgas ielas abas puses Valmierā, neapstādinot auto kustību un aktieriem sajaucoties ar garāmgājējiem. Siļa kā režisora kontā ir arī izrādes – pārgājieni. Taču svarīgāka par formu ir viņa ticība humānām vērtībām un gatavība par tām runāt brīžiem arī neērtā atklātības pakāpē.

Atis Rozentāls ir laikraksta *Diena* Latvijas ziņu nodaļas redaktors un *Jaunās Gaitas* redakļģijas biedrs, teātra mākslas apskatnieks.

Sandra Bondarevska

DIASPORAS LATVIEŠU AMATIERTĒĀTRU SAIETĀ „PLATS SOLIS” IEZĪMĒJĀS VAIRĀKAS LABAS TENDENCES

Šogad no 10.-14. oktobrim pasaules amatierteātru saiets „PLATS solis 2024” notika Stokholmā, un šī bija jau trešā reize, kad kopā pulcējās diasporas amatierteātri. Trīs skatītāju zālēs (lielajā, mazajā un pielāgotā kinozālē) tika izrādītas pavisam 25 izrādes, no kurām četras videoversijā un vēl divas noslēguma pasākumā. Šāds ikgada saiets ir arī sava veida diasporas teātru atskaite sev un kolēģiem par attiecīgajā gadā paveikto. Saieta programmā bija iekļautas 23 teātra izrādes, kā arī vēl papildus divi Stokholmas latviešu skoliņas sagatavotie uzvedumi, ko bērni parādīja saieta noslēgumā. Kopā „platu soli” Zviedrijā spēra 27 amatierteāt-

ri no divpadsmit valstīm. Ja Eiropas teātri uz saietiem ierodas kuplā skaitā, tad Amerikas un Austrālijas teātri parasti atsūta tikai savus pārstāvjus, bet gada veikums skatāms iesūtītajās video versijās. Pirmo reizi ar videoizrādi saietā piedalījās arī Daugavas Vanagu Teātris Kanadā, taču pati režisore Sandra Cifersone Stokholmā bija arī klātienē. Savukārt, teātris „Nūdžersijas Jautrais tomāts” (ASV) pirmo reizi saietā rādīja savu izrādi uz skatuves Naka komūnas Dieselverkstaden Kultūras centra Lielajā zālē.

Izrāžu un aktierspēles vērtētāji saietos „PLATS solis” katru gadu mainās. Šādam uzstādījumam ir savas priekšrocības, un viena no tām – viedokļu un ieteikumu daudzveidība, apspriežot un analizējot uz skatuves redzēto. Līdz šim „PLATS solis” saietos izrādes ir analizējuši gan Latvijas vadošie režisori un pedagogi Māra Ķimele un Juris Rijnieks, teātra kritiķi Edīte Tišheizere un Atis Rozentāls, kā arī citi Latvijā zināmi režisori, aktieri, scenogrāfi un skatuves kustību konsultanti. Šogad ekspertu komandā bija režisors un pedagogs Elmārs Senkovs, aktrise Karīna Tata-

riņova, teātra zinātniece un Latvijas Kultūras Akadēmijas profesore Līga Ulberte un aktieris un režisors Juris Kalniņš. Ik pēc katrām četrām līdz sešām izrādēm eksperti un saieta dalībnieki pulcējās kopā un katrs eksperts izsaka savas domas, sniedz padomus, norāda uz veiksmēm vai gluži pretēji – neveiksmēm. To, ka diskusijas ir nepieciešamas un vērtīgas, pierāda to apmeklētība. Savas izrādes analīzi dodas klausīties ne tikai konkrēti apspriežamo izrāžu režisori un aktieri, bet arī citu teātru pārstāvji, jo tā ir iespēja salīdzināt ar profesionāļu sacīto savus gan kā skatītāja, gan kā kolēģa iespaidus. Vienlaikus, tā ir arī mācību stunda, kas palīdz ieraudzīt tās skatuviskās lietas, kas pašam paslīdējušas garām vai arī līdz šim nav bijušas pat zināmas, taču turpmāk paliks uzmanības redzes lokā.

Līdzīgu un pat tiešāku izglītojošu funkciju veica meistarklašu vadītāji – pedagogi Astra Kacena, Uģis Točs un Katrīne Pasternaka. Šoreiz Stokholmā meistarklašu bija īpaši daudz – „Improvizācijas teātra elementi iesācējiem” un „Improvizācijas teātra spēles turpinātājiem”, „Kustība un ritmi” un „Rit-

Latviešu teātra Itālijā „Momento” izrādes *Rūķu vakara pasakas* aktieri pēc izrādes kopā ar mazajiem skatītājiem.

Foto: Līga Riekstiņa

mi un kustība”, kā arī – „Parunāsim” un „Parunāsim vēl”. Diasporas aktieriem un režisoriem, pirmkārt, tas dod jaunas aktiermeistarības prasmes, savukārt režisoriem, kas vienlaikus pilda arī savu kopu dalībnieku pedagoga funkciju, rodas jaunas idejas darbam ar sava ansambļu dalībniekiem. Un to, ka aktieri no gada uz gadu aug, var redzēt noskatoties iestudētās izrādes. Te jāpiebilst, ka bez nosauktajiem, saietā, sniedzot individuālas konsultācijas gan režisoriem, gan aktieriem, strādāja arī tādi Latvijas profesionāļi kā režisors un dramaturgs Andris Zeibots, dramaturģe Lelde Jauja, scenogrāfe un tērpu māksliniece Elīna Milta-Niedrāja un pasākumu producente Andra Luste.

Iedvesmai turpmākajam darbam un vienlaikus arī atgādinājumam par dalību saietā „PLATS solis” ikviens dalībnieks saietā noslēgumā saņem atzinības rakstu un piemiņas balvu, bet tie, kas parādījuši īpaši labu režijas, scenogrāfijas, horeogrāfijas vai aktierdarba sniegumu, tiek atzīmēti gan kā nominanti, gan kā apbalvojumu ieguvēji.

Tradicionālajā mākslas darbu izstādē, ko sauc par paralēlo kultūras programmu un kas kļuvusi par neatņemamu teātru saietu sastāvdaļu, ar saviem darbiem piedalījās trīs Zviedrijas latviešu mākslinieces – gleznotāja Aija Gūtmane, lietišķās mākslas meistare Dace Balode un multimāksliniece Kristīne Lagzda Haapanen, kuras darbi apceļojuši jau lielako daļu Eiropas valstu. Ja teātru saietu 10. oktobrī atklāja Latvijas Republikas Saeimas Kultūras, izglītības un zinātnes komisijas vadītāja Agita Zariņa-Stūre, tad mākslinieču izstādes atklāšanā labus ceļa vārdus māksliniecēm veltīja Saeimas priekšsēdētāja Daiga Mieriņa. Pasākumā piedalījās arī Latvijas vēstniece Zviedrijā Ilze Rūse un citi vēstniecības darbinieki. Tāpat saietā piedalījās arī Zviedrijas latviešu sabiedrisko organizāciju pārstāvji, kuru dziedātāji un deju kopa „Zibenītis”, kas teātriniekam sniedza koncertu.

Vēršot uzmanību uz karu Ukrainā un Krievijas draudiem Eiropai, saietā dalībnieki izteica atbalstu ukraiņu tautai, kas šobrīd varonīgi cīnās pret iebrucējiem. Teātri savas mītnes valsts valodā izteica atblastu ukraiņiem un noslēgumā visi kopā to sacīja ukraiņiski. Atbalsta akcija tika uzfilmēta un to paredzēts arī publicēt.

Kopsavilkumā noteikti jāatzīmē, ka līdz ar saietu „PLATS solis” ikgada norisēm mērķtiecīgi turpinās vairākas labas tendences – arvien pieaug to jauniešu un bērnu skaits, kas tiek iesaistīti diasporas teātru izrādēs un saietā organizatoriskajā darbā; teātri pamazām, taču arvien vairāk pievēršas tam, lai iestudētu izrādes bērnu un jauniešu auditorijai, un šoreiz tādas bija jau piecas, no kurām divas bija Stokholmas latviešu skolas pašu bērnu radītas un uz skatuves izspēlētas (ludziņa *Dārzenu ba(i)lle* un leļļu teātra izrāde *Lapsas un suņa strīds*) un viena videoversijā (*Katram savs darbiņš*), ko saietam bija atsūtījusi bērnu studija „Varavīksne” no Lielbritānijas. Tāpat arī turpinās amatiereteātru savstarpējā sadarbība. Sadarbošanās notiek ne tikai izrāžu dienās, kad teātris teātrim palīdz ar skatītāju plūsmas regulēšanu, izrādes programmiņu dalīšanu un palīdzību pie skatuves un gaismu pultīm vai dramaturģiskā materiāla pielāgošanu izrādes sagatavošanas laikā. Sadarbība noris arī tieši uz skatuves. Ja pagājušajā gadā Somijas amatiereteātra izrādē spēlēja aktieris no Londonas teātra „Trepes”, bet Birmingemas Mazā teātra izrādē – aktrise no Stokholmas, tad šogad birmingemieši savu aktrisi bija „aizdevuši” Ženēvas amatiereteātrim „Taurenis” no Šveices, bet Minhenes letiņu teātra „Brecelis” aktrise no Vācijas spēlēja Amerikas teātra „Nūdžersijas Jautrais tomāts” izrādē. Šāda koleģiāla attieksme ne tikai veicina teātru sadarbību, bet noteikti stiprina un abpusēji papildina teātru dalībnieku pieredzi. Attīstot un atbalstot kopdarbu radīšanu, PLATS organizācijai jaunas sadarbības ideju nākošajam gadam ir izteicis Sidnejas Latviešu teātris no Austrālijas. Pie tā īstenošanas darbs jau ir uzsākts, bet par tā gaitu un gaidāmo rezultātu pastāstīšu kādā citā rakstā nākošgad.

Sandra Bondarevska - rakstniece, tulkotāja, žurnaliste, publiciste un sabiedriska darbiniece. Latvijas Rakstnieku savienības un Dramaturgu asociācijas biedre, Pasaulē Latviešu Amatieru Teātru savienības (PLATS) priekšsēde. Dzimusi Rīgā, kopš 2006. gada dzīvo Īrijā. Aktīvi darbojas diasporas latviešu sabiedriskajā un kultūras dzīvē.

Agnija Lesničenoka

ARNOLDS SILDEGS DZĪVĒ UN MĀKSLĀ LATVIJAS NACIONĀLĀ ARHĪVA DOKUMENTOS

„Latviešu tautas māksla ir bagāts un vienreizējs mantojums tautas rītdienai un jaunatnei” – Arnolds Sildegs

Mākslinieks Arnolds Sildegs lielāko daļu mūža veltījis latviešu kultūras darbam, sevišķi latviešu mākslas veicināšanā un uzturēšanā. Viņa vārds lielākoties saistīts ar 30 gadu garumā izdoto žurnālu *Latvju Māksla*, taču viņa profesionālās, radošās, pedagoģiskās un sabiedriskās darbības atstātās liecī-

bas, kas aptver fundamentālu dokumentāro materiālu bāzi Latvijas Nacionālajā arhīvā (LNA), ļauj gūt objektīvu un vispusīgu priekšstatu par latviešu nacionālās mākslas procesiem trimdā. Neiztrūkstoša daļa ir arī Arnolda biogrāfiskie materiāli, kas stāsta, iespējams, mazāk zināmus faktus par viņa dzīves gaitām.

Lai gan lielāko dzīves daļu Arnolds nesis Sildega uzvārdu, viņš ir dzimis 1915. gada 10. janvārī Valkā kā Arnolds Rūdolfs Frīdrichs. Tēvs Kārlis Frīdrichs bija kurpnieks un tirgotājs, māte Ieva Rozālija pirms apprecēšanās strādāja pie sava brāļa, tā laika ievērojamākā fotogrāfa Antona Rudīša foto studijā Valkā. Arnoldam bija vecāks brālis Antons, bet abu bērnība un jaunības gadi nebija viegli. Abi zaudēja tēvu, kad Arnolds bija vien pusotru gadu vecs. Viss ģimenes apgādes slogs bija uz mātes pleciem, kas laikam ejot, iedragāja veselību. Pagūdam pārņemt tēva amata prasmes, Antons sāka strādāt par kurpnieku un uzņēmās gādību gan par māti, gan jaunāko brāli. Tālākajās dzīves gaitās izglītības

Arnolds Sildegs savā darba istabā strādājot pie *Latvju Mākslas* maketa. Aizmugurē A. Sildega gleznotais Jēkaba Poruka portrets. Ap 2000. gadu.

Avots: Latvijas Nacionālais arhīvs

iegūšanā un iztikšanā Arnoldam bija jāpaļaujas vien uz saviem spēkiem. Pirmo izglītību Arnolds ieguva Valkas pilsētas Ādama Tērauda pamatskolā. Šajā laikā ap 13 gadu vecumu Arnoldam bija pirmā un, iespējams, izšķirošā sastapšanās ar latviešu glezniecību – Valkā bija izdevība redzēt dažas ceļojošās izstādes, tostarp „Zaļās Vārnas” izstādi. Vēl vecumdienās viņa dzīvē atmiņā dzīvoja Jāņa Plases un Kārļa Baltgaila izstādītie darbi. 14 gados Arnolds pirmo reizi iemēģināja roku gleznošanā, bet par nopietnu pievēršanos tam vēl nedomāja. 1933. gadā viņš iestājās Jelgavas Valsts arodskolas pasta-telegrafa nodaļā, ko apmeklēja nepilnus divus gadus. Iespēja Jelgavā satikties ar Kārli Baltgaili un Rīgā apmeklēt mākslas krātuves deva ierosmi uzsākt mākslas ceļus un turpināt izglītību Latvijas Mākslas akadēmijā. Līdzekļu trūkuma dēļ Arnolds akadēmijā iestājās vien 1938. gada janvārī kā brīvklausītājs. Līdz tam Arnolds strādāja dažādus gadījuma darbus, lai uzkrātu līdzekļus, kā piemēram, par amatnieku un fotogrāfu. Arnolda sākotnējais nodoms bija mācīties akadēmijā tikai vienu semestri, lai ieskatītos mākslinieciskā darba norisēs un pēc tam nodotos mākslai tikai vaļas brīžos, taču beigās Arnolds palika akadēmijā līdz pat 1944. gada rudenim. Tiesa gan, mākslai bija jādalās ar cīņu par eksistenci. Arnolds dzīvoja kopā ar līdzīgā situācijā nonākušo bēdubrāli, attālu radnieku, jauno komponistu Albertu Jērumu. Krīzes punktu sasniedzis kāds Ziemassvētku cēliens, kad īres naudas iegūšanai abi strādāja Rīgas ostā, izkraujot kuģu kravas tālākam transportam ar smagajiem ormaņiem. Ar laiku finansiāli kļuva vieglāk – nāca darbi teātru dekorāciju darbnīcās un grafiska rakstura pasūtījumi. 1939. gada nogale nāca ar lēmumu mainīt uzvārdu. Tas lielā mērā skaidrojams ar Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma izvērsto latviskošanas politiku – iedzīvotāji tika aicināti latviskot vietvārdus, iestāžu un ielu nosaukumus, dažādus citus objektus un uzvārdus. Lēmums par uzvārda maiņu no Frīdrihs uz Sildegu stājās spēkā ar 1940. gada martu. Jauno uzvārdu pieņēma arī brālis Antons. Tiesa gan, pamatojumu par konkrētā uzvārda izvēli arhīva dokumentos nav izdevies noskaidrot.

Studiju laiku akadēmijā Arnolds savās apcerēs vienmēr vērtējis kā labāko pieredzi savā

profesionālajā izaugsmē. Zināšanas un prasmes viņš smēlās pie Augusta Annusa, Konrāda Ubāna, Voldemāra Tones, Kārļa Miesnieka un citiem. Arnolds nekad neaizmirsta senatnes un arheoloģijas mācības arheologa Valdemāra Ģintera vadībā, kas nereti notika muzejā, iepazīstoties ar izrakteniem. Otrs bija vēsturnieks Boriss Vipers un viņa mākslas vēstures lekcijas. Abi devuši daudz nozīmīgu atziņu Arnolda tālākos dzīves ceļos un paša meklējumos glezniecībā. Studiju beigu cēlienā Arnolds pievienojās Jāņa Kugas vadītās dekoratīvās mākslas meistardarbnīcas audzēkņu pulkam. Viss studiju laiks pagāja varas maiņu epicentrā. Pēc padomju okupācijas 1940. gadā mākslinieki tika mobilizēti dekoratīviem darbiem – ārpus akadēmijas Arnolds tika piesaistīts dažādu „valsts” uzdevumu un pasūtījumu izpildīšanā kopā ar Oskaru Norīti, Jāni Plēpi u.c. 1942. gadā Arnolds apprecējās ar Dailes teātra aktrisi Galiju (Helēnu) Kalniņu. Kāzas esot svinētas Oskara Norīša darbnīcā. Vācu okupācijas laikā studentu rindas kļuva arvien retākas. Studenti tika iesaukti armijā – gan kā ierindnieki, gan kā kara ziņotāji-zīmētāji. Arnolds tika norīkots kādā no jaunorganizētajiem frontes teātriem par skatuves gleznotāju un sastāvēja Arodu savienības dienestā kā dekorators Grafiskajā daļā. Arnolds bija nonācis pie diplomdarba gatavošanas, taču visu pārtrauca karš un sarkanās armijas strauja virzīšanās uz Rīgu. Gan telpu, gan studentu trūkuma dēļ akadēmija vairs nespēja darboties ierastā gaitā un frontes tuvums slēdza akadēmijas durvis. Atlikušie mācībspēki un studenti, kas nevēlējās piedzīvot atkārtotu padomju okupāciju un teroru, pievienojās bēgļu plūsmai. Arī Arnolds kopā ar sievu, brāli un māti lēma par labu bēgļu gaitām un 1944. gada 13. oktobrī atstāja Latviju.

1944. gada 20. oktobrī Sildegi nonāca Oldenburgas bēgļu nometnē Bavārijā, kur kalnu pavēnī tika sagaidītas kara beigas. 1945. gada otrajā pusē Arnolds nonāca Minhenē Lohengrīnas nometnē, kurā, pateicoties daudz latviešu mākslinieku un intelektuāļu pieplūdumam, drīz sāka rosīties latviešu kultūras dzīve. Jau tā paša gada rudenī Arnolds tika aicināts pirmās latviešu ģimnāzijas dibināšanā un darbībā. Arnolds strādāja par zīmēšanas un mākslas vēstures skolotāju. Šajā pašā laikā nāca sadarbība ar koktēlnie-

Arnolda Sildega maketa oriģināls Pirmo vispārējo Dziesmu svētku 75 gadu atceres dziesmu dienām Fišbahas latviešu nometnē, 1948. gads. Avots: Latvijas Nacionālais arhīvs

ku Hugo Mercu un citiem baltiešu kolēģiem, Minhenē nodibinot baltiešu mākslas skolu, kurā Arnolds mācīja glezniecību un latviešu rakstus un to kompozīciju latviešu grupai. Neiztrūkstoša bija arī līdzdarbošanās vietējā latviešu teātrī, darinot skatuves ietēru Rūdolfa Blaumaņa lugai *Ugunī* un Mārtiņa Ziverta lugai *Ķīnas vāze*. 1946. gada pavasarī Arnolds piedalījās pirmās latviešu mākslas izstādes organizēšanā un veidošanā. Izstāde notika Minhenes „Schwabinger Kleine” galerijā, piedaloties prāvam skaitam latviešu mākslinieku. 1948. gadā Arnolds tika uzaicināts par Fišbahas latviešu teātra dekoratoru, vēlāk darbojās arī par šī teātra māksliniecisko vadītāju. Darinājis skatuves ietēru Edvarda Vulfa lugai *Svētki Skangalē*, Augusta Deglava lugai *Vecais pilskungs*, Paula Osborna lugai *Nāve ābelē*, Voldemāra Kārklīņa lugai *Sarkanvīns* un igauņu autora Raudsepa lugai *Sliņķis*. Bez skatuves ietēpa Arnolds darināja arī plakātu Pirmo Vispārējo latviešu Dziesmu svētku 75 gadu atceres dziesmu dienai Fišbahā 1948. gadā. Plakāta oriģināls saglabājies LNA. Līdztekus radošajam darbam Arnolds strādāja arī par skolotāju Kār-

ļa Skalbes ģimnāzijā turpat Fišbahā. 1949. gada sākumā Arnolds pārgāja uz amerikāņu militārās pārvaldes dienestu (Office of Military Government for Germany Information Service) Nirnbergā par vizuālās informācijas un izstāžu mākslinieku izstāžu nodaļā. Darbs sniedza nozīmīgu māksliniecisko un žurnālistikas pieredzi lielu projektu veikšanā.

1950. gada decembrī Sildegi emigrēja uz ASV. Pirmā dzīves vieta bija Betlkrīka Mičiganā (Battle Creek), kur Arnolds tika uzaicināts par glezniecības un mākslas vēstures pasniedzēju Betlkrīkas mākslas centrā (Battle Creek Art Centre). 1951. gadā, meklējot plašāku latviešu sabiedrību, Sildegi pārcēlās uz Kalamazū. No 1952. līdz 1980. gadam Arnolds strādāja par māksliniecisko vadītāju un administrācijas vadītāju uzņēmumā „Allied Art and Photo Service” Kalamazū. Ārpus darba Arnolds turpināja nodoties mākslinieciskajai jaunradei un dažādiem pasūtījumiem. Arnolds specializējās grāmatu un citu publikāciju māksliniecisko apdaru veidošanā. Ilustrējis un veicis grafisko apdari ap 200 latviešu autoru grāmatām. Veidojis karogu metus korim „Dziesmu vairog”, „Kalvis”, Grandrapidu latviešu jauktajam korim. Darinājis pieminekļa metu Garezera nometnei aizvesto un nomocīto latviešu piemiņai, veidojis kopēja kapu pieminekļa metu latviešu kapiem Saginavā (Saginaw, MI), Grandrapidos (Grand Rapids, MI), kā arī atsevišķiem kultūras darbinieku kapiem. Daļa no Arnolda darinātajiem grafikas dizaina oriģināliem glabājas LNA. Savā pienākumu pārpilnībā Arnolds atlicināja laiku arī teātra dekorāciju darināšanai Čikāgas latviešu teātrim. Arī glezniecība bija Arnolda dzīves neatņemama sastāvdaļa, strādājot eļļas un temperas krāsu tehnikā. Viņa gleznošanas manieri caurvija LMA tradīciju pamatā dominējošais reālisms, taču viņš vienlaikus bija atvērts arī jauniem mākslinieciskiem meklējumiem un risinājumiem, jo viņam bija svarīgi, lai katram māksliniekam būtu sava „seja” un individualitāte. Pārsvārā gleznoja klusās dabas un ainavas, retāk portretus un figurālas kompozīcijas. Īpaši tuvi viņam bija ostu skati. Viņa „rokrakstu” raksturo vienkāršotas formas, droši otas vilcieni un gaiši, bagātīgi niansēti toņi, kas vienmēr radīja svaigumu un sulīgu tonalitāti.

Arnolds sevi veltīja arī dažādām latviešu organizācijām. 50. gadu sākumā sākās aktīvs

periods daiļamatniecībā ar nolūku restaurēt, saglabāt un radīt jaunas latviešu etniskās vērtības. Pirmais daiļamatnieku saiets virzija Arnoldu būt par Latviešu daiļamatnieku savienības ASV pirmo priekšsēdētāju. Arnolds bija arī 1923. gadā Rīgā dibinātās LMA studentu korporācijas „Dzintarzeme” biedrs. Korporācija savu darbību atjaunoja 1958. gadā Ņujorkā. Pateicoties Arnolda saglabātajiem dokumentiem, ir noskaidrotas iepriekš nezināmas nianse par korporācijas atjaunošanu un darbību. 1969. gadā Arnoldu uzaicināja darboties Amerikas latviešu apvienības (ALA) Kultūras birojā un Pasauls brīvo latviešu apvienības Kultūras fondā vadīt mākslas nozari. 1975. gadā, sadarībā ar pie ALA nodibinātā Latviešu kultūras institūta toreizējo vadītāju Marģeru Grīnu, Kanādas latviešu mākslinieku vienības „Latvis” un gleznotāja Kārļa Kronberga finansiālu atbalstu, Arnoldam izdevās realizēt ilgi lolotu sapni par mākslas žurnālu, kas apcerētu un dokumentētu latviešu mākslas dzīvi visā pasaulē. 1975. gada maijā savu dienasgaismu ieraudzīja žurnāla *Latvju Māksla* pirmais izdevums ar 750 eksemplāru metienu. Galvenā redaktora atbildību uzņēmās Arnolds, vienlaikus uzņemoties rakstīt rakstus par mākslas jautājumiem. Redakcijas kolēģijā tika uzaicināti Arvīds Braštinš, Anna Graudiņa, Juris Soikans, Eleonora Šturma un Ingrīda Vīksna. Gatavojot pirmā žurnāla izdevumu Arnolds kādā vēstulē raksta – *„Žurnālā iecerēts apcerēt mūsu tēlotājmākslas gaitu un attīstību. Vecajai paaudzei iepazīt jaunākās paaudzes meklējumus, jaunākajai paaudzei izsekot latviešu mākslu pagātnē un šasnēgumos, eminentu autoru sniegumā. Žurnāls dotu iespēju jaunajiem mākslas vēsturniekiem izteikt savas domas dažādo periodu vērtēšanā. Līdz šim mūsu iespējas ir bijušas labākā gadījumā skatīt latviešu glezniecību kalendāru pielikumos, jeb izkaisītas dažāda veida izdevumos kā gadījuma rakstura rakstus. Mākslas žurnāla iznākšana gadījuma rakstura apskatu un dažkārt nespeciālistu spriedumus atveidotu ar sistemātisku tēlotājmākslas un lietiskās mākslas atspoguļojumu profesionālā un objektīvā skatījumā.”* Izdevums vienmēr pārsteidza ar krāsainu reprodukciju greznotu vāku, bagātīgiem mākslas darbu attēliem, tehniski labu iespiedumu un grafiski tīkamam iekārtojumu. Tā bija kā svaiga vēsma latviešu mākslas mīļotājiem, kaut vai minot

mākslinieku izstāžu katalogus, kas vairumā gadījumu bija melnbalti un grūti uzverami. Šāda veida žurnāls ar labu kvalitāti un krāsainām reprodukcijām izmaksāja dārgi, bet pateicoties Arnolda enerģijai un labām paziņām ar spiestuvēm, žurnāls bija dzīvotspējīgs arī ar nelielu tirāžu. Mākslinieks un rakstnieks Anšlavs Eglītis 1983. gada 16. novembra vēstulē Arnoldam izsaka apbrīnu – *„Tieši jāpabrīnās, ka kas tāds – ar bezdievīgi dārgajām krāsainajām reprodukcijām, vispār ir iespējams!”* Viss ieguldītais darbs šo vairāk nekā 25 gadu garumā Arnoldam nesa pārcilvēcīgu slodzi, ko apliecina apjomīgā korespondence ar rakstu autoriem un sadarbības partneriem tehniskajos jautājumos. Rakstu krājums balstījās uz misijas apziņas, jo tas iztika vien ar saviem līdzekļiem. Ne redaktors, ne redakcijas locekļi, ne rakstu autori nesaņēma atlīdzību. Atlīdzība aizgāja tehniskajam nodrošinājumam – spiestuvei, profesionāliem fotogrāfiem un citiem. Mūsdienās *Latvju Māksla* ir kļuvis par nenovērtējamu avotu, kur pētniekiem gūt ziņas par ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu izcelsmes māksliniekiem un mākslas dzīves norisēm padomju okupācijas laikā. Jaunu dinamiku saturam piešķīra 90. gadu sākums, kad Sildegis iesaistīja arī Latvijas mākslas zinātniekus rakstīt par latviešu māksliniekiem. Starp autoriem minami Ināra Ņefedova, Dace Lamberga, Māra Markēviča, Zigurds Konstants u.c. Pateicoties Arnolda līdzdalībai, gandrīz 50 gadus šķirtā latviešu māksla varēja atkal kļūt vienota. Starpkontinentālā mākslas apmaiņa rezultējās ar izstādēm, jauniem pētījumiem, līdz šim nezināmu trimdas latviešu mākslinieku mākslas darbu nonākšanu Latvijas mākslas krātuvēs.

Arnolds aizgāja mūžībā 2003. gada 3. oktobrī Kalamazū. Viņa nopelni latviešu sabiedrības labā ir godināti ar PBLA un ALA Kultūras fonda Goda balvām, bet 2000. gadā Arnolds tika apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni. Šis atzinības ir tikai neliela liecība tai gara un materiāļajai bagātībai, kas atstāta turpmākajām paaudzēm latviešu mākslas apzināšanai visā plašajā pasaulē.

Izmantotie avoti

LNA Latvijas Valsts arhīva fonds F2652 (Sildegs Arnolds (1915-2003), mākslinieks, žurnāla „Latvju Māksla” redaktors (ASV)):

LNA_LVA F2652_1v_1 – A. Sildega biogrāfiskie dokumenti.

LNA_LVA F2652_1v_2 – Izziņas par A. Sildega profesionālo darbību Vācijā.

LNA_LVA F2652_1v_3 – A. Sildega biogrāfija un autobiogrāfija.

LNA_LVA F2652_1v_4 – Dažādu autoru raksti par A. Sildegu.

LNA_LVA F2652_1v_6 – A. Sildega sarakste ar radniekiem, draugiem un kolēģiem.

LNA_LVA F2652_1v_43 – A. Sildega grafiskā dizaina darbu skices, maketi u.tml.

LNA_LVA F2652_2v_1, 2, 3, 5, 7 – A. Sildega fotogrāfijas

Agnija Lesničenoka (1991) ir Latvijas Nacionālā arhīva un Latvijas Valsts arhīva eksperte Personu fondu un ārvalstu dokumentu nodaļā. Pēta un popularizē trimdas dokumentāro mantojumu. Latvijas Mākslas akadēmijas doktora grāda kandidāte mākslas zinātnē ar promocijas darbu, kas veltīts latviešu nacionālās mākslas saglabāšanas jautājumiem trimdā.

Arnolda Sildega 75 gadu jubileja. Viesu vidū otrā no kreisās puses redzama Eleonora Šturma un Maira Bundža. Blakus Arnoldam sieva Gallija (Helena). 1990. gada marts.

Avots: Latvijas Nacionālais arhīvs

Linda Treija

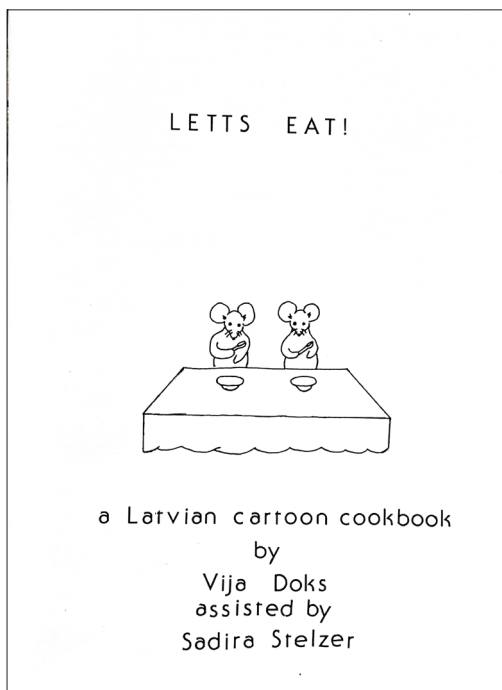
VIJA DOKS

DZĪVES PAVĀRGRĀMATA

Vija piedzima dīpīšu nometnē Badreihenhal-
lē (Bad Reichenhall), Vācijā. Viņas māte nāca
no Bērzaunes, bet tēvs dzima Dzelzavā. Viņš
bija Doku dzimtas, kuru pārstāv arī pazīs-
tamais latviešu rakstnieks Doku Atis (1861-
1903), pēctecis. Tāpēc nav brīnums, ka
rakstniecība un radošais gars izpaužas gan
Vijā, gan māsā, Toledo universitātes pasnie-
dzējā un dzejniece Skaidritē Stelzer. Ģimene
no Vācijas devās uz Kalamazū Mičiganā. Vi-
jas bērnības atmiņas saistās ar lielām papī-
ra kaudzēm mājas bēniņos. Tēvs strādāja pa-
pīra fabrikā un papīra atlikumi bija pieeja-
mi mazajai Vijai, un viņa varēja zīmēt no rīta
līdz vakaram. Nākošā māksliniece ieguva ba-
kalaura grādu Rietummičiganas universitātē
(Western Michigan University) 1975. gadā.
Pārceļoties uz Ņujorku 1976. gadā, viņa pa-
beidza bibliotēkzinātņu studijas ar maģis-
tra grādu Kolumbijas universitātē (Columbia
University) un strādāja par juridisko biblio-
tekāri līdz pat aiziešanai pensijā 2016. gadā.
Ņujorkā 80. gadu beigās, šķiroties no sava
drauga, kurš bija mākslinieks, Vija saprata,
ka draugs viņai nepietrūks tik ļoti kā pati
māksla. Tā arī viņa nolēma kļūt par māks-
liniecei. Vija Doks sāka savu mākslas karjeru
90. gadu sākumā, apmeklējot kursus Vizuā-
lās mākslas skolā, kur viņa studēja Nensijas
Čunnas (Nancy Chunn), Džordžijas Māršas
(Georgia Marsh) un Džūditas Linharesas (Ju-
dith Linhares) vadībā.

Vijas Doks daiļradē var saskatīt pretējības,
mākslinieces pašas vārdiem, no vienas pu-
ses sekošana klasiķu pēdās – Vermērs, Ve-
laskēzs, Dirers, bet tajā pašā laikā viņu ļoti
piesaista Donalds Daks. Komiksu zīmējumi,
ilustrācijas, latviešu mākslinieku darbu inter-
pretācijas, dzīvnieku zīmējumi un portretu
sērijas ir būtiskas Vijas mākslas daiļrades sa-
stāvdaļas.

Darbos bieži atklājas pats fiziskais radīšanas
process – no rūtojuma uz audekla, skices lī-
nijām, krāsu laukumu pamatīklājiem, bieži
iegleznotiem ar pirkstiem, līdz pašam

Vijas Dokas pavārgrāmata *Letts Eat!*

detaļu zīmējumam. Vietām māksliniece at-
stāj šos slāņus redzamus skatītāja acij, kas
padara darbus interesantākus. Vijas mākslā
dabiskums un patiesums atbrūņo skatītāju
un rada labsajūtu.

Latviešu pavārgrāmata

Deviņdesmitajos tapa Vijas latviešu pavār-
grāmata / komikss „Letts Eat!”, kuras izveidē
palīdzēja arī mākslinieces māsas mazmeita
Sadira Stelzer. Tā ir humora pilna, asprātīga
un reizē arī informatīva grāmatiņa par latvis-
ko virtuvi. Grāmatas lapās receptes izskaid-
ro dzīvnieciņi, vairumā gadījumu peles, bet
gadās arī pa kādam ķengurvedīgam dzīv-
niekam, kas atgādina Tuves Jansones Trolli-
ti Muminu. Šajā izdevumā var redzēt Vijas
prieku rotaļāties ar tekstu un zīmējumu. Grā-
mata ir asprātīga, smieklīga, it sevišķi latvis-
kās virtuves un latviešu sabiedrības pazinē-
jam. Blakus vieglajai ledus gabaliņu taisīša-
nas receptei ir pavisam nopietnā pīrāgu cep-
šana, komforta ēdienu sarakstā iekļaujas
gan ābolu pankūkas, gan *Rice Krispies*, un
tiek apspēlēta latviskā apsēstība ar skābe-
nēm un piparkūkām.

„Latviešu skābeņu zupa. Piecelies 4:30 no
rīta. Pagaidi līdz 6:30, kad zemnieku tir-
gus atveras. Ej pēc skābenēm. Ja tu nezini,

kā skābenes izskatās – prasi. *Latvian Sorrel Soup. Get up at 4:30 a.m. Wait until 6:00 a.m. when the farmers market opens. Go shopping for sorrel. If you don't know what sorrel looks like, ask.*"

(No latviešu komiksu pavārgrāmatas *Letīņi ēd!* – From a Latvian cartoon cookbook *Letts Eat!*)

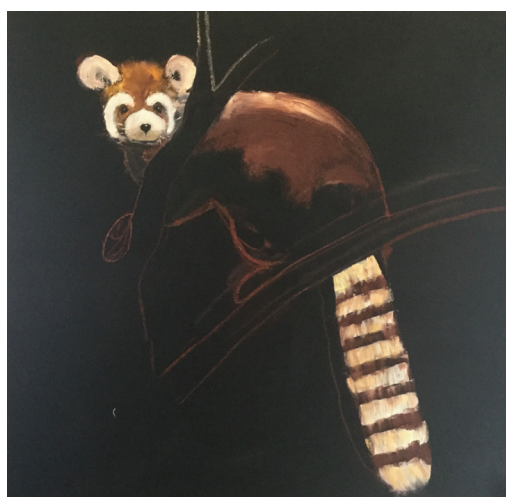
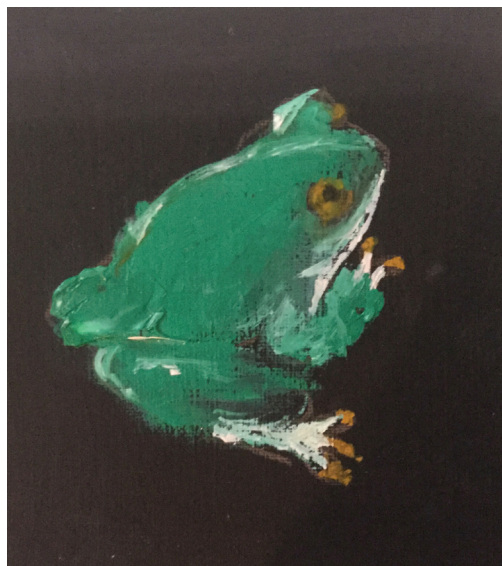
Vija arī glezno ilustratīvas glezniņas ar dzīvniekiem ikdienas sadzīvē.

Dzīvnieki

No komiksiem dabīgi izauga dzīvnieku sērijas. Sākās ar ziloniņa formas dizainu kādai tortei, bet turpinājās kā ļoti izteiksmīgi dzīvnieku zīmējumi, visbiežāk uz melna fona. Vija bieži lieto tikai līniju. Viņas darbi dažreiz balansē uz bērna rokas vilktas līnijas un profesionāla mākslinieka zīmējuma robežas, kas aizkustina skatītājā uztveri un pastiprina emocionālo pārdzīvojumu. Māksliniece lieto balto eļļas krāsu, kritiņu un kā papildinājumu līnijām viņa ieglezno formu ar balto, bet dažreiz arī citām krāsām. Vija pati atzīst, ka bieži viņa glezno ar pirkstiem, iekļājot formas apveidus. Māksliniece cer ar šiem darbiem izraisīt skatītājos zinātkāres un prieka sajūtu, kā arī atmodināt dzīvnieku pasaules maģiju. Viņa ir vides un dzīvnieku aizstāve un vēlas ar savu mākslu vērst uzmanību uz cilvēka un dabas savstarpējo mijiedarbību.

Latviešu mākslas kalendārs

1990. gadā Vija apciemoja Latviju un devās uz muzeju baudīt latviešu mākslu, bet muzejs izrādījās slēgts. Nākošajā gadā avīze *Laiks* izdeva kalendāru ar mākslas darbiem no Latvijas Nacionālā Mākslas muzeja. Vija nolēma gleznot savu kalendāru ar neredzētajām gleznām. *Laika* kalendārs nedeva papildus informāciju par gleznu tehniku un lielumam, un tā tapa sērija ar Vijas brīvām interpretācijām par latviešu mākslinieku darbiem. Bieži vien Vijas darbu izmēri nozīmīgi pārsniedza oriģinālu lielumu. Māksliniece gleznoja savu Vilhelma Purviša ziemas ainavu, Johana Valtera *Pīles*, Arvīda Egles *Tirgu Rēzeknē*, Jaņa Rozentāla *No baznīcas*, Eduarda Kalniņa, Konrāda Ubāna un citu darbus. Dažas interpretācijās tika iegleznots kalendāra

Vija Doks. Eļļa, pasteli uz audekla.
25,4×25,4 cm / 10"×10"

rūtojumus, mēnešu un dienu vārdi, tādējādi gleznas padarot daudz interesantākas.

100 pazīstamu sieviešu portreti

Vijas Doks ideja par pazīstamu sieviešu portretu sērijas radīšanu aizsākās ar Gerharda Rihtera (Gerhard Richter) izstādi Ņujorkā. Tā bija 48 pazīstamu vīriešu portretu izstāde, ko viņš veidoja Vācijas paviljonam 36 Venēcijas biennālē 1972. gadā. Rihters šīs gleznas balstīja uz melnbaltiem slaveno rakstnieku, filozofu un zinātnieku fotogrāfiskajiem attēliem. Tieši 20 gadus vēlāk, 1991./1992. gadā, austriešu mākslinieks Gotfrīds Helnveins (Gottfried Helnwein) atbildēja ar 48 portretu ciklu, kurā attēlotas vēsturiski ietekmīgas sievietes. Pretstatā Gerharda Rihtera vīriešu melnbaltajiem portretiem, Helnveins savus sieviešu portretus gleznoja sarkanā krāsā.

Vijai kremta, ka neviena sieviete vēl nebija ķērusies pie šāda veida projekta, un tā 2011. gadā, četrdesmit gadus pēc Rihtera radītās vīriešu portretu galerijas, viņa uzsāka savu 48 pazīstamu sieviešu portretu sēriju un piegāja tai alfabētiskā secībā. Strādājot pie projekta, viņa izvēlējās sievietes, kas pieminētas „American Heritage Dictionary” un kuru idejas sasaucās ar Vijas pašas uzskatiem vai arī radīja padziļinātu interesi viņā. Māksliniece iepazinās ar sieviešu biogrāfijām, izvēlējās fotoattēlus, kas būtiski raksturoja personas iekšējo pasauli. Bet drīz vien 48 portreti bija par maz, lai attēlotu visas Viju interesējošās sievietes. Tā ir tapuši vairāk nekā 100

pazīstamu un ietekmīgu sieviešu portreti, kam pievienojušies dubultportreti un arī vairāki pilna auguma gleznojumi – māksliniece Frīda Kalo (Frida Kalo), žurnāliste Nellija Blai (Nellie Bly), cīnītāja par sieviešu tiesībām Sodžornere (Sojourner Truth). Parasti portreti tiek gleznoti uz balta fona, un māksliniece galvenokārt koncentrējas uz seju, detalizētu atveidojot sejas vaibstus un izteiksmi, savukārt apģērbu un aksesuāru viņa ievieļ ar vienkāršu lineāru kontūru. Skatītājs portretu galerijā var redzēt Džeinu Gudelu (Jane Goodall), Džoannu Didionu (Joan Didion), Džordžiju Okīfu (Georgia O’Keefe), Virdžīniju Vulfu (Virginia Woolf), Maiju Andželū (Maya Angelou), Līlianu Helmani (Lillian Hellman), Karalieni Viktoriju (Queen Victoria) un daudzas citas. Sērijā ir tapuši arī latviešu pazīstamās dzejnieces Aspazijas un rakstnieces Annas Brigaderes portreti.

Vija uzgleznoja sava radnieka Doku Ata portretu, kam bija jānonāk Dzelzavas muzejā, bet tas mistiski pazuda. Nekrītot panikā, māksliniece radīja vēl vienu portretu, bet tad pazudušais Doku Atis atradās. Tā māksliniece ar savu otro rakstnieka portretu piedalījās XVI Latviešu Vispārējo Dziesmu un Deju svētku Kanādā mākslas izstādē šovasar.

Māksliniece aktīvi piedalās gan grupu izstādēs, gan veido personālizstādes. Viņa ir izstādījusi Bruklinas latviešu draudzes namā, Dzelzavas kultūras namā, Toronto Dziesmu svētku mākslas izstādē. Vijas darbi visbiežāk ir bijuši izstādīti Carter Burden galerijā, kā arī viņa ir piedalījusi izstādēs Guild galerijā II, Hudson Guild galerijā, Ņujorkā un citur.

<<https://www.vijadoks.com/>>

Vija Doks. *Surikāti (Meercats)*. Eļļa, krīts uz audekla. 304,8×91,4 cm / 120”×36”

Māksliniece Vija Doks pie sava lielformāta darba izstādē *On the Wall: Vija Doks*
Kartera Burdena galerijā / the Carter Burden Gallery in New York, 2018.

Foto: Adrienne Moumin

Andris Dzenītis

ESEJA NR.19

ATKLĀTI SAKOT

Es nezinu, kā tas ir. Smilškastes viducī esmu iesēdies kā sviests kartupeļu biežputrā, grabinos ap krāsainu stikla lausku kolekciju, oranži krāsotu skārda spaini, dīvainas formas koka automašīnu bez diviem riteniem, toties ar daudzkrāsainu auklu lielā metāla cilpā, kaut ko savā nodabā runāju, sejā vasara. Nesaprotu, kādēļ viņi visi apstājuši manu balto smilšu ovālu plašā perimetrā, it kā tās būtu kaut kādas atvadas vai bēres; skatās uz mani aizgrābtiem skatieniem, dažs – krampjaini savilkām uzacīm, it kā acis būtu „atzūmojušās” atpakaļ kādu metru caur pakausi, tālu ārpus sejas kā atvilks lokš. Daļa kā krustu pret lietuvēnu pret mani pagriezuši digitālo plāksnīšu acis, bet kāds pagalam salīcis kungs platā uzvalkā uz mani rāda ar zemu drebošu pirkstu. Klusums, kurā trūkst tikai mācītāja, vai arī kaut kur tālumā pamazām tuvojoša operatīvā transporta sirēna. Kas noticis? Vai kaut kas ir savādāk kā parasti? Nesaprotu.

„Viņš nu gan ir pagalam atklāts!” – kāds želejaini ķemmēts vīrietis noburkšķ un pavēršas pret blakus stāvētāju rožainā sarafānā, kura stāv sacukurojusies kā marcipāna figūra ar nedaudz pavērtu muti. Palūkojos uz sevi – man ir apgērbis. Bikses uz pareizo pusi, krekلام vīles iekšpusē, pogas – ārā. Mana āda ir veselīgā krāsā, nemanu sevī nekādas vēra ņemamas izmaiņas, ja nu vienīgi tas ir kaut kas, kas atrodas uz manas sejas vai muguras, ko nekā nevaru ieraudzīt. Bet ļoti šaubos – neatceros šodien ne ko krāsainu ēdis vai dzēris, neatminos arī kādu klupienu, kas būtu radījis rētas, asiņošanu vai norautu sterbeli apgērbam. Ar roku izbraucu cauri matiem – kunkuļus, mušas, saķepumus nesataustu. Stāvētāji stāv kā stāvējuši, mani aplenkuši. Dažiem, acīmredzami, tā stāvēt jau apnicis, novērsušies tie kaut ko knibinās, vēro purngalus, taču projām neiet, citi nemaz neskatās, tomēr joprojām turpina filmēt. Ja nu noder?

Šad tad sanāk iepazīties ar kādu marginālu personību:

– Tu tiešām spēlēji filharmonijas orķestrī? Kad? Nebiju tevi nekad tur manījis..

– Eh, nu jā, es jau esmu tāds... nemāku turēt muti, vienmēr saku, ko domāju. Kad jau varēja, tika no manis vaļā – iemeslu tak vienmēr var atrast.

Citkārt – kāda komponista atraitne:

– Nu jā, viņš jau ko domāja, to teica. Nepatika tiem „čiekuriem” pelēkajos uzvalkos. Diezgan ātri no repertuāra arī pazuda. Varēja lūgties un prasīt – vairs nespējēja un citiem arī ieteica labāk jau nespēlēt. Sliktu slavu izplatīja ātri. Mazā diķī ātri sāk smirdēt.

Nezinu, kā tas ir. Ne jau nespēlēt. Turēt vai neturēt muti. Dzīvoju. Vai patiesība un skaņas intensitāte decibelos ir korelējoši lielumi? Pēc skaņdarbiem, kuri beidzas skaļi un triumfāli, ovācijas, sausi statistiski, ir lielākas. Bet klusums var būt pilns aizgrābta īstuma. Vai arī ne. Skaļums var būt patiesība. Daudz nezturamāk rīb skaļš teātris, bet sarkano joslu decibelos pārsniedz dziļvagas klusums tur, kur klusēt nevajadzētu.

Bildē vēroju komponista Alfrēda Šnitkes kapakmeni – melns granīts, piecas zeltītas līnijas, pauze, virs pauzes – fermāta, bet apakšā – trīs „fff” zīmes – „fortississimo”!

Bet tikpat labi varētu būt arī kaps, kur bukšos apslēptā monitorā visu laiku rāda Toma un Džerija multenes, bet, pie priedes piesiets, pieejams kafijas automāts, kur par vienu eiro piecdesmit, kuri nevienam un nekam netiek ziedoti, iespējams dabūt lati vai espresso, kamēr tur apakšā, patiesībā, neviena nav – ar kolorīto atmiņu vietu godinātais personāžs sen nokurināts, sabērts plastmasas kultītē, kura savukārt sen jau kā izkaisīta virs Lielupes kāpām un tagad viņi abi tur plivinās vienā decibelu zonā ar Šnitki. Vai ziema, vai vasara.

Kāda sena darba kolēģe reiz man rakstīja, ka tad, kad pārņem neziņa vai nedrošība, viņa vienmēr atceras, ka var taču izpausties tik atklāti un personiski, kā es to darot. Nezinu, kā tas ir. Un vai tas ir labi? Kā pasakā „Palle viens pats pasaulē”? Iztēloties, ka staigā pa pilsētu, kurā neviena nav, darīt visu, kas labpatīk? Nevēlos te satikt nevienu, kurš norādītu, kā būtu jādara pareizāk, kuru sētas stabu labāk nekustināt un ar kurām durvīm var dabūt pa ausi, ja pārāk rūpīgi klausīsies, kas aiz tām notiek.

Kad lekni saaugušas, (varbūt) ērcu pilnas pļavas vidū šņukst dzīva un kaila sirds, pie tās, protams, došos pa pašu nātru pudura malu, apejot mēslu čupas, dūksnājus, pieļaujot, ka gan jau kādā no tiem iešļūkšu, varbūt apdedzināšos, bet iešu pa iespējami taisnāko ceļu. Laikam jau nekad nekavēšos pļavas malā, blociņā skicējot iespējamās stratēģijas, virzienu trajektorijas, domājot, vai vispār iet, jo nevar jau zināt, vai tas, kas tur vidū smeldz, vispār ir sirds, vai tā ir dzīva, vai tai sāp, un galu galā – vai tur kaut kas vispār ir? Vai tas attiecas uz mani? Varbūt varu to ignorēt? Nedomāju arī par to, vai kādā veidā nebūšu diskriminējis siena plāvējus, kam pēc tam manis nostampātā zāle būs jāpļauj. Eju tur, jo jūtu, ka sirds ir.

Nuja, ka sāpēs. Tā ejot sāpēs ne tikai sirdij, bet arī nātrēm, skudrām, smilgām, noliektām balandām, kas zina – kādam zalktim. Sāpēs vairāk tev, mazāk man. Sāpēs vairāk man, mazāk – tev. Sāpot mēs būsim sadzirdējuši, vismaz kādu brīdi klausījušies viens otru. Pat tad, ja pēc tam nekad vairs nesarunāsimies, viens otru izmetīsim no feisbuka un nobloķēsim vacapā. Pat tad, ja pasaule pamazām iztukšojas?

Tikai samērā nesen sāku ievērot, kā gadiem ejot pasaule ap mani iztukšojas. Kā tajā Palles pilsētā. Paliek tikai tas, ko bez brillēm

Alfrēda Šnitkes (1934-1998) kapakmenis

Lāsma Gaitniece

ANDREJU LIHTENBERGU PIEMINOT

Šogad aprit 45 gadi kopš savulaik ļoti populārā latviešu dziedātāja Andreja Lihtenberga (22.05.1938.- ziema 1979.) tragiskās bojāejas. Lihtenbergs cēlies no ļoti cienījamās dzimtas – viņa vectēva Augusta Bangerska brālis bija Latvijas pirmās brīvvalsts Kara ministrs, ģenerālis Rūdolfs Bangerskis. Savukārt dziedātāja tēvs – leģionārs Arvīds Lihtenbergs nošāvēs Volhovas purvā, lai netiktu saņemts gūstā.

Patriotu mēnesī novembrī, kad tiek svinēta mūsu valsts dzimšanas diena, dziedātāja piemiņai viņa dzimtenē tiek veltītas dažādas aktivitātes, kā, piemēram, radio pārraides un publikāciju sērija, kā mērķis ir mūsdienu cilvēkiem atgādināt par šī mākslinieka devumu, kā arī viņa nelokāmo nostāju attiecībā pret padomju varu un tās pakalpiņiem.

Netipiski, taču pagājušā gadsimta septiņdesmitajos gados Andreja Lihtenberga repertuārā bija vairākas patriotiskas dziesmas. Viena no tām – Raimonda Paula komponētā „Tautas acis” ar dzejnieka Māra Čaklā vārdiem. Ar šo dziesmu Lihtenbergs pabeidza savus koncertus, turklāt pēc publikas vēlēšanās to vajadzēja izpildīt vairākas reizes. Tāpat viņš nebaidījās izpildīt dziesmas „Es dziedāšu par tevi, tēvu zeme”, „Paliec sveika, baltā bērzu birze”, „Zilais lakatiņš” un citas, kas tolaik skaitījās aizliegtas. Patriotiski motīvi konstatējami arī dziesmā „Ugunsšardze” no cikla *Ugunsdzēsēju dziesmas* (1978) un citās. Piebilstams, ka Lihtenbergs labprāt dziedāja arī angļu un vācu valodā. Vācu valodā dziedātājs varēja arī sarunāties – viņš šo valoda prata. Dziedātājs strauji kļuva populārs gan savas samtainās balss, kurai līdzīgas vēl aizvien neatrast, gan staltā izskata, gan manieru dēļ.

Būdams pašapzinīgs un lieliski apzinādamais savu vērtību, Andrejs Lihtenbergs sāka „spēlēties” – apzināti kaitināt padomju varai uzticamos kalpus. Viņam piemita padomju cilvēkam neraksturīga, krāšņa stila izjūta – dziedātājs uzstājās, ģērbdamies spilgti zilās krāsas biksēs ar paplatinātiem galiem (kļošenēs)

un spilgti oranžā krekļā. Spilgtāka iespaida radīšanai viņš šad tad izmantoja žabo – mežģiņu vai smalka auduma krokojums, ko izmanto tērpa rotāšanai tā krūšu daļā vai pie kakla izgriezuma. Kāpēc to mūsdienās ir svarīgi pieminēt? Tāpēc, ka padomju okupācijas laikā tas nebija pieņemami un tā rīkoties uzdrošinājās vien retais. Lihtenbergs bija arī viens no pirmajiem, kurš dziesmu izpildīšanas starplaikos dažkārt no skatuves ar publiku sarunājies, kas arī līdz šim nebija pieņemts, turklāt šad un tad atļāvēs pretvalstiskus vai vismaz divdomīgus jokus.

Pienāca 1979. gada 20. janvāris. Diena, kad dziedātājs izgāja no savām mājām Lapmežciemā un bezvēsts pazuda. Viņš intensīvi tika meklēts vairāk nekā mēnesi, līdz februāra nogalē beidzot izdevās atrast līķi. Pēc oficiālās versijas Andrejs Lihtenbergs bija izdarījis pašnāvību, pakaroties kokā, taču šai versijai ticēja vien lietas izmeklētājs un viens otrs čekists. Zinot mūziķa cīnītāja raksturu, kā arī regulārās domstarpības ar padomju varu – ar dažādām iestādēm, varasvīriem, 98 procenti laikabiedru saprata, ka notikusi slepkavība.

Lai dziedātāja devumu aizmirstu, liels „paldies” sakāms Ilmāram Janovičam Īvertam, kurš aizliedza atskaņot Andreja Lihtenberga dziesmas pa TV un radio. Kļūdamas par Latvijas TV un Radio raidījumu komitejas priekšnieku, Īverts rūpīgi „iztīrīja” šo masu mediju arhīvos uzkrātos materiālus no visa, viņaprāt, komunistiskajai ideoloģijai nepiedienīgā.

Paldies Dievam, šī komunistu nodoms neizdevās, jo Andreja Lihtenberga vārds un devums nav aizmirsti.

BAILES VAI MĪLESTĪBA?

Valts Kalniņš. *Arnolda bailes un mīlestība*. Rīga: Dienas Grāmata, 2024., 311 lpp.

Grāmatas ceturtais vāks šoreiz tik izsmeloši vēsta par autoru un viņa literāro debiju, ka nez vai pievilinās nejaušus lasītājus. Tas vienlaikus ir gan liels ieguvums apzinātiem absurda literatūras, distopijas un tamlīdzīgas lasāmvielas cienītājiem, gan arī ierobežojums, kas ikdienā varas absurda un paradoksu nogurdinātu grāmatmīli var atturēt lasīt, tādējādi palaižot garām iespēju saņemt citu ieguvumu – baudīt bagātu latviešu valodu.

Arī grāmatas nosaukums *Arnolda bailes un mīlestība* ir vismaz divējādi uztverams: pirmkārt, bailes un mīlestība ir divi galvenie pasaules izveides un pārveides spēki, kuri, dažādi saukti, analizēti un sastatīti, darbojas nemitīgā simbiozē; otrkārt, cilvēks tos, tik pašsaprotamus un cilvēkam dabīgus, visbiežāk arī aizmirst, tie noslīkst starp pārējiem darba, cīņu un uzvaru utt. vektoriem, izceļoties vien tad, kad cilvēkam, konkrēti romāna varonim Arnoldam, nekas cits nav palicis, jo nekas cits vairs nav viņa izvēlē, noteikšanā, varā. Bailes ir pārsvarā, šķiet, tās sabiezē, līdz beidzot Arnolds arī piedzīvo sava veida apokalipsi.

Valta Kalniņa grāmata *Arnolda bailes un mīlestība* balstās nosacītībā, ko it viegli vispārināt, jo nosacīts ir viss, lai kā romāna varonis veidotu savu karjeru, domātu par savu dzīvi, komunicētu ar apkārtējiem, lai par ko viņš sapņotu, lai ko atcerētos vai plānotu. Arnoldu, piedošanu, lasītāju katrā no trijām romāna daļām ievada (pavada) kāds iepriekšējo gadsimtu dzejnieks vai rakstnieks. Vispirms Eduards Veidenbaums mums izskaidro romāna pasaules kārtību: „Skaidrību mirstīgam prātam ir slēpusi augstāka vara; / Cerēt un minēt var daudz, saprast un zināt – neko.” Neko nenojauzdami, vienlaikus ar divdesmitgadīgā Arnolda fizikālās kampaņas ienirstam šajā pasaulē – 21. gadsimta sākuma autoritārajā valstī, kurā viņš mācās un sāk darba gaitas, brīžiem pat neapjēdzot, kas ir „pašam, pašam. Kāds jocīgs vārds. Kas ir pašs? Nē, patss, pac” (78. lpp.). Līkumojam cauri nosacītu problēmu labirintiem, ik

pa brīdim iekaroti ar vēsturiska vai intelektuāla, vai praktiska jautājuma ēsmu, kas nereti uzkarināta uz reminiscenču vai valodas āķa, nereti vairākžuburu āķa. Piemēram: „Viņš nēsāja stereotipiski apaļas inteliģenta brilles, kas, aizspriedumaini raugoties, viņa darba pienākumiem nepiestāvēja. Strādnieks parasti smaidīja un nemainīgi izteica vienu no divām frāzēm: „ja man būtu, es tev iedotu kādu naglu klāt” gadījumos, kad Arnoldam naglu nebija sevišķi daudz, vai „tagad gan viņi varbūt priecāsies” – kad naglu bija pavairāk. Pie tam pirmajā gadījumā viņš smaidam uzklāja tādu kā sāpīgu virskārtu.” (29.-30. lpp.) Vai: „Runcis Arnoldu piemeklēja pirms trim mēnešiem, kad bija pārdzīvojis savu vientuļo saimnieku, kuru pāragri iedzina kapā nemitīga dzeršana. Agrāk nama iedzīvotāji šo dzīvnieku pazina kā vienīgo solīdo parādību līdzās Jēkabam – mātes vārdu [es gan rakstītu: mātesvārdu – S. D.] dārdoņas un laika gaitā arvien stiprākas smakas apņemtām vīreļim bez noteiktas darbavietas, bet ar noteiktu dzīvesvietu pirmajā stāvā.” (44. lpp.)

Otrajā nodaļā dodamies ar Aleksandra Čaka rindām „Tramvajā / svārciņus augšup ce-

ļiem / ar acīm / es pacēlu augstāk" un iekļūstam dzīves rūgtajā pusē, ko saldina meitene kolēģe, precējusies birokrātiskā aparāta darbiniece Katrīna un klubā sastaptā Evija. Daudz laiktelpas atvēlēts filozofiskām idejām, pārdomām un sarunām, piemēram, par Prokrusta gultām, kurās tiekam iedzīti, par svērteņa kustības principiem, par dzīves pārmaiņām, par multiversa teoriju. Arnolda realitāte izšķīst sapņu un čukstētāju pasaulē, un runājošais kaķis turpina vecā sarga pārdomu līniju, kurā autors jūtas savā elementā. Kā tādā barokālā pasaulē autors uzbūvējis Arnolda sajūtu un izjūtu nestabilo celtņi („Visu ķeģļu vienlaicīgs kritiens izšļakstīja serotonīnu. Arī skaļruņu izdrebīnātā mūzika uzkurināja. Primitīva terapija. Blikšķošie ķeģļu irbuli spaidīja Arnolda dvēseles virskārtu.” 177. lpp.), kuru paspilgtina kaķa ekvilibristiskās izdarības: „Kaķis draiskoņās uz bāra letes, kas kā lidojošā šķīvīša mala veidoja boulinga celiņa kompozicionālo atsvaru, un ar dumbrajām priekšķepām ķēra virs letes otrādi iekarīnātās glāzes. Pēc tam viņš iegrima jautrībā, ko sniedza skaidrā cilvēka valodā izteikts lūgums pēc piena ar ledu un sekojošais apjukums lācīgā bārmeņa sejā. Puiša mute atvērās un palika kā atirusi vīle. Savukārt kaķis žestikulēja ar ķepu, pavērsis augšup aso nagu ietvertos spilventiņus.” (177. lpp.) Vai tā ir mīlestība? Vai mīlestība uzvar? Vai tai ir spēks? Vai mīlestība iemiesota sievietē? Varbūt kaķi, kurš sēž „iekšpus durvīm uz taburetes kā retušēts cēlmetāla akcents melnbaltā fotogrāfijā” (45. lpp.), spēj runāt (vai zemapziņas balsi?) un atzīst, ka „drošības dēļ nebija vērts dzimt” (46. lpp.)? Iespējams, atbildi katrs izlasīsim citādi.

Teiciens no Džozefa Hellera romāna *Āķis 22* (aptuvenā tulkojumā no angļu val.: „īsti traks nav neviens, kurš vēlas izvairīties no karadienesta”) ievēd vēl dziļāk nosacītā, absurdā, pat apokaliptiskā pasaulē, kuras izpausmes tomēr šķiet pazīstamas ne vien no daiļliteratūras lappusēm. Arnolds „jūt tikai bailes. [..] Turklāt nāves baiļu augonim sāka augt metastāzes – sekundāras bailes [..]” (242. lpp.), ko papildina demonstratīvas pieglaimības, neapvaldāmas šausmas, agresivitātes fons. Šajā nodaļā šķietami blīvāk nekā iepriekš lasītāja acu priekšā tiek veidotas fizikālām parādībām caurstrāvētas iedomu, redzes un dzirdes gleznas, piemēram: „Augšā debesis

ilgojās pēc Katrīnas matu atspulga, un lejā liedags gaidīja, kad meitene ar zeltainajām cirtām iepūtīs tajā dzīvību. Pašā sākumā kristālais okeāns un dzirkstošā gaisa telpa kā dzīvsudraba lode aptvēra visu. Bet virsmu iešķēla šaura, no abām pusēm ūdens apskalota kāpu josla. Rimti šļaksti izvizēja pilnu zilizaļo gammu, ļaujot iztēlei uzburt krāšņu koraļļu valstību.” (262.-263. lpp.) Vai viņam izdosies izklūt no zombēšanas tīkliem, pasaules noārdīšanās un pamatu pārtvaicēšanas akcijas? Cik spēcīgas ir cilvēka domas, kas sekmē vājprāta materializēšanos? „Pārāk daudziem cilvēkiem nepatīk pasaule, kurā viņi ir. Tāpēc daļa tāpat izvēlētos ticēt no korupcijas brīvai sabiedrībai, citi – taisnīgai ekonomiskajai sistēmai, bet vēl citi – „Viņam”. Glābējam vienai kādā zirgā,” (308. lpp.) domā Arnolds. Uz kādas kārts viņš liek turpmāko – uz baiļu vai mīlestības? Taču „neviens nezina visu. Pat es ne” – secina viens no kolorītajiem romāna varoņiem, aizverot priekškaru.

Romāns izaicina ar bagātīgu salīdzinājumu un metaforu birumu, kurā uzdzirkst arī okacionālisti: noraiķīts stāvoklis, piedrūzmēta telpa, vilnains lietelis u.c. Pārsteidz daudzas kolorītas un vienlaikus filozofiskas ainas, piemēram, Temīdas tēlojums 84. lappusē. Ja lasītājam nosacītības un absurda piepildītajā pasaulē nav izgaisusi humora izjūta, tad noteikti varēs atrast arī kādu prieka avotiņu un ironijas strūklu.

Aicinot ar prieku lasīt *Arnolda bailes un mīlestību*, es nebūtu patiesa, bet, ja būtu jāapraksta, kas un kāds ir grāmatas lasītājs, es teiktu: filozofijas, absurda un distopijas cienītājs, pēc labas un bagātīgas valodas izslāpušais, pacietīgais, kurš spēj iejusties nosacītā, bet nepievilcīgā pasaulē un panes arī lēni lasāmas lappuses, kā arī katrs, kurš izjutis varu, bailes un mīlestību.

Sanita Dāboliņa

SPOŽA / KĀ ŠNIPKE

Gunta Šnipke. *Kā*. Latvijas Mediji, 2024

Līdzsvars ne dzīvē, ne tekstā nav viegli iegūstams. Šķietama pamatpatiesība, ko zina katrs autors un lasītājs, bet kuru tomēr vērts atgādināt: jebkurā rakstītā tekstā un literārā darbā, jo īpaši – dzejas krājumā – struktūrai un dzejoļu kompozīcijai ir liela nozīme.

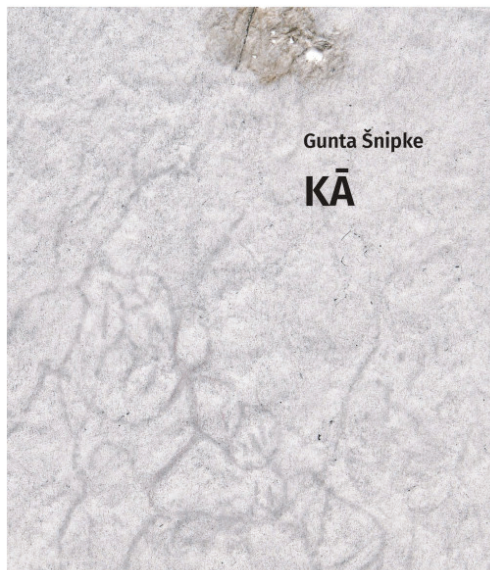
Pārdomāts darba koncepts un koncepcija, kura nav pašmērķis, reizumis nav pa spēkam arī meistarīgākajiem pieredzējušiem autoriem. Darba iecere un iekārtojums gan no autora, gan redaktora prasa disciplīnu, tārredzību un bieži arī pragmatisku atteikšanos no kādu tekstu publicēšanas, tāpat arī māku iespējami distancēties no sevis radītā un visai smalku, intuitīvu maņu – grāmatas tapšanas gaitā iedomāt par kopdarbu, kopnoskaņu un, protams, arī par lasītāju. Vai dzejniece Gunta Šnipke, redaktors Kārlis Vērdiņš un projekta vadītāja Jūlija Dibovska krājuma *Kā* radīšanā ir domājuši par lasītāju? Atbildes īsā versija: priecē, ka retorisko vaicājumu te var pārvērst par apgalvojumu.

Pārvarot vilinājumu recenziju pārsteidzīgi pārvērst par „slavinošu opusu” (rakstnieka Vlada Spāres jēdziens), tomēr jānorāda krājuma veiksmes. *Kā* jau pieteikts – koncepts un sakārtojums ir viena no tām. Autore ir vienlīdz dzejniece un atzīta, godalgota, daudzpusīga arhitekte, profesionālajā dzīvē bijusi Liepājas pilsētas galvenā māksliniece un Liepājas pilsētas būvvaldes arhitekte, strādājusi arī arhitektūras žurnālistiskā. 2024. gada 4. maijā Valsts prezidents apbalvojis Guntu Šnipki ar Atzinības krustu. Intervijā Orestam Silabriedim autore, runājot par savu profesionālo identitāti, zīmīgi uzsvērusi, ka „arī rakstot dzeju, joprojām paliek arhitekte.”¹

Patiesi – *kā* veidota pilsēta, tikpat rūpīgi būvēti arī dzejoļi, saglabājot struktūru un jau pieminēto iekārtojumu, savstarpējās attiecības starp elementiem, kas pastāv vienota kopuma labad. G. Šnipkes pilsētas ir gan Liepāja, gan katra viņas grāmata. Šī ceturtnā pieaugušo dzejas krājuma pilsētā adjektīvi jeb īpašības vārdi ir namu fasādes, bet saik-

¹ *Atzinības krusta virsniece Gunta Šnipke: Es skaidri zinu – arī rakstot dzeju, joprojām palieku arhitekte*. Silabriedis, O. Kultūrtelpa. Lsm.lv.

<https://tinyurl.com/kulturtelpasnitke>

Gunta Šnipke

KĀ

lis „*kā*” te funkcionē *kā* katra nama ieeja, car kuru ieejam dzejoļa pasaulē. „*Kā*” lietots gan mūsdienu sakāmvārda formulā, gan epiteta un salīdzinājuma veidošanai, gan savienojumā ar metaforu. Ieeja vai atslēga gan nav pati māja, un tā ir vēl viena no krājuma veiksmēm. Dažviet dzejoļa ievada daļa veidota paradoksa estētikā, dažviet – klasiski liriskā vai loģiskā salīdzinājumā, bet teksta turpinājums nav paredzams, tas ir mākslinieciski oriģināls, spilgts un arī spēcīgs.

Nedaudzi no dzejoļu ievadiem atklāj plašo motīvu un intonatīvo spektru, kas ietverts šajā grāmatā: „Mīļa / *kā* / sirdsmiera labad cieti cieti turētā mute (..)”, „Bikla / *kā* / staburadze”, „Perfekta / *kā* / parlamentāriete, kad uzrunā pustukšu sesijas zāli”, „Naiva / *kā* / operete”, „Skaista / *kā* / slieka”, „Slēpta / *kā* / patiesība”, „Nenovēršama / *kā* / rudens tīrīšana”, „Tukša / *kā* / gruzkaste labklājīgā mājā”, „Laba / *kā* / piemiņa, kura nomazgā visus aizgājējus baltin baltus”, „Pilna / *kā* / Dieva acs visa”, „Žēlojama / *kā* / simtpirmā dzīvokļa babiņa”, „Vērtīga / *kā* / viena diena”, „Trekna / *kā* / svītra”, „Garlaicīga / *kā* / ēzopa deļa uz savas valodas kapa”, „Pazemīga / *kā* / es katru vakaru”.

G. Šnipkes dzejas valoda glabā sevī spoža intelekta skaistumu, dzimtas ģealoģiju, personiskas mikropasaules detaļas, tehnoloģiju laikmeta zibsnīgo trauksmainību, nācijās vēsturi, ķermenisko pieredzi, sievietes realitāti, līdzcilvēku mīlošos un prasīgi vaicājošos vaibstus, un sadzīves smalkos tvērumus, refleksijas. Trulais un mulķīgais sastop svēto un viedo, rutinēti sadzīviskais – neikdienišķo,

Jaunais – sirsniņu, ciešanas – sirdsmieru, neizprotamais – skaidrību.

Zīmīgs autore dzejas aspekts un caurvijus motīvs – šī dzeja ir sievietē, dzejoļu ievada adjektīvos marķēta dzimte un arī jau pieminētā sievietes ķermeniskā, sociālā, institucionālā, vēstures un kara realitāte. Caurspidīga, teju nemanāma, ironija un precīzā poētiskā valoda dekonstruē priekšstatus par labo, tikumisko un vērtīgo sievietes un vīrieša izpausmē un rīcībā. Ja runājam par sievietes tēlu un varoni krājumā, tad reizumis tai ir autorpersonības vaibsti, reizumis tā ir ikviena no mums, mūsu tik dažādo, bet pieredzē saistīto dzīvju krustcelēs. Dzejoļos iekļauti neizstāstītie stāsti un neredzamās sievietes tēls – kad personība paliek darbu, rūpju, necieņas, patriarhāli pagērošās attieksmes un vienkārši aizplūstošā laika ēnā. Viens no spilgtākajiem šī motīva dzejoļiem emocionālo smagumu transformē gaišumā, aplūkojot dzejoļa tēlu kontemplatīvi – „Izbalējusi / kā / sievietes seja – gadi, gadi, bērni, radi, sasodītā / mīlestība, vējš, lietus, mērķēti sitieni un aiz / neuzmanības (..) / izbalē nenotikušās tikšanās pēdas, pat rētas izbalē, pat vīstošo / vai gu aprises, tik nekonkrēta sievietē, gandrīz / neredzama, bet smaids gaiši, kad izbalējusi saplūst ar / gaismu” (54. lpp.)

Sadzīvīskā, rutinētā, laikmetīgā un priekšmetiskā realitāte saplūst ar garīgo, pārilaicīgo, mūžīgo. Pagājušās piecgades pasaules haoss un saārdītība, fragmentārisms, sašķeltība un netaisnība caur dzejoļu poētiku tiek it kā harmonizēta, piegludināta. Krājums *Kā* ir uztaustījis ne tikai lielos eksistenciālos jautājumus, kas urda tautu un sabiedrību, tas uzrunā arī katru lasītāju ļoti personīgi, nevaicoties no dzīves patiesības un novatoriska skata uz zināmo, pierasto. Neatkarīgi no jau pieminētās grāmatas radītāju profesionālās trīsvienības (autore – redaktors – projekta vadītāja) un citu izdevuma līdzradītāju mērķiem un nodomiem, subjektīvs secinājums pēc krājuma izlasīšanas – mēs jau sen pelnījām šo grāmatu, bet visvairāk tā mums vajadzīga tieši tagad. Pārsteigums, prātojums, piedošana, pateicība, prieks un papildījums – to var piedzīvot gandarīts lasītājs savā mijiedarbē ar šo dzeju, neaizmirstamu un spēcīgu mākslu, kas mudina dzīvot, radīt, cerēt un ticēt.

Agija Ābiķe

VAI PAR PARĀDA ATDOŠANU IR JĀSAŅEM SODS?

Rolanda Bula. *Gulbja zvaigznājs*. Latvijas Mediji, 2024., 255 lpp.

Rolandas Bulas *Gulbja zvaigznājs* ir pirmais darbs jaunajā sērijā, kuras darbu nosaukumos iespējams būs vārds *zvaigznājs*, līdzīgi kā tas bija autore iepriekšējā sērijā, kuru vienoja termins *lieta*. Darba žanrs grāmatas titullapā nav minēts, bet skaidrs ir tāpat – kriminālromāns, precīzāk – policijas-bāriņtiesas psiholoģisks kriminālromāns, kurā saskaņā ar žanra labākajām tradīcijām ietilpst arī romantiskā sižeta līnija.

Rolanda Bula ir rakstniece, kura savā darba mūžā bijusi saistīta ar tiesību aizsardzības jomu, strādājot Valsts policijā par izmeklētāju. Tāpēc lasītājam autore detektīvomā-

ni ir arī uzticams izziņas avots par šo jomu – katrs ar krimināltiesībām saistīts termins būs vietā, visas policijas darbība būs aprakstīta tieši tā, kā tas dzīvē notiek. Šāds profesionālās vides atveidojuma autentiskums ir svarīga un cildināma *Gulbja zvaigznāja* iezīme. To vēl vairāk pastiprina autore „mentu” valodas stils, kas ievieš lasītāju policijas darba un izmeklēšanas gaisotnē un, no vienas puses, tuvina vēstītāju lasītājam, no otras puses, policista klātbūtne, kaut tikai valodas veidolā vien, disciplinē, liekot paturēt prātā atbildību, kas varētu iestāties, ja tiktu pārkāpts likums.

Rolandas Bulas romāni nedrebina lasītāju ar asiņainiem šausmu skatiem, nebiedē ar liķu kalniem un sajūtu, ka slepkava visur seko pa pēdām. Arī *Gulbja zvaigznājs* šajā ziņā ir atbilstošs – ir viens bojāgājušais, kaut noziegumi ir divi, otrajā gadījumā cietusi tikai manta. Romāns visvairāk nodarbojas ar nozieguma atšķetināšanas prāta spēli, lasītājam jāiesaistās domas loģikā, kuru autore izveidojusi par gandarījumu katram, kurš detektīvā priekšroku dod risinājuma gaitai un priekam par iznākumu, kurā triumfē izmeklētāja darbs un labā uzvara. *Gulbja zvaigznājā* ir divi noziegumi un šķietami divas izmeklēšanas līnijas, tām piepulcējas romantiskais vēstījums par diviem pāriem. Visi vēstījumi ir labi savērpti kopā, to kopsakarību dēļ dūšīgais pavediens jau vienbalsīgi runā par morāli ētisku dilemmu, kura ietverta apakšvirsrakstā uz grāmatas vāka: „Parādi vienmēr ir jāatdod”.

Grāmatas teksta struktūru veido nosacīti īsas (3-17 lpp.) nodaļas ar apakšvirsrakstiem. Īsākas un garākas nodaļas izkārtotojušās pamīšus, nodrošinot viegli uztveramu vēstījuma ritmu. Romāns elpo viegli. Apakšvirsraksti ieskicē, ar kuriem tēliem lasītājs tiksies turpmākajās lappusēs, bet neatklāj saturu. Romānā ir arī divas zemsvītras piezīmes – 77. un 86.lpp. Tie ir sakāmvārdi, viens armēņu, bet otrs abhāzu, kuru atrašanos tekstā varētu apšaubīt, jo tos var pārfrāzēt, nepārvirzot lasītāja uzmanību uz cittautu folkloru, no kuras iekļauti tikai šie divi mazie citāti.

Iepriecina, ka romāna darbības vide ir latviska – Kurzemes pilsētas un ciemi, lauku teritorija, jūras krasts. Noskaņa ir mierīga un gaiša par spīti tam, ka tiek pastrādāti likumpārkāpumi, kuri tiek izmeklēti, atklāti vai neatklāti, lietas tiek izbeigtas. Tas viss rada uzticību policijai un bāriņtiesai, kura atrod bā-

renei Vanesai vislabāko ģimeni un mājas, no kurienes meitene ar pašcieņu varēs iet skolā.

Romānā atklājas tēlu iekšējā pasaule un latvieša visnotaļ materiālistiskā vērtību sistēma. Jaunie milnieki Ulla un Everts, tāpat arī Elīza un Ikars skatās, kā labāk un pārticīgāk sakārtot savas dzīves, iegādāties ērtu dzīvesvietu, strādāt godājamā un labi atalgotā profesijā, sastapt skaistu un normāli situētu pretējā dzimuma draugu ģimenes dibināšanai. Pat mazā piecgadniece Vanesa zina, ko grib un to pieprasa ar bērnuma bērnam neparastu pašcieņu un gudrību.

Tēlu sistēmas augšgalā izvirzījušies Ulla un Everts, aiz viņiem ir Elīzai un Ikaram, kur Elīza ir vairāk izstrādāts tēls, nekā Ikars. Mazā Vanesa, Jūlija Rudze, Norberts Purviņš un Ullas un Everta vecāki veido vēl zemāku pakāpienu. Tas arī saprotams, jo romāna vēstījuma galvenā slodze likta uz Ullas un Everta svarīgo lomu romāna vēstījumā un morāli ētiskās problēmas risināšanā, kaut arī Elīza un Ikars ir tieši iesaistīti. Tāpēc jāteic, ka lasītājs varētu vēlēties spilgtāku un individuālāku tēlu raksturojumu. Romāna vidūci var neviļus saplūst Ullas, Elīzas un Jūlijas aprises, jo visas ir jaunas ap 30, skaistas, slaidas, gudras, veiksmīgas. Tāpat arī lasītājs pamanīs, ka abu pāru mīlestība un attiecības tēlotas samērā vienādi un ļoti mīlas un pozitīvas. Nekas nav iebilstams pret perfektu saskaņu mīlestībā, ja vien abi pāriši ar šo nekļūst vēl vienādāki.

Par morāli ētisko dilemmu – romāna gaitā top saprotama saikne starp abiem aprakstītajiem noziegumiem, pagātnes ēnu, kas vieno Elīzas un Ikara likteņus, kā arī par motīviem, kas pamudinājuši šādā veidā atdot vecos parādus. Skaidrs ir arī tas, ka Everts un Ulla ir atrisinājuši vairāk, nekā būs minēts lietas izbeigšanas lēmumā, jo lēmumu Everts uzrakstis saskaņā ar paraugu, bet īstais taisnīgums un parādu norēķins neatbilst nevienam paraugam. Neviļus nāk atmiņā izcilais skandināvu detektīvs un Stīga Lārsona *Millenium* romānu varone Līzbeta Salandere, kura prasmīgi atdeva savus parādus un ar kuru ļoti daudzi lasītāji identificējās augstākā taisnīguma vārdā. Parādi ir atdoti un cilvēka gars ir brīvs dzīvei bez pāridarījuma nastas, bet paliek jautājums par likuma varas stipro roku un likumsargu atbildību izmeklēt, atklāt un sodīt.

Laimdota Ločmele

CEĻOJUMS UGUNSZEMES AZERBAIDŽĀNAS KULTŪRĀ

Azerbaidžānas mūžīgie dārgumi UNESCO
– Rīga: „Domas spēks”, 2024., 72 lpp.

Teksta redaktore Dr. Nigara Sultanova;
tulkoņtāja Madina Mustafejeva

Kaut arī Latvijas galvaspilsētu Rīgu no Azerbaidžānas galvaspilsētas Baku šķir turpat 3100 kilometri, gan abu valstu kultūras sakari, gan sadarbība starp dažādu nozaru pārstāvjiem kļūst arvien ciešāka. Pavisam nesen lasītājiem Azerbaidžānā viņu dzimtajā valodā kļuva pieejams latviešu rakstnieka Jāņa Jaunsudrabiņa pirms simt gadiem pirmoreiz izdots romāns *Nāves deja*, ko tulkojusi Dr. Nigara Sultanova. Zinot, ka no 1915. gada novembra līdz 1918. gada beigām mūsu klasiķis kopā ar savu dzīvesbiedri un meitiņu Liliju dzīvoja Baku un savus tā laika iespaidus ir attēlojis iepriekš minētajā romānā, kļūst saprotama tulkoņtājas izvēle azerbaidžāņu valodā pārtulkot tieši šo darbu. Romāna *Nāves deja* tulkoņtājumu izdevusi viena no lielākajām Azerbaidžānas izdevniecībām „TEAS Press”. Savukārt, lai iepriecinātu latviešu lasītāju, 4. septembrī Dekoratīvās mākslas un dizaina muzeja (Vecrīgā) telpās notika prezentācija grāmatai *Azerbaidžānas mūžīgie dārgumi UNESCO*. Teksta redaktore ir Dr. Nigara Sultanova – Azerbaidžānas Republikas vēstniecības Latvijā vēstnieka Elnura Sultanova dzīvesbiedre, kura nepilna gada laikā perfekti apguvusi latviešu valodu. Tulkoņtāja ir Madina Mustafejeva.

Tāda veida izdevums par ugunszemes Azerbaidžānas kultūru, mākslu un arī dabu latviski laists klajā pirmoreiz. Grāmata strukturēta divās daļās. Pirmajā tiek vēstīts par materiālo kultūras mantoņtājumu, kā, piemēram, Baku pilsētas valni ar Širvanšaha pili un Jauņavas torni, Gobustānas akmens mākslu, ieskaitot akmens mūzikas instrumentus, seno

Šeki pilsētu ar grezno hana pili kā vienu no lielākajiem dārgumiem šajā apvidū, Hirkanas mežu un citām vietām. Otrajā daļā lasītājs daudz jauna var uzzināt par Azerbaidžānas nemateriālo kultūras mantoņtājumu. No izdevumā iekļautā daudzveidīgā piedāvājuma latvietim, iespējams, vislabāk zināmais varētu būt tradicionālā azerbaidžāņu paklāju aušanas māksla un varbūt arī azerbaidžāņu mugams – unikāla mūzikas forma. Kādēļ tieši tas? Tādēļ, ka „pirmie azerbaidžāņu mugamas dziedātāju ieraksti tika veikti 1906. gadā Rīgā 'Gramophone' firmā” (25. lpp.). Vēl nodaļā „Nemateriālais kultūras mantoņtājums” uzzināms par dažādām šīs tautas svinību reizēm, piemēram, tradicionālajiem granātābolu svētkiem, kā arī par nacionālās virtuves meistarstiķiem, piemēram, dolmu, kas lielai daļai latviešu samērā sveša, plakanmaize, kā arī tēja. Jā, patiesi, azerbaidžāņu dabīgās tējas, ko ugunszemē pieņēmtis patsniegt kopā ar saldumiem, cukuru, citronu, ievārijumu (tajā skaitā valriekstu ievārijumu) vai žāvētiem augļiem, ir pieskaitāmas pie šīs tautas nacionālās kultūras stūrakmeņiem. Gan Azerbaidžānā, gan kaimiņvalstī Turcijā „tējas kultūra [...] simbolizē viesmīlību, sociālās saites un svinības kopienās” (62. lpp.). Šī dzēriena baudīšana kļuvusi par rituālu katrā azerbaidžāņu namā, taču katrā valsts

reģionā tai raksturīgas savas nianses. „Tējas kultūra Azerbaidžānā iedvesmoja daudzveidīgas mākslinieciskās izpausmes formas, veidojot dzejoļus, tautasdziesmas, leģendas un pat sakāmvārdus. Viens no šādiem sakāmvārdiem atspoguļo tējas pasniegšanas paradumus dažādos reģionos: Kā Azerbaidžānā pasniedz tēju? Šeki – ar joku, Baku – ar smaidu, Lankaranā – ar cieņu, Tovuzā – ar diženumu, Gandžā – ar gudrību, Šuša – ar lepnumu, Agdamā – ar mūziku un visur – ar laipnību” (62. lpp.). Rakstot recenziju, izvēlējos tieši šo piemēru, jo ar tā palīdzību vēlējos parādīt, ka par katru no grāmatā atspoguļotajām materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma vērtībām iekļauts plašs, vispusīgs un interesants apraksts. Kopumā senā ugunszeme lepojas ar 28 savas kultūras elementiem, kas iekļauti UNESCO sarakstos.

Grāmatas vēstījums bagātīgi papildināts ar fotogrāfijām, kurās apskatāma katra no tekstā aprakstītajām lietām. Izdevuma noslēgumā iekļauta informācija par tām kultūras vērtībām, kas iesniegtas provizorisksajā sarakstā.

Šis izdevums ir Azerbaidžānas Republikas vēstniecības Latvijā un Azerbaidžānas Republikas pastāvīgās pārstāvniecības UNESCO kopprojekts, kas īstenots ar Azerbaidžānas Republikas UNESCO Nacionālās komisijas finansiālo atbalstu. Grāmata izdota par godu Azerbaidžānas Republikas un Latvijas Republikas diplomātisko attiecību nodibināšanas 30. gadadienai.

Un visbeidzot, ja kāds man jautātu, kāpēc šo grāmatu ieteicams izlasīt latviešu lasītājam, mana atbilde būtu īsa – lai labāk sagatavotos ceļojumam uz Baku un citām Azerbaidžānas pilsētām!

Lāsma Gaitniece

Vija Doks. *Cālitis*. Eļļa uz audekla.
20.3×25.4 cm / 8”×10”

Skat. Lindas Treijas rakstu 72. lpp

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
<juris.zagarins@gmail.com>
Telefons 413-732-3803; 413-519-8266

Mākslas redaktore:

Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literatūras redaktore:

Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>

Redakcijas kolēģija un konsultanti:

Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Vladis Spāre,
Lilita Zaļkalne

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG mājas lapa:

<jaunagaita.net>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz *JG* ir obligāta.

E-pasta adreses maiņas lūdzam pieteikt pie Jura Žagariņa (skat. augstāk).

Nota Bene!

Jauno Gaitu izdodam tikai e-formātā, kopš 2023. g. pavasara numura (*JG312*) vairs neapdrukāta papīra formātā.

KĀ ATBALSTĪT JAUNO GAITU

Lai ziedotu naudu, čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei, uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*

Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi!

Atsevišķus *JG* drukātos numurus no *JG287* (ziema 2016) līdz *JG311* (ziema 2022) var pasūtīt no Jura Žagariņa <juris.zagarins@gmail.com>. Cena ar piegādi visās zemēs: USD 10 jeb tas pats attiecīgā valūtā.

ZIEDOJUMUS VARAT ARĪ NOKĀRTOT JG MĀJAS LAPĀ:

<jaunagaita.net>

nospiežot tur atrodamo pogu:

Ja Jūs dzīvojat Eirozonā, un šī poga Jums nedarbojas, tad lūdziet palīdzību no mūsu pārstāves Eirozonā:

Rakstiet

Lilita Zaļkalne
Himlabacken 10, Solna
S-170 78 Sweden
e-pasts: <lilita.zalkalns@icloud.com>

IN THIS ISSUE

Jaunā Gaita is no longer printed and mailed to subscribers. Our magazine is e-mailed in printable PDF format free of charge to anyone who requests it, and it will be available for downloading on our website <jaunagaita.net>. The contents will be available there in HTML format as well.

LITERATURE

A poem titled "To My Brother" by Valters Nollendorfs opens this issue. Writer and historian of literature Nollendorfs is chairman of the Board of the Museum of the Occupation of Latvia. He was the first editor-in-chief of *Jaunā Gaita* (1956-1960).

Selections of poetry are from Laima Ābele, Džena Andersone, Jana Egle, Kristīne Jučkoviča, Elīna Līce, Edvīns Raups, Anta Skara and Grēta Volkoviča.

Short stories are by Ilze Lāce, Inga Pizāne, Mārtiņš Pommers, Anta Skara and Maija Migla Streiča.

TRANSLATION

Maksym Kryvtsov (Максим Кривцов) (1990-2024) was a Ukrainian poet and soldier. Poet Jānis Elsbergs translates excerpts from Kryvtsov's book of war poetry, *Dzejas no šaujamlūkas* (*Вірші з бійниці*).

MEMOIR

Writer Dagnija Dreika shares reminiscences of Egons Līvs (1924-1989), a popular writer on seafaring themes.

THEATER

Atis Rozentāls writes about the accomplishments of theater director Valter Sīlis (1985) of the Liepāja Theater in Latvia, whose many innovative productions are studies of human behavior under extreme circumstances.

Sandra Bondarevskā, head of the World Latvian Amateur Theater Union (PLATS), writes about a conference "Plats solis" (Wide Stride) in Stockholm, Sweden last October.

VISUAL ART

Agnija Lesničenoka, archival expert at the Latvian National Archive, writes that artist Arnolds Sildegs (1915-2003) devoted much of his life in exile to archiving art works of

national importance, as well as editing and publishing the periodical *Latvju māksla* (*Latvian Art*).

JG art editor Linda Treija introduces Latvian/American artist Vija Doks, based in New York City, whose art features a wide range of styles and themes, from classics to comics. There are many illustrations of her work in this issue, and the cover design is hers as well.

MUSIC

Composer/teacher Andris Dzenītis offers Essay No. 19, "Speaking Openly", about how the processes of artistic creation and teaching are sometimes misunderstood by audiences and administrators.

Lāsma Gaitniece writes about Andris Lihtenbergs (1938-1979), a popular singer who antagonized officials of the Soviet occupation to the point that his life was cut short and his recordings censored.

BOOK REVIEWS

Sanita Dāboliņa reviews *Arnolda bailes un mīlestība* (*Arnold's Fear and Love*), a novel by Valts Kalniņš, with philosophical, absurd and dystopian aspects.

Agija Ābiķe: *Kā (How)*, a book of poems by Gunta Šnipke, an influential Latvian architect.

Laimdota Ločmele: *Gulbja zvaigznājs (Constellation of the Swan)*, a novel by Rolanda Bula, an inspector with the Latvian State Police.

Lāsma Gaitniece: *Azerbaidžānas mūžīgie dārgumi UNESCO (Eternal Treasures of Azerbaijan in UNESCO)*. Published in the Latvian language, the book aims to promote Azerbaijani culture and mutual cultural exchange between the two countries.

